

banka ve ekonomik yorumlar

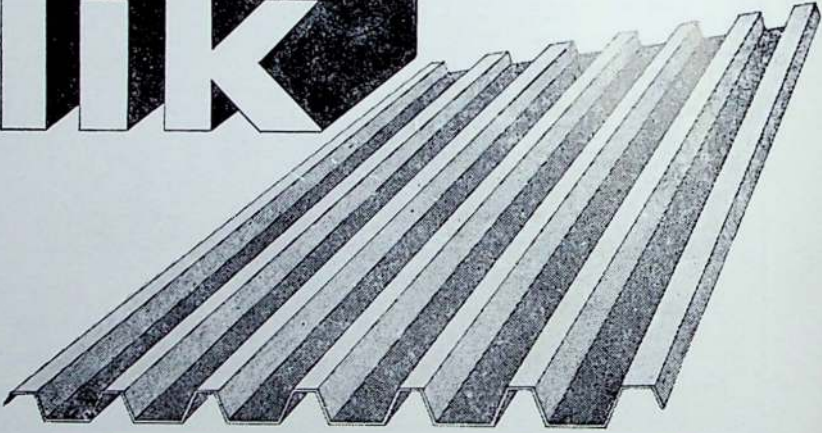
BU SAYIDA :

Okurlara Mektup	3
Ekonomik Yorumlar	5
Prof. Dr. Yılmaz Altuğ Prof. Dr. Mustafa A. Aysan Kemal Kurdaş Doç. Dr. Kutlu Merih Prof. Dr. Mehmet Oluç	
Atatürk'ün Enflasyonu Önleyici Görüş ve Uygulamaları	31
Prof. Dr. Mustafa A. Aysan	
Ekonomik Göstergeler	36
Ayın Ekonomik Olayları	37
Doç. Dr. Yıldırım Kılış	
Söyleşi : Türk Ekonomisinde Yönetim Sorunları	41
Bahri Ersöz Besim Baykal	
Sermaye Piyasası	51
Dr. Şeref Türen	
Pay Senetleri Fiyatları Performans Ölçüleri	57
Lâlife Babayiğit	
Kıdem Tazminatlarının Vergilenmesi	65
S. Mehmet Buruk	
Borçlanma Yöntemi ve Az Gelişmiş Ülkeler	71
Halûk Ferden Gürsel	
Euromoney	75
Hülya Kabaalioğlu	

«Atatürk, Üçüncü
Dünya Devletleri'ne, bir
Ulusal Bağımsızlık Modeli
getirdiği gibi, yeni bir
Ekonomik Kalkınma Modeli
de getirmiştir.»

Ekonomik Yorumlar

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
ÇEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

BETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merköz : Büyükdere Cadd. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel. : 66 33 00 (4 Hat)
İzmir İrtibat Bürosu : Cumhuriyet Bulvarı 1380 Sok. 4 B/0 İZMİR Tel. : 12 60 68
Ankara İrtibat Bürosu : Funus Cadd. No. 83/8 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 06
Fabrika : Gebze Dilovası

 NASAS
ALÜMİNYUM SAN. ve TİC. A.Ş.

dilkur, 10. kuruluş

Dilkur, ayrıca personeline İngilizce öğretmeyi amaçlayan kurumlara kendi iş yerlerinde ya da okulumuzda özel sınıflar düzenlemektedir. Dilkur'un özel sınıflar düzenlediği kurumlar alfabetik sıra ile şunlardır : Akbank müfettişleri, Akdoğan Reklam, Çapa Fakültesi doktorları, Denizcilik Bankası mühendisleri, Denizcilik Bankası personeli, Deniz Nakliyat A.Ş., Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi, Farmakoloji Enstitüsü, İlim Yayma Vakfı, İş Bankası Otomarsan A.Ş., Pendik Tersanesi mühendis, teknisyen ve işçileri, Profilo Holding, PTT Araştırma Laboratuvarı mühendis ve teknisyenleri, PTT Teleks teknisyenleri, Singer Sanayi A.Ş., Singer Dikiş Makinaları Kumpanyası, Süpsan A.Ş., Türk Petrol Vakfı bursiyerleri, Yedek Parça Satış Şirketleri, Yüksek Denizcilik Okulu öğrencileri, Yüksek İslam Enstitüsü asistanları...

...Özellikle Türkler için geliştirilmiş özel bir yöntemle yalnız İngilizce öğretim yapan Dilkur, üstün başarısının belgesi olan 10. kuruluş yılının kıvancını yaşıyor. Ülkemizde, yabancı dil öğretiminde özel kurumlara saygınlık ve süreklilik kazandıran Dilkur, 10 yıl önceki cesur atılımının olumlu sonuçlarının mutluluğunu duyuyor. Güç olanı başarmanın ve yaygınlaştırmanın onuru ile... Dilkur, Dilkur'u yaratan öğrencilerine ve yöneticilerine İngilizce öğretme sorumluluğunu yüklediği Türkiye'nin seçkin büyük kuruluşlarına ve tüm öğretim topluluğuna şükran borcu sunmayı kaçınılmaz bir görev sayar....

yılının kıvancını yaşıyor...

DILKUR
"İngilizce öğretiminde uzman"

DILKUR, EKİM DÖNEMİ KAYITLARI BAŞLAMIŞTIR.

Taksim, Aydede Caddesi No.9 Tel.45 21 82 - 49 89 29 - 43 26 59

Çağdaş baskı anlayışının ülkemizde yaygın bir biçimde yerleşmesine öncülük eden, konusunda uzmanlaşmış yetkili elemanları ve güçlü örgütü ile, yoğun baskı işlerini gerçekleştiren Hürriyet/Ofset, şimdi de ülkemizin dört büyük kentinde İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'daki, kurulu baskı tesislerinden, geniş yararlanma olanağı yaratıyor. Ofset baskı konusundaki tüm gereksinmelere yanıt verebilecek boyutta ve nitelikteki Hürriyet/Ofset tesisleri, kapılarını tüm kuruluşlara, iş adamlarına ve yöneticilere açıyor. Çok renkli dergi baskısından yüksek tirajlı günlük yayın organına, ambalaj kağıdından takvim ve afişe kadar her türlü kağıda ofset baskı için sorumluluğunuzu ve sorunlarınızı güvenerek aktarabileceğiniz yetkili uzman kuruluş olarak . Dizgisinden pikajına, renk ayırımından montajına kadar ofset baskının içerdığı tüm hizmetleri, Hürriyet/Ofset güvencesi ile gerçekleştiriyor...

basım

sanayiinde

öncü ve önder.

tüm teknik

baskı olanakları ile

emrinizde ...

HÜRRIYET/OFSET

başvurular için telefon; 28 50 20

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü

Dr. Öztin Akgüç

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan (Başkan) •
Erol Aksoy • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr.
O. Fikret Arkun • Besim Baykal • Prof.
Dr. Nasuhi Bursal • Mehmet Gün Çalika
• Şinasi Çelikkol • Ahmet Demirel •
Necdet Dufrakbaşı • Kaya Erdem • Öz-
han Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr.
Cumhur Ferman • Prof. Dr. Emre Gö-
nensay • Memduh Güpgüpoğlu • Prof.
Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Av.
Dr. Halûk Kabaaloğlu • Adnan B. Ka-
faoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr.
Yıldırım Kılış • Kemal Kurdaş • Doç.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu •
Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Ertan Öz-
gür • Ertuğrul Soysal • Osman Nuri To-
run • Prof. Dr. Kemal Tosun • Prof. Dr.
Baran Tuncer • Av. Fikret Tuncer • Doç.
Dr. Gül G. Turan • Turhan Tümay • Dr.
T. Güngör Uras • Dr. Halûk Ünal • Do-
ğan Yalım • Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın.

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

İdare Müdürü

Halûk Bal

OKURLARA MEKTUP

L.VII. 1970

Sevgili Okurlarımız,

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu büyük önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ü 41 yıl önce kaybettik. Süregelen acımızın tesellisini O'nun şu sözlerinde buluyoruz: «Beni görmek, mutlaka yüzümü görmek demek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu kâfidir.» Kurtuluş Savaşı'nın muzaffer kumandanı ATATÜRK'ü bu yıl da şükran ve minnetle anıyor, manevi huzurunda bir kez daha saygı ile eğiliyor ve bağlılığımızı belirtiyoruz.

Dergi'nin bu sayısında ağırlık, «ATA-TÜRK'ün Ekonomik Görüşleri»nin açıklanmasına verilmiştir. «Ekonomik Yorumlar» bölümünde yer alan «Açık Oturum»da bu önemli konu ele alınmaktadır. Aynı konuda bir de yazı sunulmaktadır. Ekonomik açıdan zor günler geçiren ülkemizde, ATATÜRK'ün hâlâ taze olan çeşitli görüşleri, tüm ilgililere ışık tutacak niteliktedir.

Öte yandan Dergi'nin diğer bölümlerinde, güncel konuları işleyen yazılar ve haberler yer almaktadır. Bu yazıların, her zaman olduğu gibi ilginizi çekeceğini sanıyoruz. Bu nedenle de okumanızı tavsiye ediyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

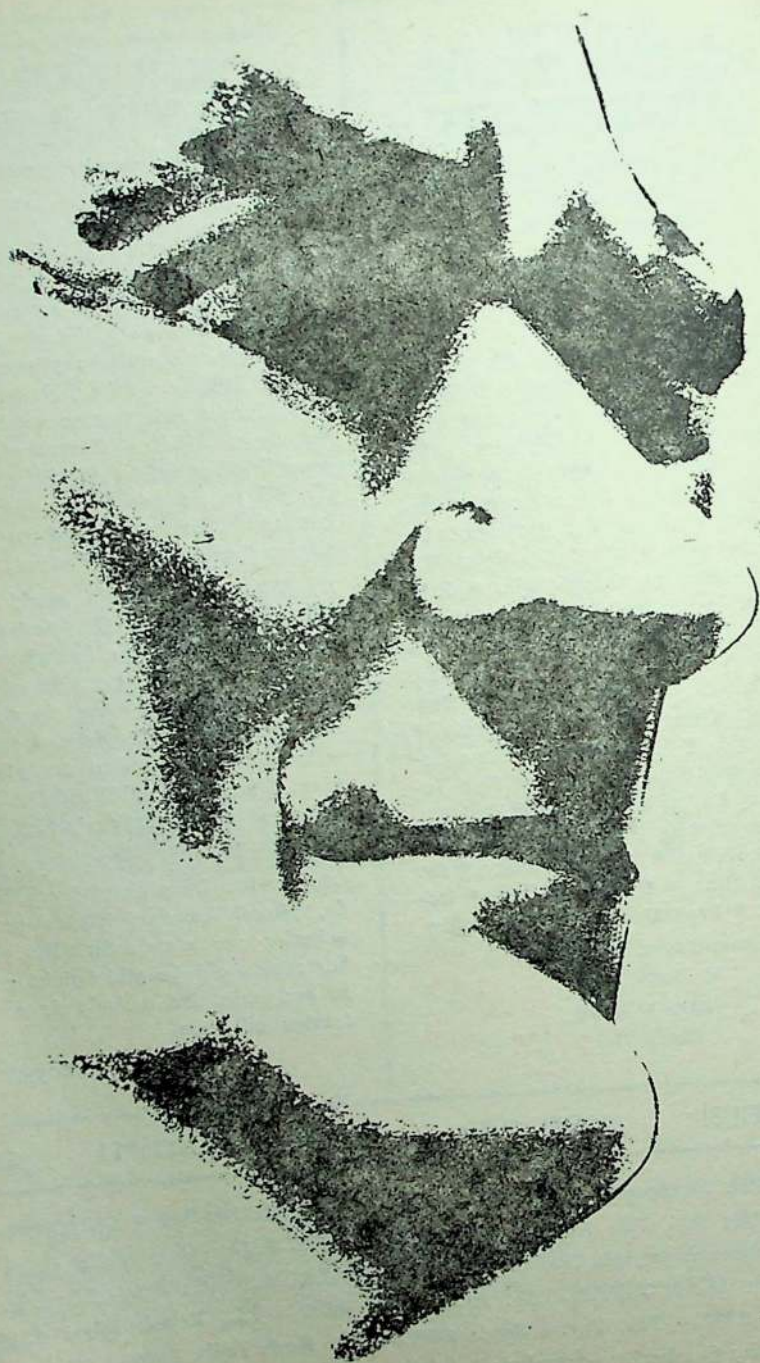
KASIM 1979

YIL : 16

SAYI : 11

30 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No.17, Kat:4; Çağaloğlu-İstanbul • TELEFON: 26 34 11
• YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • YILLIK ABONE : 360.— TL; Öğrencilere : 180.— TL. • İLÂN FİYATLARI : Arka kapak 6.000.— TL., Kapak içleri 4.500.— TL., Tam Sayfa 3.500.— TL., Yarım Sayfa 2.000.— TL., Renk Farkı 1.000.— TL. • BASKI : Met/Er Matb.; Çemberlitaş-İstanbul; Telefon : 28 28 90 • BASKI TARİHİ : 12 Kasım 1979.

ekonomik yorumlar

ATATÜRK Ekonomi Anlayışı ve Kurduğu Ekonomik Model

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN
- Kemal KURDAŞ
- Doç. Dr. Kutlu MERİH
- Prof. Dr. Mehmet OLUÇ

YÖNETEN :

- Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ

ALTUĞ — Bugünkü toplantımızın konusu Atatürk'ün «ekonomi anlayışı» ve kurduğu «ekonomik model»dir. Bu konuda epeydir çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar burada özetlenecek ve sonuç her halde bu yılki 10 Kasım törenlerinde halkımıza ve üniversiteli aydınlarla açıklanacaktır. Oturuma katılanlar Sayın Kurdaş, Sayın Oluç, Sayın Aysan ve Sayın Merih'den oluşmaktadır. Ben şimdi ilk sözü Sayın Aysan'a vere-

ceğim. Kendisi bu konuda en çok gayret sarfetmişlerden biri olarak bir giriş konuşması yapacaktır.

AYSAN — Teşekkür ederim efendim. Atatürk'ün ekonomik düşüncü ve ekonomik kalkınma modeli konusundaki ilk incelemelerim, İktisadi Devlet Teşekkülleri'yle ilgili çalışmalarım sırasında olmuştur. Onların kuruluşları, ilk yapıları ve kuruluşlarında Atatürk'ün rolünü in-

celedikçe; Atatürk'ün bize eskiden beri anlatılan ve söylenenlerden daha farklı bir ekonomik yaklaşımı olduğu gerçeği ortaya çıktı. Atatürk'ün ekonomik kalkınma modeli ile ilgili ilk bulgularımı, sizlerin de katıldığınız iki konferansta sunmuştum. Daha sonra, İşletme Fakültesi Dergisi'nde «Atatürk ve Ekonomi Politikası» adını taşıyan kısa bir yazı yayınladım. Bu sıralarda fakültemizden Atatürk'ün ekonomi politikası konusundaki çalışmalarımı daha geniş bir yayına koymak için görev almış bulunuyorum. Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümü ile ilgili olarak yayınlanacak kitabın içinde yer alacak bu makale de hazırlanmış bulunuyor. İzin verirsiniz, şimdi bu makalede ulaştığım bazı sonuçları özetlemek istiyorum.

İlk belirtmek istediğim nokta, Atatürk'ün ekonomi politikası ile ilgili olarak söylediği ve yaptığı, düşündüğü ve ortaya koyduğu şeylerin, ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınma alanındaki büyük ihtiyaçlarından doğmuş olmakla birlikte, sadece bu ölçüde kalmadığıdır. Kütüphanesindeki kitaplardan, ekonomi politika konusunda yaptığı çalışmalar ve söylediği şeylerden, çok büyük bir eylem adamı ve problem çözücü olan Atatürk'ün, yurdun ihtiyaçlarından etkilenmekle birlikte, eksiksiz bir ekonomik kalkınma modelini düşündüğünü ve kurduğunu görüyoruz. Atatürk'ün bu kalkınma modeli, nasıl bir modeldir? Ülkemizde uzun süre tartışılmıştır. Atatürk'e kapitalist diyenler var, sosyalist diyenler var. Fakat benim bulgularım gösteriyorki, Atatürk ne kapitalisttir ne de sosyalist. Onun kendi yarattığı, adına «Kemalist» diyebileceğimiz bir sistemi, bir ekonomik kalkınma modeli vardır. Bunun, yıllar sonra, Batı ülkelerinde bile ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bir uygulama modeli olarak sözü edilen «Karma Ekonomi Modeli» ile önemli benzerlikleri vardır. Ama Atatürk 1920'lerin sonuna doğru ve özellikle 1930'larda, bu model bir kalkınma doktrini halinde ortaya koymuştur. Hiç kuşkusuz, bu ekonomik kalkınma modelinin yapılışında:

Atatürk'ün çok güçlü mantığının, en ince ayrıntılarıyla meşgul olmak kapasitesinin ve o ayrıntılardan hemen politika seviyesine yükselme kabiliyetinin, yani dehasının önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu modeli öğelerine ayırarak incelemekte yarar vardır: Atatürk'ün devlet maliyesi ve devlet bütçesi ile ilgili politikası, para politikası ile ilgili görüşleri, dış ekonomik ilişkilerle ilgili politikası ve yatırım politikası... Bu politikaları ayrı ayrı inceleyince Atatürk'ün ekonomik kalkınma sorununa yaklaşımının, bizim son zamanlarda işletmecilik alanında çok önemle incelediğimiz bir «Sistem Yaklaşımı» olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu alanlardaki uygulamalarında birbirleriyle çelişkili hiç bir şey yoktur. Bütün ayrıntılı politikalar, tek amacın gerçekleştirilmesine yönelmiş: Halkın refahını arttırmak için hızlı ve dengeli ekonomik kalkınma. Hattâ bir konuşmasında bunu açıkça da ifade ediyor:

«Şimdi arkadaşlar, ekonomi hayatımızı gözden geçireceğim. Derhal belirtmeliyim ki ben, ekonomik hayat denince, ziraat, ticaret, sanayi faaliyetlerini ve bütün nafia işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir küle sayarım. Bu vesile ile şunu da hatırlatmalıyım ki, bir millete müstakil hüviyet ve kıymet veren siyasi varlık makinasında, devlet, fikir ve ekonomi mekanizmaları, birbirlerine bağlı ve birbirine tâbidirler, o kadar ki, bu cihazlar birbirine uyarak aynı ahenkte çalıştırılmazsa, hükümet makinasının motris kuvveti israf edilmiş olur; ondan beklenen tam verim elde edilemez. Onun içindir ki, bir milletin kültür seviyesi, üç sahada, devlet, fikir ve ekonomi sahalarındaki faaliyet ve başarılarının neticelerinin hasılasıyla ölçülür.» (1 Kasım 1937, T.B.M.M.'ni açış konuşması.)

Ekonomik ve toplumsal kalkınma alanında, günümüzde «Sistem Yaklaşımı» diye incelenen çağdaş yaklaşımın çok öznlü ve güzel bir ifadesidir, bu sözler. Son zamanlarda Amerika'da «Sistem Yaklaşımı» diye tetkik edilen işletmecilik

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Prof. Dr. Yılmaz Altuğ (İ.Ü. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Müdürü), Doç. Dr. Kutlu Merih (İ.Ü. İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Mustafa A. Aysan (İ.Ü. İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Kemal Kurdaş (Orta Doğu Teknik Üniversitesi eski Rektörü ve eski Maliye Bakanı) ve Prof. Dr. Mehmet Oluç (İ.Ü. İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi); «Atatürk ve Ekonomi» konulu toplantıda görülmüyorlar.

konusu budur. Yani ekonomiye bir sistem yaklaşımı var.

Kemalist ekonomik kalkınma modelinin ikinci özelliği, Atatürk'ün söz ve uygulamalarıyla çok açık bir biçimde ortaya koyduğu, «üç denge»nin titizlikle korunması ilkesidir. Diğer deyişle Atatürk'ün ekonomi politikası, üç dengeye dayanıyor. Bunlardan birincisi, bütçe dengliğidir. Maliye politikasının temelini oluşturan bütçelerin denk olması ilkesini, Atatürk çeşitli konuşmalarında ve özellikle parlamentoyu açış konuşmalarında, âdeta hükümetlere direktif verir biçimde sık sık söylüyor. Atatürk, bütçe dengliğini şunun için istiyor: (1) Yurt içinde devlet hazinesinin itibarı en yüksek noktada olacak ve o düzeyde tutulacaktır. (2) Yurt dışında devlet hazinesinin itibarı tam olacaktır. (3) İçerde paranın değeri korunacaktır. Bu üç amaç için bütçe dengliğinin korunması biçimindeki olgun bir maliye politikasını, o zamanın birçok iktisatçısında bile bulamıyoruz. Büyük kumandan, büyük politikacı, büyük devlet adamı, bu kadar büyük bir maliye politikasına sahiptir. Bu,

gerçekten saygı duyulacak bir ekonomik düşünce olgunluğudur. Atatürk, paranın iç değeri ile dış değeri arasındaki bağlantıyı açıkça görmüş ve içerde enflasyondan kaçınmayı, paranın dış değerini korumanın yolu olarak göstermiştir. Örnek olarak, 1920'lerde Alman iktisatçıları ve politikacılarında bile bu anlayış yoktur. 1923'de Almanya'da ortaya çıkan ünlü «Weimar enflasyonu»nun temel nedeni bu alanda yapılan yanlışlardır. O zamanın Alman Merkez Bankası Başkanı, yurt-ici enflasyonunun Mark'ın Sterlin karşısındaki değerini etkilemeyeceği görüşündedir. İlk tedbirlerinden biri 1922'de banknot matbaasını genişletmek ve Mark basımını hızlandırmak olmuştur. Fakat bir yıl sonra Mark'ın ne olduğunu hepimiz biliyoruz. Atatürk kesinlikle bunu yaptırmıyor. Osmanlı Bankası'nın tedavüldeki banknotlarından Cumhuriyet'e nakledilmiş paralar var, 158 milyon lira. 1931'de Merkez Bankası kurulduktan sonra, bu tedavül hacminin değişmemesi titizlikle sağlanmıştır. Çok ileri bir dengeli para politikası görüşüdür, bu. Bu üç denge; devlet bütçesi

denkliği, harcama-tasarruf denkliği ve ithalat-ihraçat denkliği; Atatürk ekonomî politikasının üç temel taşıdır. Atatürk'ün «Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti»ni kurduğu, orada söyledikleri, enflasyona gitmeden yatırım yapabilmeyi yollarını gösterişi çok ilgi çekicidir. Demiryolu politikası, ulaştırma politikası ile ilgili olarak hep bu denklige dikkat çekiyor. Di-yorki; bütçe denkligini sağlayacağız. Ama yatırımları bütçe fazlalıkları ile ve iç ve dış borçlanmadan sağlanan fonlarla yapacağız. Onun görüşleri arasında enflasyonla yatırım finansmanı yoktur. Dış ticaret dengesini, ödemeler dengesinden ayırıyor, konuşmalarında. Dış ticaret dengesi, dış ödemeler dengesinin temelidir, diyor. Aynen çağdaş iktisat kitaplarının dediği gibi.

Bu üç dengeli ekonomik model, ben diyorum ki, Atatürk'ün yarattığı devrimlerden bir tanesi, yaratılmasında birinci derecede amil olduğu devrimlerden birisidir. Ayrıca bu politikalarının temel amaçlarından biri hızlı ekonomik ve sosyal kalkınmadır. Şu halde bir dengeli ve hızlı bir ekonomik kalkında modeli ile karşı karşıyayız. Bu politikanın uygulama araçları da saptanmıştır: İktisadi Devlet Teşekkülleri, Atatürk ve onun telkinleriyle zamanın uzmanları, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni gerçekten o tarihe (1926) kadar dünyada bulunmayan bir görüş ve anlayış içinde kurmaya başlamışlardır. Batı'da, kapitalist ülkelerde, ve Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin ekonomiyi etkileyen faaliyetleri, havagazı, P.T.T., ya da belediye hizmetlerinden oluşmaktadır. Oysa Atatürk ve arkadaşları, sınıai-ticari amaçlarla devlet kuruluşu kurmanın dünyada ilk örneğini vermişlerdir: 1926 tarihli Sanayi ve Maadin Bankası... Bu kuruluşun dünyada ondan önceki devlet girişimlerinden önemli farkı vardır. Bu modelde ticarî ve sınıai hedef öndedir. Atatürk, bu ekonomik kalkınma politikasının araçları olarak bu tür kuruluşlar yapma görüşünü, yerli ve yabancı uzmanlarla uzun süren tartışmalarında «İlimli Devletçilik» sözü ile ifade ediyor (1930) ve bunun

felsefesini de yaratıyor. Bu kalkınma anlayışının, İktisadi Devlet Teşekkülleri aracılığıyla kalkınma anlayışının en geniş kapsamlı ifadesi, 1938'deki 3460 sayılı Kanun değildir. En yüksek noktası, 1932 tarihli Sümerbank Kanunu'dur. Sümerbank Kanunu'nun gerekçeleri ve T.B.M. M.'ndeki görüşmeleri bu felsefenin açık seçik ifadelerini taşıyor. Bu sıralarda ortaya çıkan Millî İktisat ve Tasarruf hareketi var; onun içinden çıkan Kadro Hareketi ve bu çevrelerde Atatürk'ün de katıldığı tartışmalarla iktisadi politika arayışları var. Bütün o tartışmaları içinde, 1932 yılında hazırlanmış, 1933'de Sümerbank'ı kurmuş olan 2262 sayılı Kanun var. 3460 sayılı Kanun hatta biraz sulandırıyor bu felsefeyi. Örnek olarak, daha önce açık seçik ifade edilmiş olan halka hisse satma işlemini son derecede güçleştiriyor.

Ana hatlarıyla açıklamaya çalıştığım bu ekonomi politikasının oluşmasında, yerli, yabancı birçok uzmanın rolü olmuştur. Ancak Atatürk'ün dikkatle incelediği ve bazı yerlerinin altını çizdiği kütüphanesindeki kitaplar, inceleyip okuduğu şeyler, ondan sonra da tartışmalar, O'nun bu ekonomik kalkınma ideolojisini derin düşünce gücüyle adım oluşturduğunu gösteriyor. Örnek olarak; İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kuruluşlarıyla, yapılan ekonomik kalkınma planlarıyla çok yakından ilgilenmiş, beş yıllık iki planı satır satır okumuş, sayfa kenarlarına notlar koyarak onların biçimlendirilmesini sağlamıştır. Bu ekonomik kalkınma modelinin temel felsefesini 1930'larda yayınlanan «Medeni Bilgiler» kitabında da yazmıştır. Sonradan ortaokullarda ders kitabı olan Prof. Afet İnan'ın «Medeni Bilgiler» kitabının Atatürk tarafından yazıldığı artık bilinmektedir. Bu kitapta Atatürk'ün hayranlık çeken iki görüşü vardır. Bunlardan biri, devlet harcamalarında Atatürk tarafından saptanmış önceliklerle ilgilidir. Burada Atatürk devletin ilk görevinin yurt içinde asayiş sağlamaktır olduğunu söylüyor. Ordu ve adalet hemen onun arkasından geliyor. Ekonomik işler lis-

tenin en sonundadır. İkinci görüşü, ekonomik yatırımlardaki önceliklerle ilgilidir. Önce tarım, sonra ulaştırma, sonra zirai sanayi, diyor. Kitapta bu ekonomi politikasını «İlimli Devletçilik» biçiminde ifade ediyor. Millî Eğitim Bakanlığı bunu Yurtbilgisi kitabı olarak basarken, «İlimli» kelimesini düşürüyor. Halbuki Atatürk'ün elyazısında «mutedil» (ılımlı) kelimesi vardır. Atatürk'ün elyazılarıyla,

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

M.E.B.'nin Yurtbilgisi kitabı arasında iki değiştirme yapılmış. Birincisi yukarıda değindiğim «mutedil» kelimesinin çıkarılması. İkincisi de, ferdi girişim hakkında konuşurken, «**Demokrasinin en mühim esasıdır.**» diyor. Oradaki «en» sözcüğü de sonradan kitap yayınlanırken çıkarılmıştır.

Atatürk'ün devleti kurtarıırken, devleti kurarken izlediği ilke, ekonomide de var. Bütün ülkenin tüm bölgelerinin yeni baştan kalkındırılması gibi bir anlayışı var. Aynen; «**Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. Bu sath bütün vatanıdır.**» sözlerine benzer bir yaklaşımı vardır ekonomik sorunlara. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin hisselerinin halka satılmasından elde edilecek fonlarla baş-

ka bölgelerde ve gelişmemiş alanlarda yeniden yatırım yapılacak. Bu anlayış var. Ekonomik kalkınma amacıyla halk yatırımlarında devletin öncülüğü, ancak Atatürk'ten sonra gelen gelenekçiler tarafından ifade edilmiştir. Devletin ekonomik kalkınmada öncülük yapmasını isteyen sözleri, 1936'da büyük İngiliz iktisatçısı Keynes'in söylediklerine çok benziyor: «**Sermayenin prodüktivitesini ülke açısından en iyi bilecek durumda olan devletin yatırımlarla doğrudan doğruya alçakdar oymasını görmek isterim.**» Atatürk mantıkla ve devletin geleceğini düşünerek böyle bir sonuca ve felsefeye varıyor. Hatta Keynes'den önce. Bu, bençe büyük bir iktisadi anlayışı gösteriyor. Teşekkür ederim.

ALTUĞ — Teşekkür ederim Sayın Aysan. Sayın Kurdaş sizin de birtakım katkılarınız elbette olacak. Bekliyoruz efendim.

KURDAŞ — Atatürk'ün ekonomik felsefesini veya ekonomik politika anlayışını iki ayrı cephede genelleştirerek ifadelendirmek, zannediyorum, konuya biraz daha açıklık getirecektir. Birinci yön, Atatürk'ün izlediği ekonomik politikadır. İkinci yön ise bu politikayı dayandırdığı ekonomik modeldir. Atatürk'ün ekonomik politikası, Sayın Aysan'ın da ayrıntılı nakillerle belirttiği gibi, tamamen istikrara dayalı, dış yardımsız, hızlı, bütün memleket sathına yayılmış, bütün halk kütlesine yayılmış, sosyal adaletle dönük bir politikadır. Bu politikanın önde gelen vasfı, istikrara dayalı olmasıdır. Gerçekten, 1923'den 1938'e kadar Atatürk'ün döneminde fiyatlar Türkiye'de hiç yükselmemiştir. Ona özel itina göstermiştir. Bu dönemde Türkiye net dış yardım da almamıştır. Dış borçlarını, Osmanlı borçlarının tasfiyesi vesilesiyle azaltmıştır. Türkiye'nin sınırlı bir biçimde dış yardımlara dönüşü, 1935'den sonra İkinci Dünya Harbi ihtimali belirince, birtakım silâh kredileri şeklindedir. Böylece dış yardımsız, hızlı, istikrara dayalı, adil bir ekonomik kalkınma politikasıdır, Atatürk'ün politikası. Böyle nitelendirile-

bilir. Atatürk için Osmanlı Devleti'nden devralınan «evrak-ı nakdiye» —o zaman banknota böyle deniliyordu—, bir nevi kut-sal rakamdır. O 159 milyonu değiştirmeye çok itina etmiştir. Bundan iki sene evvelki bir seminerde onun hikâyesini de anlattılar. İstiklâl Harbi esnasında Rus-ya'ya giden Rıza Nur Bey hikâye ediyor bunu. Heyetimiz Ruslardan yardım istemiştir. Niçin istenildiği sorulduğunda; «Sizden silâh yardımı, bir de altın istiyoruz.» denilmiştir. «Altını niçin istiyorsunuz?» dedikleri zaman da, «Memurlarımızın maaşını ödeyeceğiz.» cevabı verilmiştir. Karşı taraf ise; «Maaş için altın istenir mi? Gerekiyse para basın. Eğer sizin matbaanız yok ise, biz burada basıp size yollayalım.» demişlerdir. Bunun üzerine bizim heyet; «**Biz kablen karar aldık. Hiç bir zaman para basmayacağız.**» diye cevap vermiştir. Kurtuluş Savaşı'nı yapan kadroda paranın iç değerinin korunması, harp şartlarında bile inatla savunulan bir anlayış olmuştur. Tabii böyle bir iktidar, 1923'den hatta 1920'den 1938'e kadar Türkiye'de tam istikrara dönük bir politikanın takipçisi olmuştur. Sonuç da alınmıştır. 18 yıl içinde fiyatlar yükselmemiş, hatta hafif gerilemiştir. Fakat hem nitelik hem nicelik bakımından da çok parlak bir kalkınma yaratılmıştır. 1923-1938 arasında, dünyada üst üste en hızlı kalkınan tek ülke, zannediyorum Türkiye'dir. İlk yıllarda milli gelirden üst üste ortalama % 4, sonraki yıllarda ise % 6 reel artış sağlanmıştır. Bu, son derecede başarılı bir ekonomik politika. Bu ekonomik politikanın dayandığı bir de model var. Bu modeli biz bugüne kadar «Devletçilik» olarak anmakta idik. Ben ona «Kalkınmada Devlet Önceliğini Öngören Bir Piyasa Ekonomisi» diyorum.

Hakikaten, yapılan bütün tetkikler gösteriyor ki, Atatürk aslında devletçiliği, devletçilik için istemiş değildir. Kalkınmada az gelişmiş bir ekonominin içinde bulunduğu şartları ve kısır halkayı kiraltılmak için istemiştir. Devletçiliği; ön açan, alan açan, açtığı alanlara arkadan özel girişim yetiştikten sonra, onları özel

girişime devredip yeni alanlara yönelen ve kalkınmanın öncüsü bir devletçiliğin anlayışı içinde geliştirmiştir. Bu modelin orijinalitesini şöylece belirtebiliriz: 1920'lerde, biliyorsunuz, dünya ekonomi literatüründe klasik iktisadın geliştirdiği özel teşebbüse, özel mülkiyete ve tam rekabet şartlarına dayalı bir piyasa ekonomisi modeli vardır. Mustafa Kemal bu modelin çok dinamik sonuçlar aldığını görmüş. Batı medeniyetini materyal açıdan ne kadar ileri götürdüğünü görmüş ve bunu bir süre denemiştir de. Yani tamamı «Liberal Ekonomi Modeli» dediğimiz bu modele uygun deneyimi yapmış, fakat az gelişmiş bir ekonominin şartlarında bundan istenen sonucun alınmayacağını hızla görmüştür. Sezgisi kuvvetli, tecrübeyi çok iyi değerlendiren bir insan olarak, 1925'lerden sonra yeni bir model arayışına geçmiştir. O dönemde, o modelin karşısında; piyasa ekonomisine dayalı, özel teşebbüs, özel mülkiyet ve tam rekabete dayalı bir model; bir de kolektivist, her şeyin devlet tarafından düzenlendiği, dikte edildiği bir ekonomik model vardır. Mustafa Kemal bu iki model arasında son derece orijinal bir kompozisyon yapmıştır. Konuşmalarından anladığımız kadarı ile, O'nun modeli, fert ve devletin birbirlerini tamamlayacağı şekilde faaliyetlerinin ayrıldığı bir modeldir. O'nun modeli aslında piyasa ekonomisine dayalı bir modeldir. Özel teşebbüse dayalı bir modeldir. Fakat, az gelişmiş bir ekonomide, özellikle ilk dönemde, kalkınmaya hazırlık dönemi diyebileceğimiz sermaye birikiminin, know-how'ın, teşebbüs kabiliyetinin olmadığı bir dönemde, özel teşebbüsün bir devlet açıcılığına, bir devlet yol göstericiliğine ve alan yaratıcılığına ihtiyacı olduğunu anlamış; özel teşebbüse dayalı bir model geliştirmiştir. Bu modelde devleti ilk defa o dönemde iktisadi hayata sokmuştur. O döneme kadar devletin iktisadi hayata girişine zorunluluk olarak bakan bir ekonomik anlayış yoktu. Keynes'in anlayışı 8-9 yıl sonradır. O daha 1926-1927-1928'lerde şöyle düşünüyor: Az gelişmiş bir ekonomide özel te-

şebbüste sermaye birikimi yok. Know-how yok. Müteşebbis yok. Özel teşebbüs kârı dayanıyor. Bazı sahalarda kâr imkânı yok, veya kâr çok gecikerek alınabilecek bir sonuç. Özel teşebbüs buraya girmez. O halde biz milletin kaderini devletin eline alacağız, bu sahalara biz gireceğiz. Yalnız çok enteresan bir fikri var: Bu sahalara yapacağımız müdahaleyi piyasa ekonomisi kuralları içinde yapacağız. Onu her yerde belirtmiş. Biz,

Kemal Kurdaş

diyor, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni sosyalizmin anladığı manâda kurmayacağız. Biz bunu bir piyasa ekonomisinin kuralları, verim şartları içinde seçeceğiz, öyle geliştireceğiz ve kârlı bir duruma geçince de geniş bir baz üzerinden halka yayacağız, devir edeceğiz. Yani Mustafa Kemal'de sermayeyi halka yayma fikri de temel olarak var. O, teşebbüslerin piyasa şartları kuralları içinde çalışmasını öngörmüş. Bugün olduğu gibi piyasa kuralları dışında kaynağı belirsiz birtakım prensiplere göre bir İktisadi Devlet Teşekkülleri çalışmasını hiç düşünmemiş, hatta ondan korkmuş. Daha 1925'lerden sonra ilk yaptıkları Sanayi Bankası teşebbüsünde; «**Bu sistemin de bir-**

takım sakıncaları var, bunlar bir tüccar gibi çalışmıyorlar, bunları tüccar gibi çalıştırmalıyız, yoksa bunlar çok kısa zamanda dejenere olur.» demiş.

O halde O'nun geliştirdiği modeli şöyle özetleyelim: Piyasa sistemine dayalı, kalkınmada devletin girişimini, yol açıcılığını, öncülüğünü öngören bir özel teşebbüs sistemi. Bunu da başarıyla uygulamış. Benim Atatürk için söyleyeceğim iki şey şu cümlede toplanır: Ekonomik istikrara dayalı, hızlı kalkınmayı sağlayan, adaletli bir ekonomi politikası izlemiştir. Son derece orijinal bir model geliştirmiştir. Şimdi çok enteresan, 1978-1979 yıllarında yazılan Amerikan makalelerinde; liberal piyasa ekonomisinin bir noktada Mustafa Kemal'in anlayışına uygun bir devlet müdahalesini zorunlu kılabilir, böyle bir müdahalenin sistemin sonunda eriştiği darboğazlardan çıkışın bir yolu olabileceği; Mustafa Kemal adı zikredilmeden, aynı fikirler öne sürülmektedir. Atatürk'ünkine benzer öneriler var. Bilmem okudunuz mu? Bir İngiliz gazetecisinin 1960'larda yazdığı, epeyce hızlı satılan ve «Best Seller» olan bir kitap vardı, «Stagnant Society» (Durgun Toplum) diye. Yazar İngiliz toplumunun durgunluğunun nedenlerini araştırıyor ve sonunda; işçi-işveren ilişkilerinin verime dayalı bir şekilde düzenlenmesi yanında, devletin kritik anlarda müdahalesi ile darboğazları kırıcı, bir nevi buzkıran gibi hareket etmesini zorunlu bulan bir noktaya varıyor. Bu, bana hayli geniş ölçüde Mustafa Kemal'in ekonomik politika anlayışını hatırlattı. Atatürk eğer bugünün Türkiye'sinde yaşıyorsa; yani Türkiye ekonomisinin bugün kendi kendine kalkınabilir bir düzeye geldiğini ve özel girişimin her sahada büyük teşebbüslere girdiğini görsen, artık kalkınmada hazırlık dönemini geçmiş bir ülkenin şartlarını görsen; zannediyorum bu devletçilik anlayışını çok daha belirgin biçimde belirtecekti. Devleti her sahaya asla müdahale ettirmeyecekti. Devleti salça yapan, ayakta kalan, gömlek yapan bir devletçilik anlayışından mutlaka uzak tutar-

dı. O, o zaman teşebbüsü, know-how'ı ve bilgisi olmayan bir toplumda devletin müdahaleciliğini, öncülüğünü zorunlu görmüştü. Biliyorsunuz, 1920'lerde Türkiye'de 3-4 makineden başka makine, birkaç tane elektrik şirketinden başka şirket yoktu. Bugünkü şartlarda olsaydı, Atatürk mutlaka devlet işletmeciliğini piyasa ekonomisi kurallarına uydurmak için ve bunları piyasaya mal etmek için bütün gücünü, bütün yaratıcılığını ve iticiliğini kullanırdı. Bu, günümüz Türkiye'sinde bir türlü anlaşılamiyor. Atatürk'ün devletçiliği, benim kanımca, bugünkü sağ-sol mücadelesi içinde bir sol hareket olarak gösterilmektedir ve bu manâda da dejenere edilmektedir. Sözlerimi, bugünlerde yayınlanacak olan, «**Ekonomik Kalkınmada Bilim ve Sağduyu**» adlı kitabımın «Giriş» bölümünden, bu konu ile ilgili bir kısmı aktararak bitireyim:

«Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nı izleyen yıllarda bir süre, liberal ekonomi yöntemi ile kalkınmayı denedikten ve beklenen sonucu istenen ölçüde alamadıktan sonra 1925 yılından itibaren yeni bir kalkınma yöntemi aramaya ve denemeye başlamış ve 1930 başlarında ana hatları artık açıklık ile belirlenen; kurucuları döneminde **Devletçilik** adıyla tanımlanan, günümüzde **Kalkınmada Devlet Öncülüğünü Öngören Bir Piyasa Ekonomisi** adını verebileceğimiz bir sistem geliştirmiştir.

«Atatürk, bu sistemin temel felsefe ve kalkınma modelini çeşitli yazı ve beyanlarında bugünkü dilimizle şöyle özetlemektedir:

«1 — Ekonomik faaliyet ve kalkınmada kişilerin özel girişimleri ve çalışmaları esastır.

«2 — Ancak az gelişmiş bir ülke olarak, Türkiye'nin temel altyapı yatırımlarından; eğitim, tarım, sanayi ve hizmetlere kadar, çeşitli alanlarda çok geniş yatırımlara gereksinmesi vardır. Özel girişim sermaye birikiminin yetersizliği, girişim tecrübesinin azlığı, yetişmiş personel, teknik ve yönetim bilgisi yetersizliği, kârsızlık, kâr azlığı ya da kâr için uzun bir süre bekleme zorunluluğu

gibi nedenlerle o konularda ve alanlarda yatırım yapmayabilir veya yeterli ölçüde ve hızda, büyüklükte yapmayabilir. Bu durumda, piyasa ekonomisi kuralları içinde her şeyi özel girişimden beklemek, kalkınmayı tehlikeye atmak veya hiç olmazsa uzun süre geciktirmek anlamına gelecektir. Böyle bir olasılığı önleyip kalkınmayı bir an evvel başlatmak, hızlandırmak ve hedefine ulaştırmak için devletin ekonomik hayata doğrudan müdahalesine "... kalkınma planı hedeflerinin devletin kuruluşunu sağlayacağı ticarî, sınai kuruluşlar ile gerçekleştirilmesine ..." zorunluluk vardır. Böylece devlet girişimciliğinin, ekonomik-felsefi temeli oluşturulmuştur ve bu sisteme **Devletçilik** adı verilmiştir.

«3 — Ancak, Atatürk'ün öngördüğü devletçilik "19. yüzyıldan beri sosyalist nazariyecilerin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş..."; devletin kurup mülkiyetini sonsuza dek muhafaza ettiği ve piyasa mekanizması dışında kendine özgü özel kurallar içinde işleteceği bir devletçilik olmayıp, Atatürk'ün Devletçiliği, devletin yalnız:

«a) Özel girişimin yetersiz kaldığı alanlarda piyasa ekonomisi kuralları içinde sınai ve ticarî yatırımlar yapacağı;

«b) Kurduğu teşebbüsleri ticarî şirketler gibi pazar ekonomisinin kuralları içinde işletip kâr sağlamaya çalışacağı;

«c) Kâra gectikten sonra, kurduğu ticarî ve sanayi kuruluşların hisse senetlerini tamamen veya kısmen Türk şahıs ve kuruluşlarına devrederek halka maledeceği;

«d) Devletin belirli bir ekonomik alandaki teşebbüs ve varlığının prensip olarak geçici olacağı; özel girişim, eşikliklerini tamamlayıp o alanları üstüne almaya hazır duruma gelince devletin bu alanları, elindeki teşebbüsleri halka devrederek terkedeceği; böylece, eskiden yatırdığı kaynakları nakde çevirip mobilize ederek yatırımlarını, yetersizliklerin bulunduğu yeni alanlara kaydıracağı; bu yeni alanları ekonomik kalkınmaya açacağı bir devletçilik anlayışıdır.

«Kısaca: Atatürk'ün felsefe olarak

yürütücülüğünü ve filli kuruculuğunu yaptığı kalkınma modeli; kişisel özel girişim ve piyasa ekonomisini esas alan; ancak, kalkınmada Devlete temel altyapıları sağlamaktaki devamlı görevlerine ek olarak, sınai ve ticari alanda öncülük, yol ve alan açıcılığı görevini yükleyen bir sistemdir. Devlet, ekonomik kalkınma için gerekli alanları bir buldozer gibi açacak, ticari ve sınai teşebbüsleri prensip olarak piyasa ekonomisi kuralları içinde kurup işletecek, arkadan özel teşebbüs yetişince, bu alanları ona devredip kurduğu teşebbüslerin halka satışı ile mobilize edeceği kaynaklardan da yararlanarak yeni ve daha ileri teşebbüs alanlarının açımına girişecektir. Atatürk, zaman itibarıyla yeni, gerçek devrimci, ama yapıcı bir nitelik taşıyan ve iktisadi politika alanında dahiyane bir sezgi ve buluşu temsil eden bu temel anlayışını, ekonomik ve sosyal politikanın her konuda halkın yararına düzenlenmesi anlamına gelen **Halkçılık** ilkesi ile de tamamlamıştır.

«Atatürk'ün devletçiliği, ekonomide özel kesimin pazar ekonomisi kuralları; kamu kesiminde ise, kollektivist-marksist veya başka bir anlayış, ya da hiç bir prensibi olmayan politik bir oportünizm içinde çalışacağı bir karma ekonomi modeli değildir. Kemalist devletçilik kamu hizmeti dışındaki ticari ve sınai devlet teşebbüslerinin pazar ekonomisi kuralları uyarınca, kurulup işletileceği ve günü gelince geniş bir mülkiyet zeminini üzerinden özel kesime devredileceği, kalkınmada devlet öncülüğünü tanıyan bir pazar ekonomisidir.»

ALTUĞ — Teşekkür ederim Sayın Kurdaş. Sayın Oluç, sizin de bu konudaki görüşlerinizi alalım.

OLUÇ — Efendim, benim Sayın Aysan ve Sayın Kurdaş gibi Atatürk'ün ekonomik politikasına ilişkin olarak yapılmış derin bir araştırmam yok. Ben kendi müşahedelerime ve zaman zaman Atatürk hakkında yazılan ve söylenenlerden edindiğim izlenimlere göre bir yorum çıkarmak istiyorum. Atatürk; «**Bir Cumhuriyet kurmayı millî sır olarak sak-**

ladım, zamanı gelince ifade ettim.» diyor. Hatta Nuri Conker ile bir hikâyesi var. Daha Selanik'de bulunuyorken; «Sen şu olacaksın, sen şu olacaksın.» diye arkadaşları arasında vazife dağıtımı yapıyor. «Peki sen ne olacaksın?» diye soruyorlar. «İşte ben de bu dağıtımı yapan adam olacağım.» diyor. Demekki, daha Selanik'de asker iken, devletin bugünkü millî sınırlar içinde nasıl bir şekil alacağına dair bir planı var. Fakat iktisadi alanda buna benzer bir planla, bir sistemle çıktığını sanmıyorum. Bu, zaman içinde oluşmuş. Sayın Aysan, «Pragmatik değildir.» dedi. Ben pragmatik bir

Prof. Dr. Mehmet Oluç

yaklaşım olduğu kanısındayım. Tabii Atatürk'ün bu gelişmesini, biz şimdi sistem halinde görüyoruz. O sistem nasıl ortaya çıktı? Atatürk'ün felsefesinin temelleri neye dayanıyor? Bunu anlayabilmek için, topluma ta Meşrutiyet dönemindeki şartlarına bakmak lâzım. O zamanki aydınlar arasındaki gelişmelere bakmak lâzım. Atatürk çevresinde topladığı kimselerden ne derece etkilenmiş? Çünkü, onlardan etkilendiği muhakkak. Şimdi, meselâ Atatürk'ün yanında bir Şükrü Kaya var. Şükrü Kaya Malta'da

iken, Charles Gide'in «İktisadi Doktrinler Tarihi» adlı kitabını tercüme etmiş. Muazzam bir eserdir. Mahmut Esat Bozkurt var. Yusuf Kemal Tengirşek var. İktisat alanı ile ilgili kimseler var çevresinde. Bunlardan da etkileniyor. Bunun yanında tabii kendisi de okuyor. Ben Sayın Aysan konuşmadan evvel, şunu önermek istiyordum: Atatürk'ün yaklaşımını anlamak için kütüphanesini mutlaka incelemek gerekir. Çünkü, O'nun bir adeli varmış. Kitapların ilginç gördüğü bölümlerini çizermiş. Bu ekonomik politika ile ilgili neleri okudu? Nelerin altını çizdi? Bunun ortaya çıkarılması lâzımdır. Ama anladığım kadarı ile bu Sayın Aysan tarafından yapılmış veya yapılmakta. Bütün bunları incelemek lâzım. Atatürk Fransızca biliyor, Fransız literatüründen esinlendiği muhakkak. Bir de, dediğim gibi, çevresindeki kişilerden esinleniyor. Tabii Rus tecrübesini takip ediyor, onu da görüyor. Türk toplumunun özlemini biliyor. Türkiye'de Meşrutiyet devrinde, aydınlar arasında, İttihat ve Terakki çevresinde bir sorun var: Gayrimüslimlerin elinden ticareti, ekonomik faaliyetleri alıp nasıl Türklere intikal ettirebiliriz? Hatta harp içinde bir karaborsacılık türüyor. Vagon ticareti ve benzeri çeşitli gayrimeşru kazançlar ortaya çıkıyor. Talat Paşa'ya söylüyorlar; «Falanca şöyle zengin oldu, filanca böyle zengin oldu.» diye... Paşa cevaben diyor ki; «Evet, bunların gayrimeşru olduğunu biz de biliyoruz. Ama, hiç olmazsa bu sayede ortaya birkaç Türk sermayedarı çıkar da ekonomi yavaş yavaş Türklerin eline geçmeye başlar.» Birinci Cihan Harbi yenilgi ile sonuçlanınca, mütareke döneminde bu harp zenginleri de bir iş yapamaz hale geliyor ve sönüyor.

Şimdi, Cumhuriyet kuruluyor. Memleket yanmış, yıkılmış; az bir nüfusla kocaman bir ülke elimizde kalmış. Önce bekleniyor. Bir kere 1927'ye kadar bir sanayi hareketi yapabileme imkânı yok; çünkü, biliyorsunuz ortada Lozan Antlaşması var. 1927'ye kadar gümrük tarifemizi yapamıyoruz. Ancak 1927'den sonra yeni bir gümrük tarifesi hazırlama

imkânı bulunuyor ve Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkıyor. Yani, Sayın Kurdaş'ın da belirttiği gibi, başlangıçta özel teşebbüse önem veriliyor. 1923 İktisat Kongresi'ndeki tartışmalarda devletçiliğin izlerine fazla rastlanmıyor, benim gördüğüm kadarı ile. Bütün beklentiler özel teşebbüsün işi ele alması... Özel teşebbüs işe şeker ile başlıyor. O zaman toplumun bir özlemi var. «Üç beyaz» diye slogan haline getirilmiş: Kaput bezi, şeker ve un. Diğer adı ile Amerikan bezi ve şeker dışardan geliyor. Değirmenlerde biraz un yapılıyor. Önce, bunları Türkiye'de yapalım, hareketi var. Başlangıçta un işi hallediyor. Buğday üretimi geliyor ve Romanya'dan un getirtmenin gereği kalmıyor. Şeker teşebbüsüne giriliyor. Uşak'da ve Alpulu'da iki özel girişim kendini gösteriyor. Fakat 1926'da özel teşebbüsle kurulan bu şeker fabrikaları başarı gösteremiyor; bir yerde iflas durumuna geliyorlar. Ziraat Bankası'na yükümlü oluyorlar. Sonunda Ziraat Bankası bunları kurtarma hareketine girişiyor ve onun üzerine Şeker Şirketi kuruluyor. Binaenaleyh devletin ilk işe girmesi, âdeta bu şeker sanayiini kurtarmak biçiminde oluyor. Yani pragmatik yaklaşımın doğması bundandır. Bunlara dayanarak bir yorum yapmaya çalışıyorum. Sonradan Sanayi ve Maadin Bankası var. Aslında bunlar İttihat Terakki'den intikal eden kuruluşlar, fakat başarısız. Bunları birleştirelim ve bir sanayi girişimine atalım havası var. Sümerbank bu anlayışla kuruluyor. Ve Rusya ile de işbirliği yapılarak; Malatya, Nazilli, Kayseri bez fabrikaları kuruluyor. Böylece üç beyazın üçüncüsü de Türkiye içinde gerçekleştirilmiş bulunuyor. Tabii burada gene bir noktaya işaret edeyim. Sayın Aysan bütçe dengesinden bahsetti. Şimdi Atatürk bir üçüncü şeker fabrikasını da Eskişehir'de kurdurmak istiyordu. O zaman şeker şirketinin önde gelen kişileri; «Eskişehir'de şeker fabrikası olmaz. Burada pancarı nasıl yetiştireceğiz?» diyorlar. Fakat Atatürk sonunda ekonomi politikacılarının işaret ettiği gibi çözümü seziyor; «Burada bir şeker

fabrikası kurarsak, o girdisini kendi yaratacaktır.» diyor. Bütün direnmelere rağmen orada şeker fabrikasını kurduruyor. Bu defa Amasya tarafına da Turhal Şeker Fabrikası'nın kurulmasına giriliyor. Şeker Şirketi kurulunca, kendi içinde büyüme hevesleri de artıyor. Fakat Turhal Şeker Fabrikası kurulunca, şöyle bir problemle karşılaşıyor: Hiç şeker fabrikası yokken şeker ithal ediliyordu. O zaman Türkiye'de şeker çok pahalı. Bir süre iç üretim yanında dışarıdan da şeker getiriliyor. Şekerden alınan gümrük vergisi ile bütçe dengeleniyor. Turhal Şeker Fabrikası kurulunca bu defa İsmet Paşa; «Artık şeker ithal edilmeyecek, gümrük geliri yok ve bütçe dengesi bozulacak.» diye kaygılanıyor. Bunun üzerine, şeker fabrikaları yarı kapasite ile çalıştırılıyor. Yani bir taraftan sanayileşme ihtiyacı, üç beyazı karşılama özlemine cevap vermeye çalışırken, bir yandan da gümrük geliri azalınca, bütçe dengesi bozuluyor. Bu dengeyi sağlamak için kısmen şeker ithaline devam ediliyor. Aslında 4 fabrikanın üretimi ile Türkiye'nin o zamanki ihtiyacı rahat rahat karşılanabileceksen, sırf gümrük geliri için şeker dışalımına da yer veriliyor. Bir tarafta bir özleme cevap veriliyor, ama öbür tarafta bütçe denkleğinin bozulma tehlikesi doğuyor. Tabii bütçe denkleğini istiyorlar, çünkü tecrübeler var. Daha evvel kaime kullanılırken evrak-ı nakdiye çıkmış. Bunun bollaşması enflasyona yol açmış ve kıymeti düşmüş. Eskiden 1 lira bir altına tekabül ederken, o sıralarda 7 lira bir altına tekabül eder hale gelmiş. Binaenaleyh korkuyorlar; yani geçirilmiş tecrübeler bu korkuyu doğuruyor. Bir «Devlet idaresinin dizginlerini elimizden kaçırır mıyız?» korkusu... Enflasyondan korku... Dünyadaki tecrübeler de görülmüş. Macaristan tecrübesi, Almanya tecrübesi ortada ve bunun ülkeleri komünizme kadar götürebileceğini de ayrıca görüyorlar. Binaenaleyh komünizmden korku, yalnız rejim korkusu değil; Rusya'nın kontroluna girme korkusu var. 1927'den itibaren yeni gümrük tarifesi

ve Sanayi Teşvik Kanunu istenilen sonucu vermiyor. Vermeyince «Bu işi biz yapalım.» diyorlar. Tabii onun izahını, gerekçelerini Atatürk sistem haline getiriyor. Sayın Aysan'ın çok güzel ifade ettiği gibi, ayrıntılardan politikaya yükselbilme zekâsı işte orada. Bu arada gene en ilginç öğelerden biri daha var.

Türk toplumunun, daha doğrusu aydın toplumunun bir özlemi var: Kooperatifçilik. Kooperatifçiliğe Mithat Paşa zamanında başlanmış; Bulgaristan'da başarılı gösteriyor, Anadolu'da ise bu iş başarılı olamıyor. 1912'lerde Avrupa'da okuyan öğretmenler geliyor. İstanbul'da ilk kooperatifi Muallimler Cemiyeti kuruyor. Bu bir tüketim kooperatifidir. Başarılı oluyor, fakat devletin ona müdahalesi işleri bozuyor. Harp içinde devlet, bu kooperatifleri halka tüketim maddeleri dağıtmak için kullanınca; kooperatif, kooperatiflikten çıkıyor ve yozlaşıyor. Ondan sonra da kooperatifçilik bir türlü gelişmiyor. Mütareke içinde İstanbul'da bazı teşebbüsler var; Ankara'da «Memurin Kooperatifi» var. Geçenlerde Sayın Vehbi Koc'un da ona ilişkin bazı açıklamaları vardı. Ankara'daki tüketim kooperatifleri nasıl başlamış, nasıl başarısızlığa uğramış? Böylece devletin bu işi bir yere kadar götürüp, ondan sonra götürmeyeceğini misal olarak gösteriyor. Ama birtakım aydın kesimde; dışarda gördüklerini Türkiye'de de uygularlarsa, memleket yükselecek ve kurtulacak, diye bir düşünce var. Bunun üzerine 1934'lerde biliyorsunuz Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri, Ziraat Bankası'nın vesaleti ile geliştirilmek isteniyor. Orada da Atatürk'ün yaklaşımı değişikti. Halktan Batı'da gördüğümüz anlamda bir kooperatifleşme girişimi yok. Devlet eliyle kooperatifçiliği yerleştirelim, görüşü beliriyor. Aslında Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri kanunlarının temel amacı, gene bunu halka mal ederez düşüncesidir. Devlet öncülük edecek, yol gösterecek ve sonra halkın kendisine devredecek. Yani bütün sorun hep devlet kalsın değil; devlet yol gösterecek, yolu açsın, sonra da kurumlar halka in-

tikal etsindi. Bu noktada benden evvelki konuşmacıların yorumlarına katılıyorum. Sonradan şunu da tespit ediyoruz: Atatürk'ün yanında bir tarafta İsmet Paşa, bir tarafta Celâl Bayar var. İsmet Paşa daha evhamlı ve daha çok denge yanlısı. Demin Sayın Aysan'ın bahsettiği dengelerde İsmet Paşa da tam anlaşma halinde. Fakat İsmet Paşa, bunun katı bir uygulayıcısı. Zaman zaman, bilhassa «Dünya İktisadi Buhranı» sırasında ekonomik krizler doğuyor. Buhranın Türkiye'de de etkileri görülüyor. Bütçe denkleğini sağlamak için köylünün bakır satılıyor, tavuğu satılıyor, yeni vergi de salınıyor. Fakat bunun yarattığı bir tepki var. Bu tepkiyi Atatürk de görüyor. Serbest Firka'nın ortaya çıkışı, Serbest Firka'ya halkın yönelişi... Atatürk, ekonomik politikada yanlış bir şeyler olduğunu buradan seziyor. Daha fazla genişleyebilmek için bu defa yeni bir politika arayışı içine giriyor. O arada, gene halka intikal ettirme meselesinde İş Bankası'nı da örnek alabiliriz. İş Bankası, da aslında Atatürk'ün öncülüğü ile kurulmuş bir banka. İş Bankası kurulurken her memura iki hisse senedi almak mecburiyeti getiriliyor. Onar liralık hisse senetleri her ay maaşlarından kesilerek, ödeme yapılıyor. İş Bankası tecrübesini Sümerbank'da da uygulayabilselerdi, belki de bugün bambaşka bir tablo ile karşı karşıya kalabilirdik.

Sonra Celâl Bayar için içine giriyor. Ve bir ekonomik genişleme politikasının uygulandığını görüyoruz. Sonunda ekonomi kuramcılarından görüyoruz ki, kalkınmada bir yerde ne yaparsanız enflasyona gitmek mecburiyeti var. Yani enflasyonla yatırım finanslanmasa bile, kalkınma hareketi bizatihi bir genişleme ve bir enflasyon yaratıyor. Çünkü o yatırım iki senede, üç senede sonuçlanıyor; onun sonucu alınincaya kadar yaratılan gelir, talep şekline dönüşüyor. Binaenaleyh zaman zaman bir derleyip toparlama girişimi gerekiyor. O bakımdan yani İnönü ve Bayar ikilisi, değişik politikaları zaman zaman bir genişleme, zaman zaman bir daralma ile tam bir

dengeye getirebiliyor. Ve bunun örneğini biz, Atatürk'ten sonraki Halk Partisi zamanlarında da görüyoruz. Nasıl oluyor? Demokrat Parti ortaya çıkıyor. Demokrat Parti ve Celâl Bayar, Atatürk'ün genişleme politikasının vurgulayıcısı olarak çıkıyor. Yatırım bir enflasyon yaratıyor. Enflasyon bir yerde kalkınmayı durduruyor. Derleyip toparlayıcı bir politika lâzım. Ne oluyor? Harp sırasında biriktirilen altınları Demokrat Parti kullanıyor; bir genişleme politikası ortaya çıkıyor. Arkadan bu genişleme politikası, bir yerde kalkınmayı durduruyor. Fakat 1960 ihtilâli geliyor, bir derleyip toparlanma devri. Derleyip toparlanmadan sonra, 1965'de yeniden bir genişleme ve 1971'de yeniden bir derleyip toparlanma. Tabii Halk Partisi ve İnönü etkisiyle. 1962-1965 koalisyonunda İnönü, bunu bir derleyip toparlama politikası halinde uyguluyor. Şimdi yeni Halk Partisi ile o politika terkedilmiş oluyor. Yani Türkiye'de iki parti, Demokrat Parti ve Halk Partisi'nin, biri genişleme biri derleyip toparlama politikası uyguluyor idi. Şimdi bu uygulama son hükümette terkedilmiş oluyor. Bu defa Halk Partisi de taban fiyatlarının artışı, ücretlerin artışı ile genişletici bir ekonomik politika uygulayınca, Atatürk'ün başlattığı bu dengeleme, bazen genişleme bazen derleyip toparlama süreci, kayboluyor. Oysa bu genişleme ve arkadan derlenip toparlanma ekonomi teorilerine de uygun bir hareket. Bu derleyip toparlanmadan şimdi yoksun hâle geliyoruz. İki parti de genişleme sürecinde savurgan bir politika izliyor ve derleyip toparlayıcı bir güç şimdilik görünmüyor.

Şunu demek istiyorum: Atatürk'ün temelini attığı ilkeler, 1938'den 1971'e kadar etkisini devam ettiriyor. Atatürk'ün yetiştirdiği adamlar, yahut O'nun yanında yetişenlerin etkisi 1971'e kadar devam ediyor. Şu veya bu nedenlerle, ama sonuç olarak toplum dengesini bulabiliyor. Şimdi o dengeyi bulabilecek güçler kaybolmuştur. Burada sözlerimi şöyle bağlamak istiyorum: Uygulamanın bir sistem halinde geliştiğini görüyoruz.

Ama, Atatürk'ün bu sistemi, işin başında kurulup geliştirilmiş herhangi bir doktrin haline getirilmiş ve sonradan uygulanmış bir ideoloji değildir. Orada ben Sayın Aysan'a katılmıyorum. Bu sistem, zeki bir insanın çevresine bilgili insanları toplaması, kendisinin okuması ve algıladığı şeyleri bir politika haline getirebilmesi şeklinde gelişiyor. Zaten bu sonuç, şuradan da çıkıyor: Biliyorsunuz, o zamanlar bir «Kadro Hareketi» var. Kadro Hareketi'nin iddiası da şu: Biz bir Kemalist Sistem ideolojisi oluşturacağız. Acaba neden Atatürk'ün kendisi bu sistemi bir Lenin gibi, bir Marx gibi bir kitap halinde ortaya koymuyor? Sistem haline getirme teşebbüsleri uygulamayı izliyor ve Atatürk bunu teşvik ediyor. Yani kendi doktrinini kendisi sistemleştirmiyor, fakat bir sistem haline konulmasını da istiyor. Yani o ihtiyacı duyuyor. Kendi zamanında bu, tam bir sistemle doktrin haline getirilmiş olabilse idi, belki gene Türkiye bugünkü duruma gelmez, daha iyi sonuçlar alabilirdi. Yani şurada benim vurgulamak istediğim, Atatürk'ün devletçiliği bir doktrin devletçiliği değil. Atatürk'ün özel teşebbüse önem verdiği çeşitli konuşmalardan, çeşitli politikalar uygulamalarından kesinlikle ortada. Hatta kendi girişimciliği ile de ortada... Atatürk bir yandan İş Bankası kuruluşunu teşvik ediyor, bir yandan kendisi de çeşitli girişimler oluşturuyor. Orman Çiftliği teşebbüsü var. Değişik yerlerde birtakım tecrübeleri var. Kendisi ekonomik anlamda da müteşebbis bir kişi... Binaenaleyh Atatürk özel teşebbüs ile devlet teşebbüsünü iç içe, yan yana gelişen bağlama çabası içinde görüyoruz.

AYSAN — Efendim aslında o noktada aynı görüşteyiz. Tamamen pragmatik değil. Uygulamadan çıkardığı sonuçlarla kendisi sistemini düşünmüş, çeşitli noktalarda yerine koymuş; ama tabii tecrübeden çıkmış. Hocam olduğu için Sayın Oluç daha iyi ifade ediyor. Ben de aynı şeyi söylemek istiyorum; ama, tamamen delik tıkayan bir politika değil.

Atatürk düşünüyor, sistemleştiriyor, çeşitli yerlerde de çeşitli tedbirler alıyor. Bu ekonomik süreç, bu model yaşasın diye. Onu ifade etmek istiyorum. Tabii çok güzel ifade buyurdunuz, ben de katılıyorum.

ALTUĞ — Müsaadenizle, bu sadece ekonomik alanda değil, diğer bütün alanlarda da görüyoruz bunu. Zaten Milli Mücadele'ye atıldığı zaman ortaya çıkan ihtiyaçlara göre, Atatürk'ün bir dünya görüşü var. Fakat bu dünya görüşü dok-

Prof. Dr. Yılmaz Altuğ

triner bir görüş değil, dogmacı bir görüş değil, muhtelif konularda, Sayın Oluç'un da belirttiği üzere, meselâ Cumhuriyet konusunda çok eskiden bazı fikirleri var, fakat bu fikirler katı değil, esnek ve bunları ihtiyaçlara göre gördüğünüz gibi gayet uygun bir şekilde uygulamaya dönüştürebiliyor. Okuyarak, çalışarak, o günkü ihtiyaçları makul ölçülerle karşılamaya çalışıyor; bundan bir sistem doğuyor. Yani diğerleri gibi bir doktrinden hareketle değil de, dediğimiz gibi sistem belki sonunda çıkıyor. Hemen her alanda bu böyle olmuştur.

Şimdi Sayın Merih'ten katkılarını bekliyoruz.

MERİH — Benim Atatürk'ün ekonomik politikası üzerine özel bir çalışmam yok. Ama Sayın Aysan hocamızın teşviki ve yol göstermesi ile yaptığımız «Atatürkçülüğün Filozofik Kökenleri» üzerine bir çalışmam var. İşte bu filozofik eğilimlere ekonomik felsefe de giriyor. Ve ben bazı notlar almışım. Çeşitli Kamutay açış notuklarından seçmeler. Bunların çoğu sanki bugünkü konuşmaların bir özeti halinde. Ben müsaade ederseniz birkaç tanesini okuyayım. Sayın hocam Aysan'ın ve Sayın Kurdaş'ın önerilerini özellikle vurguladığından oldukça ilginç bulabilirsiniz :

«Samimi bir bütçeye ve hakikî bir tediye muvazenesine dayanan paramızın fiilli istikrer vaziyetini kesin surette muhafaza edeceğiz.» (1937, Atatürk'ün K. A.N., s. 25.)

«Memleketin mali durumu, intizam, emniyet ve inzibat üzerine kuruludur. Devletçi ve halkçı olan bir idare ve ekonomî hayatında Hazine'nin kudret ve intizamı başlıca dayanaktır.» (15. Yıl Kitabı, 1938, s. 121.)

«Cumhuriyet bütçelerinin belliren ve daima kuvvetlenmesi gereken müşterek hususiyetleri, yalnız denkli oluşu değil, aynı zamanda, koruyucu, kurucu ve verici işlere, her defasında daha fazla pay ayırmakta olmalıdır.» (1937 Atatürk'ün K.A.N., s. 24.)

«Herhangi bir mali karar alınırken, ilk gözönüne getireceğimiz şey, millî faaliyet ve millî üretim, yeni verginin bizzat ana kaynağı üzerine yapacağı tesirler olmalıdır.» (1937, Atatürk'ün K.A.N., s. 27.)

Sistem yaklaşımı konusunda daha önce Sayın Aysan tarafından verilen alıntıyı da buraya eklemek gerek.

KURDAŞ — Biz bu felsefenin Türkiye'de kaybolduğunu düşünerek, 1970'de Türk vergi sisteminin ekonomik hayata ve kalkınmaya etkileri yolunda bir özel seminer düzenledik. Çünkü Atatürk'den sonra hiç bir vergi, onun ekonomik ka-

rarlarına ne tesiri olur açısından bakılıp değerlendirilmemiştir. Fakat Atatürk baki-nu bu da gayet realist biçimde ifade etmiştir. Büyük bir sezgi gücüdür, bu :

«Her nevi mali taahhütlerimizi, günü gününe yerine getirmek suretiyle, devlet itibarını ve mali sermaye ve eshamı muhafaza ve takviye hususunda bütün tedbirleri almak ve bu mevzuda dikkatli bulunmak prensibimizdir.» (1937, Atatürk K.A.N., s. 25.)

MERİH — Alıntılardan okumadıklarım arasında vergi konusuna yönelik olanlar da vardı. Onları da okuyayım isterseniz. Çünkü sizin söylediklerinizle çok ilginç bir şekilde uyuyor :

«İyi usul ve iyi uygulamanın memnun edici neticelerini vatandaş, hiçbir işte vergi mevzuu kaçarak hassasiyetle takdir etmez.» (1936, Atatürk'ün S.D.I., s. 375.)

«Devlet varidatının inkişafını, yeni vergiler koymaktan ziyade, devamlı bir programla mevcut vergilerin konma ve toplanma usullerinin düzeltilmesinde aramak lâzımdır.» (1937, Atatürk'ün K.A.N., s. 26.)

KURDAŞ — Atatürk bütün bunlarda çevresinden çok yüksek, maalesef bizim talihsizliğimiz de burda. Atatürk bu anlayışlarında âdeta o grup içinde tek. Sağ olduğu sürece sevk ediyor. Fakat sah-neden çekildiği zaman, onun bazı prensipleri bir türlü anlaşılammıştır. Mese-lâ, ben «Devletçilik» konusundaki anlayışının İsmet Paşa tarafından tam anlamıyla kavrandığına kanî değilim. Çünkü Atatürk'te devletçiliğe devamlı bir şey değil, bir yol açıcı sistem ve halka devredici bir sistem. Halbuki İsmet Paşa, 1950'lerde bir kısım İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin halka devri fikri ortaya atıldığı zaman, bu felsefenin çok uzağında sert bir tepki göstermişti. «Ben halkın malını şunlara, bunlara yediremem. Devleti şunlara bunlara yediremem.» demiştir. Yani öyle anlaşılıyor ki, Atatürk bütün bu anlayışlarında kendi grubunun, kendi kadrosunun bile çok ilerisinde. Başka ne alıntılarınız var?

MERİH — Burada bu ekonomik fel-

sefe ile ilginç bir ilişki var. Yani Atatürk'ün niye çevresinden ileri olduğuna dair benim bir görüşüm var. Bu görüş, onun söyledikleri ile yaşam şekli arasındaki tutarlılıkları incelerken oluştu. Atatürk, düşünce ve davranış olarak Osmanlı tipi değil. Osmanlı kültürünün doğal olarak yetiştirmesi gereken bir tip değil. Kendisi ile beraber Kurtuluş Savaşı'nı yürüten diğer paşalarla karşılaştırıldığında, Atatürk'ün onlardan belirgin bir şekilde farklı olduğu görülür. Diğer paşalar, bütün yurtseverliklerine rağmen, hayalleri Osmanlılık ile sınırlı tipik Osmanlı paşaları. Atatürk ise radikal özgür-

Doç. Dr. Kutlu Merih

lükçü değerlere, stratejik bir muhayyileye, hayallerini gerçekleştirmeye koymasını sağlayan çelik bir iradeye ve şaşılacak bir zamanlama duygusuna sahip. Bu ise tipik bir Osmanlı'nın dışında bir görünüm. Osmanlı kültürünün yetiştirmemesi gereken bir tip. Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşması ile hayalleri ve misyonları biten Osmanlı paşalarının muhalefete geçerek devrimler konusunda ona çehre almalarına şaşmamak gerek. Atatürk kişiye ve kişiliğe özel bir önem veriyor.

Bu Osmanlı kültüründen gelmeyen bir şey. Çünkü Osmanlı'da kişi olmak, yani öne çıkmak, ben demek, biraz ayıp bir şey. Ben kelimesinin horlandığı bir kültür Osmanlı kültürü. Mustafa Kemal bunu kırmış. Nasıl kırmış, niye kırmış; açıklaması güç, ama sonuç ortada. Yani bu Türk tarihi için bir mucize gerçekte. Sizin de işaret ettiğiniz gibi etrafındaki kişiler kişiye Mustafa Kemal kadar saygılı değiller. Kişinin, inisiyatifini ve kontrol edebildiği olanakları toplum lehine kullanabileceğine Mustafa Kemal kadar itimat etmiyorlar. Şayet arzu ederseniz O'nun devletçilik ve fert üzerine görüşlerini özetleyen alıntılarım var, yaratıcı muhayyileye ve kişisel yeteneklere olan güveni burada belirgin bir şekilde vurgulanmaktadır :

«Türkiye'nin tatbik ettiği 'Devletçilik Sistemi', ondokuzuncu asırdan beri sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizce mânası şudur : Fertlerin hususi teşebbüslerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını gözönünde tutarak, memleket ekonomisini devletin eline almak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve kısa bir zamanda yapmaya muvaffak oldu. Bizim taklîp ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi, Liberalizm'den başka bir yoldur.» (1935, Nurullah Esat Sumer, Sumerbank Dergisi, Cilt : 3, Sayı : 29, 1963, s. 138.)

«Herhalde devletin, siyasi ve fikri hususlarda olduğu gibi, bazı ekonomik işlerde de düzenleyiciliğini prensip olarak kabul etmek uygun görülmelidir. Bu takdirde karşı karşıya kalınacak müşkülât şudur : Devlet ile ferdin karşılıklı faaliyet sahalarını ayırmak.

«Devletin bu husustaki faaliyet hududunu çizmek ve bu hususta dayanacağı kaideleri tesbit etmek; diğer taraftan, vatandaşın ferdî teşebbüs ve faal-

yet hürriyetini tahdit etmemiş olmak, Devleti idareye salâhiyattâr kılınanların düşünüp tâyin etmesi lâzım gelen meselelerdir. Prensip olarak, devlet ferdin yerine geçmemelidir. Fakat 'ferdin gelişmesi için umumi şartları gözönünde bulundurulmalıdır'. Bir de ferdin şahsi faaliyetini ekonomik ilseriemenin esas kaynağı olarak kalmalıdır. Fertlerin gelişmesine mani olmamak, onları her görüş noktasında olduğu gibi bilhassa ekonomik sadadaki hürriyet ve teşebbüsü önünde devlet kendi faaliyetleri ile bir engül vücuda getirmemek, demokrasi prensibinin en mühim esasıdır. O halde diyebiliriz ki ferdiyet gelişiminin mâni karşısında kalmağa başladığı nokta devlet faaliyetinin hududunu teşkil eder.»

Burada bir noktaya temas etmek istiyorum. Atatürkçülük bildiğiniz gibi bugün pek parlak bir durumda değil, Onun sebebini şimdi sizlerin konuşmasından daha iyi anladım. Atatürk bahsettiğimiz politikalarında ve felsefesinde hiç bir sosyal gruba veya sınıfa ya da kimseye bir ayrıcalık tanımıyor. Yani Atatürk'ün felsefesinde prometean karakter yok. Atatürk kurtarıcı tanımıyor. Yani kendisi kurtarıcı, fakat kendi kurtarıcılığını, Türk milletine karşı doğal bir görev olarak görüyor. Kendini prometean bir kurtarıcı olarak düşünmüyor. Bu sebeple Türk gençliğine meşhur hitabında, **Türk Devrim'i'ni hiç bir sosyal sınıfa değil, fakat doğal bir toplum katmanı olan gençliğe emanet etmektedir.** Buna göre devrimleri koruyacak olan dinamik güç ordu, yahut bürokratlar, veyahut aydınlar ya da iş adamları değil; fakat demografik bir kategori olan gençlik. Kurtuluş Savaşı sırasında edindiği bazı izlenimler nedeni ile entellektüellere pek sempatisi yok. Atatürk'ün bugün çok popüler olmayışının bir nedeni de bu. İdeolojiler entellektüellerin kafasında yaşıyor. Bir ideoloji entellektüellere ters düşerse, yaşama şansı yok. Atatürkçülüğün bence şanssız tarafı entellektüellere toplumda ayrıcalıklı bir misyon tanımamış olması. Bunun sonucunda entellektüel sınıflar kendilerine prometean bir misyon ön-

gören sağ veya sol ideolojilere Atatürkçülükten daha çok eğilim göstermekte; veya Atatürkçülüğe kurtarıcı ya da yol gösterici misyonlar dahil etmeye çalışmaktadırlar. Halbuki Atatürk'ün bu konudaki yargısı çok açıktır; «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.» demiştir.

KURDAŞ — Bugünün Türk entellektüeli, bir mânada malesef gene Osmanlı entellektüeli gibi. Gene saplantılı, gene toparlak değil mi? Gene çabuk inanan, gene şahsi araştırma ve inceleme ile eserler yaratmak yerine, başkasından hazır alıp benimsemek temayülü içinde değil mi? Bence eğitim sisteminin karakteri bu. Türk eğitim sistemi Türk çocuğuna; özgür, kendi başına okumak, düşünmek, yaratmak ve kompozisyon yapmak yeteneğini yeterince vermiyor. Biz ilkokuldan itibaren ezberlemeye alışıyoruz. Tarih ezberliyoruz, isim ezberliyoruz, fikir ezberliyoruz. Sistemimizde düşünmek, tartışmak, yaratmak ve kompozisyon çıkarmak olanağı çok zayıf. Zannediyorum bizde saplantılara bu kadar rahat düşüşte, tüm gençliğin bu zaafı çok önemli rol oynamıştır.

ALTUĞ — Efendim bu görüşte, yaratıcılık konusunda size katılıyorum. Fakat yaratıcılıktan ziyade nakilciliğin sebebi şu: Biz bir uygarlıktan diğer bir uygarlığa geçmişiz. Bizim Türk olarak Batı uygarlığında birikimlerimiz yok. Yani bu birikimleri yapmak için nakilciyiz. Meselâ, bizim eğitim kitaplarımıza bakıyoruz; doğrudan doğruya büyük Batılı hocalardan alınmış. Niçin? Çünkü, gerek Türk literatüründe olsun, gerek uygulamasında olsun yeterli birikim yok. Vakıa çok büyük yol aşıldı. Çok büyük şeyler yapıldı. Ama; bir Batılı 200-300 sene evvelki kaynağına atıflar yapılabiliyor, alıntılar yapılabiliyor. Benim görüşüm; Batı medeniyetinde, Batı biliminde katkılarımız ve birikimlerimiz yok. Ama bu tabii bir mazeret teşkil etmemeli. Yapılan bu nakilciliğin üstesinden mutlaka gelmeli.

KURDAŞ — Sayın Altuğ, tabii bu Batı'da da olmuş. Yani Batı'nın Rönesansla skolastisizmden kurtuluşu, bir iki

üzyülyü aşmıştır. Ama ondan sonra tamamen kurtulmuş oluyor. Biz hâlâ eğitim sistemimizde özellikle nakılcılıktan, bellemekten, ezberlemekten, hocanın verdiğini tekrarlamaktan öteye metod getiremedik. Şimdi de getiremiyoruz. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde iken bana pek çok matematik hocam, «Efendim bizim çocuklarımız matematiği bile ezberliyor.» diye gelmişlerdir. Bunu özellikle yabancılar çok tekrarlamıştır. Türk öğrencisi matematiği ezberlemeye çalışıyor, demişlerdir. Ben Türkiye'de bu ezberciliği o kadar belirgin görüyorumki, televizyondan gazete yazarlarına kadar... Atatürk'ün anlaşılmasını da buradan doğuyor. Adam dogmatik değil. Hakikaten ağır ve karışık işleri gözleyip mantığına götürebilen bir kişi. Çevresi dahi onun mantığını anlamamıştır, anlayamamıştır. Atatürk hem Roosvelt'den hem Keynes'den evvel, modern serbest piyasa ekonomisine devlet müdahalesini düşünen bir model getirmiş. İlk 5 yıllık planı da O yaptırmış. İsmet Paşa'nın bana anlattığı ilginç bir hikâyesi var. İsmet Paşa'nın Rusya seyahati var, biliyorsunuz. İsmet Paşa orada gözlemler yapmış ve bunları Atatürk'e nakletmiş. NEP (New Economic Policy)'den sonra, Stalin «Marksizm»i bir nevi kalkınma modeline çevirir. Ondan evvel «Marksizm» bir dağıtım modelidir. Stalin onu ekonomik kalkınma yönüne çevirmiştir. İsmet Paşa onu görmüş ve Atatürk'e nakletmiştir. Fakat onun sonucunu Atatürk gibi çıkarınamamıştır. Atatürk hemen doğru sonucu görmüştür: «Senelerdir uğraşıyoruz, piyasa sistemi içerisinde özel teşebbüsle istediğimiz sonucu alamıyoruz. Demekki birtakım noksanlar var. Ben devlet olarak önu açacağım. Ben devleti şu noktalarda ekonomiye sokacağım.» demiştir. Ama, hemen geri dönmüş ve ilâve etmiştir: «Benim devletçiliğim bana anlatılan sosyalist model gibi olmayacak. Ben devletçiliği hedef değil, araç kabul ediyorum.» Bu çok enteresandır ve fikirlerinde bunu defaatle tekrarlamıştır. Arkadaşlarımızın yaptıkları nakiller bu acıdan çok enteresan.

AYSAN — Efendim, bu planlılık konusunda, daha önce de yazdığım gibi, büyük şanssızlık var. Yani, 1963'de başlayan ikinci planlı dönem başlangıç olarak alınmış; bundan önceki planlama çalışmalarına hiç değinilmemiştir. Türkiye'de sanki planlamaya ilk kez başlanıyormuş gibi... Halbuki elimizde nüshaları var o planın. Atatürk'ün incelediği plan da var. Kütüphanesinden alınmış, Prof. Afet İnan da bir yayının içine koymuş. Atatürk planı, öyle şimdiki politikacılarımız gibi değil, satır satır okumuş; bazı bölümlerini, örneğin kuruluş yerlerini tartışmış. Meselâ, birinci planın içinde kağıt fabrikasının kurulacağı yazıyor. Onun yanına çekmiş İzmit yazmış. Yani bu kadar ayrıntısına kadar girmiş; planda da, o zamanki planlama anlayışının çok ilerisinde. Bu planın bir tek eksiği var. Onun için bu ilk planlama çabası küçümsenmiştir. Modern anlamda ilk planda genel kaynak, harcamalar ve benzeri girdi-çıkıtı incelemeleri yoktur. Ama o zaman ülkede istatistik yok. Bunu yapmamış, ama bütün projelerin ayrıntıları var içinde. Zamanı için çok iyi ve bugünden daha etkili bir plandır. Nitekim 1933-1937 Birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı % 100 gerçekleşmiştir. Zamanının çok ilerisinde bir kapitalist modele dayanan, yani karma ekonomi düzenine dayanan bir ekonomide ilk planlama çabasıdır. Rusların ilk planı 1928'de başlamış. Ancak bizim planımız, böyle özel girişime dayalı bir ekonomide ilk denemedir. Ve biz bunu küçümsemişizdir. İkinci Sanayi Planı yapılmış ama uygulanamamış. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir plan daha yapılmış. Yani Türkiye'de üç tane plan var; ikisi uygulanmamış, birini Atatürk'ün iradesi uygulamış. Bunu her zaman şerefle söylememiz lâzım gelirken, uluslararası literatüre geçirmemiz lâzım gelirken, geçirmemişizdir. Ben buna her zaman üzülürüm. Sizleri teyid etmek üzere, bir açış konuşmasından İktisadi Devlet Teşekkülleri hakkında sözlerini aktarmak istiyorum:

«Endüstrileşme karar ve hareketimize mütenazir olarak bugünkü mevzuatı-

mızda düşünülecek tadiller ve ilâve edilecek bazı yeni hükümler vardır. Bunların başlıcalarını şöyle hülâsa edebiliriz: Sermayesinin tamamı veya büyük kısmı devlete alt ticarî-sınal kurumların mall kontrol şeklini, bu kurumların bünyelerine ve kendilerinden istediğimiz ve isteyeceğimiz ticarî usul ve zihniyetle çalışma icaplarına sür'atle tevfiik etmek. Bu gibi kurumların bugünkü usullerle çalışabilmelerine ve İnkişaf etmelerine İmkân yoktur.» (1 Kasım 1937.)

KURDAŞ — Hep uyanık. Bir devletçilik getirmiş, ama onun dejenere olmasına karşı da uyanık.

ALTUĞ — Bir noktayı da öğrenmek istiyorum. Yani, gerçekte bir denemedir değil mi? Önce getiriyor, birtakım şeyler yapıyor, sonra hafif geri dönüyor.

AYSAN — Piyasalar konusunda söylediği bir şey var: «Dış piyasalara bütün kuruluşlar uymalıdır.» diyor. Başında dış piyasalardan bahsediyor, ondan sonra iç ticarete gelince; «Kesin zaruret olmadıkça piyasalara karışılmaz. Fakat hiç bir piyasa da başıboş değildir.» diyor. Ondan sonra piyasa nasıl denetlenecek, onu da söylüyor. Yani çok ilginç önerileri var.

KURDAŞ — Ben Atatürk'ün ekonomik alandaki felsefesinin dünyada bir sistem olarak adeta patlamamasında, dünyaya yayılmamasında, üniversitelerinde de zaafını görüyorum. Atatürk'ün ekonomik sistem anlayışının, o devrin üniversitelerinde işlenmesini ve yabancı dillerde ifade edilmesini çok isterdim. Üniversitelerimizde ilk defa şimdi işleniyor. Eskiden ele alınmamış. Üstelik biz, yetiştirdiğimiz bir büyük insanı tanıtmamışız da. 1933'lerin Kadro Hareketi, aslında bence üniversitelerden gelmeliydi. Kadro hareketinin; sadece Şevket Süreyya Bey'in, Yakup Kadri Beyin; biri romancı diğeri pratisyen olan kişilere bırakılmamış olmasını çok isterdim. Üniversitelerimiz bu konuda pasif kalmışlardır.

ALTUĞ — Ama, İktisat Fakültesi

1936'da kuruluyor. Bunu da dikkate almak gerek. Gerçi ondan evvel bir Darülfünun var. Ancak Darülfünun'un bu konuları işleme gücü yok.

KURDAŞ — 1940-1950 arasında da yoktu. 1950'den sonra da yoktu diyebilirim. Yani, meselâ ben Türkiye'den 1956'da ayrılmak zorunda kalmışım. Üniversiteler ne Atatürk'ün ekonomik politikasını, ne de 1950'den sonra başlayan politikadaki şartları bilimsel olarak belirtmişlerdir. Özellikle Atatürk'ün felsefesi ekonomik sistemini anlatmakta yetersiz kalmışlardır. Aslında şu alıntıları, nakilleri böyle çıkarıp kâğıt üstüne koy-salardı, güzel bir tercüme ile dünyaya yaysalardı, o bile dış âlemde bomba tesiri yapardı. Bir adam, liberal piyasa ekonomisine, aşağı yukarı 80 yıllık kuramsal geçmişi olan mekanizmaya, çok temel bir değişim getiriyor, o ekonomiye müdahale fikrini getiriyor, üstelik bunu bir denge kurmak için değil, kalkınma için getiriyor, biz onu uygun şekilde dünyaya duyurmuyoruz. Biliyorsunuz 1930'ların bütün Batı literatürü hep «business cycle» iktisadi krizlerle meşguldür ve «Ekonomide tam çalışma ile denge nasıl sağlanır?» sorununu çözmeye çalışır. Mustafa Kemal geri kalmış bir ekonomiye kalkınma için müdahale fikrini getiriyor. İktisat literatürü Batı'da ancak 1950'den sonra, Rusya ile Batı âlemi arasında az gelişmişlere sahip olma mücadelesi başlayınca, kalkınma modeline dönmüştür. Kalkınma fikrine dönmüştür. Bu fikir gerçi Adam Smith'de de vardır. Fakat daha sonra Batı kalkındığı için o daha çok iktisadi buhranlarla uğraşmıştır. Yani Adam Smith'in ismi bile, sonradan unutulmuş gibidir. Şimdi yeniden hatırlanıyor. Biz onu eninde sonunda gayet belirgin hissetmeye başlamışızdır. Mustafa Kemal ise 1930'larda bir piyasa ekonomisini kalkınma modeline götürmüştür. Ekonomik kalkınma için model aramıştır. Ekonomi biliminde orijinal, yapıcı, bir yeni atılımdır bu...

ALTUĞ — Yani Mustafa Kemal ortada sosyalist bir model varken, Üçüncü

Dünya Devletlerine bir de ekonomik kalkınma modeli getirmiş. Milli bağımsızlık modeli getirdiği gibi, yeni bir ekonomik model de getirmiş.

AYSAN — Benim bütün derdim o, efendim. Yani o modeli getirmiş, getirmekle kalmamıştır. Sonradan bu modeli getiren iktisatçılar, kitabı yazmış bırakmış. Atatürk uygulamış, sonuç almış, yılda ortalama % 6 kalkındırmış bizi. Sterlin'e karşı Türk Lirası değerleri var. 1922'de neyse, 1938'de aynı. Arada 1929'da bir buhran geçirmiş Türk Lirası. 1929'da bizim Gümrük Kanunu —hocam Sayın Oluç'un sözünü ettiği— tam uygulanır hale geleceği için, 1928'in sonundan başlayarak 1929'da spekülatörler bol bol ithalât yapmışlar. 100 milyon lira açık vermiş, dış ticaret dengesi. Bunun sonucu Türk Lirası bir kriz geçirmiş. Fakat bu kriz ortaya çıktığı zaman bizde 6 ton altın varmış. Atatürk ölmeden önce 26 tona çıkarmış bunu. 20 ton daha altın eklemiş, ondan sonra da 1929'a kadar Türk Lirası değeri Sterlin'e karşı biraz düşmüş, fakat onu geri yerine getirmiş. 1922'de ne ise yine aynı. Bir Sterlin 600 kuruş.

KURDAŞ — Atatürk'ün bizim nesil Türk aydınlarında ve Türk toplumunda kazandığı çok büyük saygınlık, aslında ekonomik politikası ile yakinen ilgilidir. O dönem tam istikrar dönemi idi. O devirde kıymetlere inanış olmuştur. Biz o dönem yaşadık. O dönemde ben Türk toplumunun ileriye dönük baktığını çok canlı hatırlarım. Türkiye'nin her gemi alış, her fabrikanın açılışı, bütün milletçe benimsenen bir bayram, bir iftihar vesilesi olurdu. Heyecan olurdu. «Ne mutlu Türküm diyene.» çok gerçek bir lâf. Niye? Çünkü, Atatürk ekonomik politikasında ne dışarda kapılarda dolaşmış borç erteletmek için, ne de yalvarmış borç için. Ne açık vermiş, ne de parasının kıymetini her ay yüzde bilmem kaç düşürmüştü. İstikrar içinde bir ekonomik kalkınma izlemiş, gerçekleştirmiş. Borcunu da ödemiş. Türkiye o dönemde bütün Osmanlı borçlarını taahhüt etti-

ği biçimde ödemiştir. Son kısımların ödenmesine ben de şahit olmuşumdur. Maliye'de Hazine Umum Müdür Yardımcısı iken, 1953'de yahut 1954'de. Bir İngiliz Ticaret Ataşesi vardı, Mr. Wolf. Onunla son müzakereyi yapmış, hesabı kapatmışızdır. Tabii iftihar edilecek bir şeydi. Onun için 1930'larda Türkiye çok saygındı. Hepimiz, «Ne mutlu Türküm diyene.» derken, gerçek bir gurur ve iç rahatlığı duyardık. Sayın Altuğ çok enteresan bir şey söyledi. Mustafa Kemal az gelişmiş milletlere, Üçüncü Dünya Devletleri'ne yahut dünyanın mazlum milletlerine bir politik özgürlük örneği verdiği gibi, bir ekonomik kalkınma modeli de vermiştir. O katkı çok güzel belirtilmeli. Hatta puntolarının değiştirilerek vurgulanması lâzım.

ALTUĞ — Efendim, zaten Atatürk'ü inceledikçe onun büyüklüğü karşısında hayran kalmamak elde değil. Yani, Atatürk askeri sahada bir deha olduğunu zaten Anafartalar'da daha 1915'de ispat etmiş. Diplomasi alanında öyle. Sosyal alandaki dehasını hukuk alanında hatta yeni hukuka geçişimizde ispat etmiş. Ama işte bir bakıyorsunuz, ekonomik alana geliyorsunuz, o alanda da diğerlerinden daha az başarılı değil. Spor alanında birtakım görüşleri var. Geçenlerde okuyordum da, sporda da en modern görüşleri söylemiş. Hatta hatırlarım, birkaç sene evvel Mustafa Aysan kardeşim derdi ki: «Bizim işletme esaslarından birçoğunu, Çanakkale savaşlarında kullanmış.»

AYSAN — Çok enteresan, yani orada «Yöneylem Araştırması» var. Hatta daha önce (1918) «Zabit ve Kumandanla Hasbıhal»de görülüyor. İkmal şuradan gelecek, öteki buradan gelecek diyor. Nuri Conker'in yaklaşımını eleştirmiş, o kitabın içinde bizim en modern işletmecilik prensipleri var. Biz şimdi ekonomi politikasını inceliyoruz. Fakat bu çalışmalarımızda iki büyük ihtiyaç tespit etmiş bulunuyoruz. Bunlardan bir tanesi «Yönetici olarak Atatürk», yani iktisadi

yönetici olarak... Ordu yöneticisi olarak büyük, tamam. Devlet yöneticisi olarak, öyle. Ama işletme yöneticisi olarak da birçok önemli vasıfları olan bir kişi. Onun tetkik edilmesi gereklidir. Ben şimdi bilgi toplamaya çalışıyorum. İş Bankası'nın kuruluşunu bütün ayrıntıları ile tespit etmek istiyorum. Henüz yok; kimse ayrıntılarıyla yazmamış. Atatürk'ün İş Bankası'nın kuruluşunda, Orman Çiftliği'nin kuruluşunda, Bira Fabrikası'nın kuruluşunda ve diğer bazı girişimlerinde yöneticiliği, işletme yöneticiliği nasıl rol oynamış, bunu incelemek gereklidir. Biz bu çalışmalarımızda, işletme alanında da çok önemli kabiliyetleri olduğunu peyder pey aldığımız bilgilerle tespit ediyoruz. Ama bunun ciddi bir etüt konusu yapılması lâzımdır. Çünkü bu çeşitli girişimlerde Atatürk'ün davranışları çok iyi bir işletme yöneticisi olduğunu da gösteriyor.

ALTUĞ — Şimdi efendim, daha evvel Atatürk 1918'de Karlsbad'da dinlenirken epey etüdlere yapmış. Hatta sosyalizm hakkında birtakım fikirleri var. «Dayı ile Yeğen Arasında Hasbıhal» diye, bir deftere not etmiş. Bunlar Prof. Afet İnan'da. Afet hanım bunları yayınlamadı. Şimdi öyle zannediyorum ki, bunlar açıklandığı zaman, Atatürk'ün bu işlere doktrin vs. bakımından da ne derece vakıf olduğu çok daha iyi anlaşılacak. Meselâ, sosyalizm daha yeni kuruluyor. 1917-1918'de Atatürk bunu yazarken Rusya da henüz yeni bir emekleme devrinde. Atatürk'ün hisleri nedir? Düşünceleri nedir? Görüşü nedir? Daha sonraki görüşünü biliyoruz. Fakat o ilk andaki izlenimleri nedir? Onların, hem iktisadi görüşleri bakımından hem diğer sosyal görüşleri bakımından çok önemli olduğu kanısındayım.

KURDAŞ — Afet hanıma yardımcı olunmalı.

OLUÇ — Atatürk'ün sanayi planı ile kalkınma planı aynı değildir, konusu da var. Biliyorsunuz, planlamacılar dediler ki; bu bir sanayi planıdır, kalkınma planı

değildir; çünkü kalkınma planında yalnız ekonomik olgular değil, diğer girdiler üzerinde de durulur. Atatürk yalnız ekonomik büyüme değil, kültürel değişme, sosyal değişme ve benzeri konular üzerinde de durmuştur. Atatürk bunların hepsini Sanayi Planı'na geçirmemekle birlikte; uygulamaları içinde başta Madeni Kanun'u ele alarak hukuk düzenini değiştirmiş, harf devrimini ve benzer devrimleri gerçekleştirmiştir. Bunlar bazen üst yapı devrimi diye yeriliyor. Aslında Atatürk, en başta, bu devrimlerle değişmeye karşı direnci kırmıştır. En önemlisi bu. Ve kalkınmada değişmeye karşı direnci kırmadan, kalkınma mümkün değil. Binaenaleyh aslında Sanayi Planı, O'nun kafasındaki gerçek planın bir bölümü; fakat tüm politikasını göz önüne alınca, Kalkınma Planı ortaya çıkar. O Sanayi Planı'nda gözüküyor. O bir parçasıdır çünkü. Binaenaleyh değişmeye karşı direnci kırmış, sosyal ve kültürel değişme hareketini başlatmıştır. Bunların tümü bir arada incelenirse, kalkınma planlarının ve modern kalkınma anlayışının bütün izlerini de Atatürk'de görebiliyoruz. Eğer bunları yapmadan yalnız sanayileşmeye kalksa idi, kalkınmacı olmaz, belki de sanayileşme hareketine öncülük etmiş olurdu; ama aslında kalkınma hareketine öncülük etti. Çünkü konu, sanayi planları dışındaki uygulamaları da göz önüne alınarak incelenmelidir.

AYSAN — Sizi teyid etmek için Hocam, belirtiyimki, bütün ekonomik faaliyetinde amacı, halkın refahını yükseltmektir. Yani bütün devrimler, ekonomik kalkınma, yatırımlar ve benzerleri halkın refahının artırılmasına yöneliktir. Biraz önce «Sistem Yaklaşımı» biçiminde ifade etmek istediğim Atatürk gerçeğini ne güzel ifade buyurdunuz.

KURDAŞ — Ben de bunları teyiden birkaç noktaya temas edeceğim. Atatürk aslında konuyu çok geniş almıştır. O'nun bir büyük eğitim devrimi var. Türk eğitim sistemini, yalnız harfleri değiştirmekle kalmamış, yeni baştan kurmuştur.

Biliyorsunuz o zaman dünyanın en tanınmış eğitimcilerini bu arada John Dewey'i Türkiye'ye getirmiştir. Amerika'nın o zaman en ileri yapımcılarını Türkiye'ye davet etmiştir. Eğitim sistemimizi onlara kurdurtmuştur. Onlardan rapor almıştır. Çok enteresandır. Vergi sistemimiz de böyle. Bilindiği gibi Carl Shoup Türkiye'ye evvelâ 1930'da gelmiştir. Bu, Japonların vergi sistemini İkinci Dünya Savaşı'nda düzenleyen uzmandır; şimdi emekli oldu. Evvelâ Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilmiştir. Vergi sistemini baştan aşağıya ona incelettirmiş ve vergi sistemini yeni baştan kurmak istemiştir. Yani bir yerde durmamıştır. Sonra toprak reformu onun temel fikirlerinden biridir. 1935-1936-1937'de mütemadiyen; «Toprak dağıtımına da eğiliniz.» diye hükümlere direktif vermiştir. Atatürk toplum hayatının her yönünü eline almış bir insan. Meselâ, Mustafa Kemal'de, bir sosyalist düşüncenin eğitime vereceği öncelik kadar bir öncelik vardır eğitimde. Varlıksız çocuğu okutma fikri vardır. 1928'den 1938'e kadar Türk ortaokul ve liselerinde leylî meccani (paraşız yatılı) öğrenci oranı çok yüksektir. Biz, ilkokuldan üniversiteye kadar hep leylî meccani okuduk. Sonra Türk eğitim sisteminde sanat okulları hareketini O başlatmıştır. Tabii köylüyü okutmak için de, evvelâ astsubayları öğretmen yapıp eğitmen olarak köye yollamak ve ondan sonra da Köy Enstitüleri'ni kurmak fikri gene O'ndan gelmiştir. O'nda çok temel bir eğitim değişimi fikri var. Fırsat eşitliği getirmek fikri var. Bu sosyal adaletin gerçekleştirilmesine verdiği önemi belirler. Yalnız O'nun bir talihsizliği de şurada olmuştur. Atatürk'de temel bir sosyal adalet fikri var. Onu yer yer ifade ediyor. Fakat onun altındaki kadrolar ve aydın kadro O'nun o sosyal adalet fikrinin içeriğini doldurmamışlardır. Hani, her konuda sosyal adalete biraz daha yaklaşmak için ne yapacağız? Benim Kemalizm'de, Atatürk'e atfetmediğim fakat O'nun kadrolarına atfettiğim boşluklardan biri budur. O yer yer yapmış, fakat O'nun felsefesini ve mekanizmalarını O'nun al-

tındaki kadrolar iyi işlememişlerdir. Sosyal adalet bakımından. Ama çok yönlü bir insan. Bilhassa eğitimdeki girişimi...

AYSAN — Planlamanın amaçları konusunda çok ilginç bir sözü var: «Endüstri programımız normal gidişindedir». Bir açış konuşmasında söylüyor, bunu ve devam ediyor:

«Bununla beraber yurdun endüstrileşmesine daha çok hız verilmesi ve yakın çağda yeni bir ikinci Program'a başlanması lüzumuna dikkatinizi uyandırmak isterim.»

«Ekonomik teşkilât teknik temeller üzerine yerleşerek yükseldikçe yurdun verimi çok daha ziyade olacaktır. Ancak bütün özenimizi vererek, vatanın teşkilatlanması hızını artırmak gerekir. Endüstri programının tatbiki caddi olarak devam ediyor. Her yeni endüstri eseri muhtiline refah ve medeniyet ve bütün memlekete haz ve kuvvet vermektedir. İkinci Program'ın hazırlıkları şevk ile ilerlemektedir.»

Atatürk, planı; önce bir proje yapacak, sonra bu proje izlenecek ve sonuç alınacak şeklinde görüyor; ve öylece yaptırıyor. Bizim sonraki planları bunu küçümsediler. Ama bu anlayıştan yoksun planlarımız, uygulanmadan rafta kalmıştır. Kuşkusuz bu başarısızlığın sorumlusu, sadece planlılar değildir.

ALTUĞ — Atatürk'ün baştan sona kadar rasyonel olduğu, her şeyi inceden inceye planladığı, programladığı konusunda şöyle bir vaka hatırlıyorum: Sakaarya Savaşı'nın en karanlık günlerinde bir hatip B.M.M. kürsüsünde konuşuyor ve; «Mukavemeti milliye bir cinneti mukaddesedir.» diyor. Atatürk bunu duyar duymaz derhal söz istiyor: «Efendim, bu ne cinnettir, ne mukaddesdir. Bu baştan sona kadar hesaplanmış, planlanmış, programlanmış bir Millî Mücadele'dir.» diyor. Yani bu da gösteriyor ki, Mustafa Kemal, bütün bu devrimleri parça parça hesaplamamıştır. Yani aklına geldikçe devrim yapmadığı ve hepsini bir külli esas içinde düşündüğü açıkça bellidir.

Nutkunda zaman zaman, ya «inkilâp» der, ya «inkilâbat» der. Yani ya «devrim» diyor, ya da «devrimler» diyor. Yani bunu eşdeğerde kullanıyor. Ve bu bakımdan bir esaslı planı, programı var. Türkiye'nin nereye varacağını, ne yapacağını ve onun içinde devrimlerin yerlerini tayin etmiş; zamanı geldikçe ileri sürmüştür. Bilirsiniz Atatürk için zamanlama da çok önemlidir. Sivas Kongresi'nde Necip Ali Küçükağa gibi çok büyük bir devrimci gelip; «Paşam artık bu iş bitti, işte İstanbul Hükümeti'nin de hali belli. Cumhuriyet ilân edelim.» demiştir. O arada, koridorda sigarasını içerken, Atatürk'ün verdiği cevap şudur: «Çocuk daha zamanı gelmedi.» Esas sistemini birden bire ortaya koymaması, zannedirim toplumu ürkütmek için. Çünkü o zaman bir sürü başka sistemler de teklif ediliyor. Yukarıda Rusya'da komünizm, İtalya'da faşizm, Almanya'da nasyonal sosyalizm. Bunların yerine düşündüğü kafasındaki o büyük sistemi, yavaş yavaş ortaya atmıştır.

KURDAŞ — Ben şuna kaniyim. Atatürk 1923'de devletin kaderine nihai hüküm olduğu zaman, ekonomik politika hakkında fikri var. Onlar önceki enflasyon dönemini yaşamışlar. Kâğıt para dönemini, evrak-ı nakdiye dönemini sıkıntılarıyla görmüşler. Onun için Atatürk ve arkadaşlarında istikrar içinde gelişme fikri var. Fakat ekonomik model bir arayışla gelmiştir. Deneme ve aramayla yaratılmıştır. Çok zeki bir adam olduğundan denemiş; ayrintıdan sistem kurabilen bu deha, hemen hızla modelini kurmuş ve modelini kurarken de aslında «Ben bir model kuruyorum; şu yanı var, bu yanı var.» dememiş. Fakat modelini her konuda ayrı ayrı belirtmiş. Eğitim sistemine müdahale etmiş, sanayileşmeye müdahale etmiş, banka sistemine müdahale etmiş. Şimdi biz bakıyoruz ki, O, binayı yaparken tuğlalarını üst üste koymuş ve ortaya hakikaten bir orijinal model çıkmış. Aslında tabii Marx da kendi modelini böyle kurmuş, diyebiliriz. Marx da kapitalist düzenin 19. asırdaki sıkıntılarını görmüş ve bir yazar olarak otur-

muş yazmış. Atatürk bir icraatçı, uygulayıcı ve devletini yaratmak zorunda. Belki biraz ömrü olsaydı, oturup yazacaktı da. Etrafında biraz yardımcı olsaydı; oturup onun dokümanlarını hazırlamak ve ekonomik görüşlerini bir felsefe haline getirmek, kitap haline getirmek hareketini organize edebilselerdi; ortaya esere lâ-yık bir de kitap çıkabilirdi.

MERİH — İzin vererseniz, bir de Nutuk'dan bir alıntı okuyayım. Entellektüeller üzerine görüşü buradadır:

«Biz dahi, uygulanamayacak fikirleri, nazarı bir takım teferruatı yaldızlayarak, bir kitap yazabilirdik. Öyle yapmadık. Milletın, maddi ve manevi yenileşme ve gelişmesi yolunda yaptığımız işlerle, söz ve nazariyattan önce davranmayı tercih ettik. Bununla beraber, «Egemenlik milletindir», «Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin haricinde hiçbir makam, milli mukadderata hâkim olamaz», «Bütün kanunların düzenlenmesinde, her nevi teşkilâtta, idarenin bütün teferruatında, genel eğitimde, iktisadi işlerde, milli egemenlik esasları dahilinde hareket olunacaktır», «Saltanatın ilgası hakkındaki karar değişmez kuraldır» gibi bilinmesi lâzım gelen mühim noktalar ve.. gibi acele ihtiyaçlar prensiplerden haric kalmamıştır.» (1927, Nutuk II, s. 719.)

Kanımda şimdi bunlara ters düşüyoruz. Yani, burada öyle ilkeler var ki, şu anda onlara ters düşmüş durumdayız.

KURDAŞ — Evet, ama Atatürk'ü gerçekçi. Öbürleri dogmatik, O yaratıcı. «İsteseydim, ben de yaldızlardım; her şeye boş verir, lâf ebeliği yapardım. Ben ana fikirleri getirdim ve uyguladım. Bir vatan, bir millet yarattım. Siz de onun kitabını yazın.» diyor. Bütün hikâye budur.

AL.TUĞ — Efendim, bu suretle bugünkü toplantımız sona eriyor. Katılan Sayın konuşmacılara ayrı ayrı teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 12 Ekim 1979 tarihinde düzenlenmiştir.

ATATÜRK diyor ki...

«Bilirsiniz ki ekonomisi zayıf bir millet fakirlik ve yoksulluktan kurtulamaz, toplumsal ve siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz. Memleketin idaresinde edinilen muvaffakiyet de ekonomide edinilen bilgilerin derecesi ile orantılı olur. Hiç bir medeni devlet yoktur ki ordu ve donanmasından evvel ekonomisini düşünmüş' olmasın. Memleket ve bağımsızlık müdafaası için varlığı gerekli olan bütün kuvvetler ve vasıtalar ekonomik hayatın genişleme ve gelişmesiyle olabilir.»

K. Atatürk

AÇIKLAMA

Devlet Yatırım Bankası Genel Müdürlüğü tarafından, «Banka ve Ekonomik Yorumlar» Dergisi'nin Ağustos 1979 tarihli 8'inci sayısında «Ekonomik Yorumlar» bölümünde yer alan «Açık Oturum» ile ilgili bir açıklama gönderilmiştir. 8.10.1979 tarih ve 1961/4069 sayılı bu açıklamayı aşağıda aynen sunuyoruz.

Sayın Öztin AKGÜÇ

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Yazı İşleri Müdürü

Çatal Çeşme sokak No: 17 Kat. 4

Cağaloğlu-İSTANBUL

Bilindiği gibi, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti Salonunda 25 Temmuz 1979 tarihinde düzenlenen «son aylarda görülen hızlı emslyon ve mevduat artışı, banka kredilerindeki gelişmeler ve bunların ekonomik etkileri...., bu hızlı artışın nedenleri» konulu açık

oturumun, Derginizin Ağustos 1979 tarihinde yayınlanan 8 sayılı nüshasında yer alan özetlerinde Devlet Yatırım Bankasının (DYB) kaynakları ve kredileri hakkında Merkez Bankası bültenlerindeki rakamlara ve yanlış olarak alınan bazı bilgilere dayanılarak değerlendirmeler yapılmış bulunmaktadır. Bu konuda kamu oyunun aydınlatılması ve yanlışları düzeltmek bakımından açıklamada bulunulması zorunlu görülmektedir.

Anılan Dergi'de (Sayfa 12-14) DYB'na, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına rağmen mevduat munzam karşılık-

ları hesabından 1979 yılında 200 milyon lira, 1211 Sayılı Merkez Bankası Yasasının 51 nci maddesine aykırı olarak Hazine kefaletini haiz bono üzerine avans hesabından 20 milyar lira kredi verildiği, Merkez Bankası kaynaklarının Devlet Yatırım Bankası aracılığı ile KİT'lerin finansmanında kullanıldığı, yani 1960'lara tekrardan döndüğü, halta TEK'in yatırım ihtiyacı için 380 milyon TL. bulunamazken DYB'nca Ankara Belediyesi temizlik işçilerinin maaşlarının ödenmesi için 500 milyon lira verilerek bu kaynakların KİT'lerin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasının ötesinde olarak sosyal tercihlere göre kullanıldığı, ileri sürülmektedir.

Bilindiği gibi, Devlet Yatırım Bankası 441 Sayılı Yasa ile kurulmuş olup görevi bu Yasanın 2'nci maddesine göre, «iktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımları için gerekli kredileri sağlamak, gerektiğinde bu maksatla garanti vermek, bu kanun ve diğer kanunlarla kendisine verilen işleri yapmaktır.» Böylece DYB, 441 Sayılı Yasa dışındaki yasalarda kendisine verilen işleri yapmakla da yükümlü bulunmaktadır. 441 Sayılı Yasa'nın uygulanmasında gözönünde tutulacak esasları belirten DYB hakkındaki Tüzüğün (RG. 29.7.1974-14960) 3 ncü maddesinde ise Banka'nın görevleri arasında «Bankanın çalışma alanı ile ilgili olarak Maliye Bakanlığınca ve Bakanlar Kurulunca verilecek diğer işleri yapmak» da yer almaktadır.

Diğer yandan, yine bilindiği üzere; 1975 yılı Bütçe Yasa'sında yer alan ve 1979 yılı dahil diğer yıllar Bütçe Yasalarına da konulan bir madde ile —belli bir tavan içinde kalmak kaydıyla— Merkez Bankası kaynaklarının KİT'lerin yıllık finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılması öngörülmekte ve bu konuda DYB'da görevlendirilmektedir.

Merkez Bankası kaynaklarının özel kesimin ve KİT'lerin yatırım ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmalarının uygunluğu şüphesiz çeşitli açılardan tartışılabilir. Ancak olaya yasal açıdan bakılması gerektiğinde, bazı yasa-

ların belirli maddelerine dayanılmasının yeterli olamayacağı, konuya ilişik yasa ve tüzük hükümlerinin birlikte gözönünde bulundurulmasının zorunlu olacağı kabül edilecektir.

Diğer hususlara gelince, hemen belirtmek gerekir ki, 1979 yılında mevduat munzaim karşılıklarından DYB'na herhangi bir kredi verilmemiştir. Hesapta izlenen 200 milyon liralık artış, Merkez Bankasının muhasebe düzeni gereği tahakkuk ettirdiği faiz ve ilgili masraflarından oluşmaktadır.

Yine içinde bulunduğumuz yılda Merkez Bankasından Hazine Kefaletini haiz bono karşılığı kredi alınmamış olup, Tahvil karşılığında, 1978 ve 1979 yılları Bütçe Yasalarının ilgili maddeleri gereği olarak 6 Temmuz 1979 tarihine kadar KİT'lerin finansmanı için kullanılan kredi yaklaşık miktar 2 milyar liradır.

DYB'nin özkaynaklarından, Merkez Bankasından ve yurt dışından sağladığı fonlardan İller Bankasına belediyelere ödenmek üzere açılmış veya kullanılmış kredi yoktur. Maliye Bakanlığınca Bütçe dışı ikraz olarak KİT'lere ve bu arada İller Bankasına ödeme yapılmasında DYB'nin rolü, Banka bakımından bu ödemelerin kaydının tutulması ve izlenmesi gibi hizmetleri yerine getirmekten ibaret olmaktadır. Bu fonlar kesin olarak DYB'nin fonu değildir. DYB'nin hüküm ve tasarrufu altında da bulunmaktadır.

Devlet Yatırım Bankası kalkınma ve yatırım bankası olarak görevlerini yürütürken kredileri, yatırım önceliklerini sapatarak kullanılmaktadır. Kredi dağılımında TEK projeleri ilk sırada yer almaktadır.

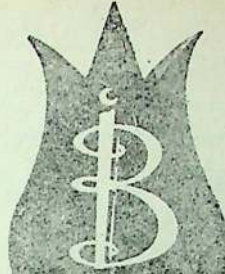
Durum gereği için bilgilerinizi sunulur.

Saygılarımızla,

DEVLET YATIRIM BANKASI
Genel Müdürlüğü

Dr. Tülin ŞENER
Genel Müdür

Özer GÜNEY
Krediler Müdürü

“emeklilik postası”
İstanbul Bankası'ndan

emeklilere

çağın

Sağlık sorunlarınıza ücretsiz çözümler...

Birikmiş paranızı en iyi şekilde nasıl değerlendirebilirsiniz.

Alım satım ve kira ile ilgili konut sorunları...Ucuz gıda maddeleri...

Emekli yaşantısının getirebileceği psikolojik sorunların çözümleri...

Hayata yeniden nasıl başlamalı... Olağandışı özel indirimli satışlar...

Tatilinizi daha zevkli ve daha ucuz geçirebilmenizi sağlayacak yenilikler...

Emekliliği yaklaşanlara danışmanlık...

yepyeni hizmet

Hemen her türlü sorununuzun çözümü için sizlere yepyeni bir hizmet hazırlığındayız.

Lütfen şubelerimizden birinde birlikte olalım.

ark
uc v

1955-1979
yılları
arasında
Türkiye'nin
temel
ekonomik
sorunları

✱

Hatalı
tutum ve
politikalara
doğru
cevapların
bulunması.

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi : Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11

Ödemeli gönderilir ✱ 175 lira.

**ATATÜRK'ün
Enflasyonu
Önleyici Görüş ve
Uygulamaları**

Prof. Dr.

MUSTAFA A. AYSAN

HIZLI, sürekli ve ısrarlı fiyat artışları; fakir halkın, sabit gelirliler, emekli, dul ve yetimlerin, gelirini fiyat artışlarına göre ayarlamak olancağından yoksun ücretlilerin yaşama gücünü tüketen; toplumumuz için büyük bir âfet halini almıştır. Türlü fiyat indeksleri, Ekim 1979'dan önce gelen 12 ay için % 70-100 arasında fiyat artış oranları vermektedir. Ülkemiz ve milletimizin bu korkunç âfetten kurtulması yönünde henüz adımlar atılmış, önlemler alınmış değildir. Ülkemiz ve milletimiz, bu büyük âfetten nasıl kurtulacaktır?

Bu sorunun yanıtını bulmak için, askerî, siyasal ve toplumsal alanda olduğu gibi, bu alanda da büyük kurtarıcımızın görüşlerine bakmanın gerekli olduğu inancındayız. Bu sayımızda yayınlanan Atatürk'ün ekonomi politikası ile ilgili «ekonomik yorumlar»ımız, bu alanda ışık tutucudur. Bu yazıda, Atatürk'ün enflasyonu önleyici ekonomik politikaları daha ayrıntılı olarak ortaya konmaya çalışılacaktır. Bütün toplumumuzu, politikacılarımızı, bakanlarımızı, bürokratlarımızı, bankalarımızın yöneticilerini, T.C.M.B. yöneticilerini, enflasyon hastalığının karşısına çıkarmak, onları etkin olarak enflasyonla savaşa çağırarak, Atatürk'ten güç alarak daha iyi sonuç verebilir.

Derginizin, enflasyonla savaşta görev yapmaya çalıştığını biliyorsunuz. 1978 Mart sayımızda, bu günleri önlemeye çalışan bir yazımızda şu tehlikeyi belirtmiştik (1) :

«Yazımızın başında verdiğimiz 1922-23 Alman Enflasyonu örneği, bilgisizliğin, sorumsuzluğun ve teşhisteki yanlışların bir ülke ekonomisini nerelere götürdüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır. 1977 Türkiye Enflasyonu, çıkış noktası itibarıyla Alman Enflasyonu'ndan farklıdır, ancak bilinçsizlik, bilgisizlik nedeniyle aldığı dinamizm, gözlerimizi tarihe çevirmemize neden olmuştur.

İsteğimiz, Türkiye İktisat Tarihinde 1979-80 Enflasyonu diye bir sayfa açılmamasıdır. Çünkü 1977 yılı, kanımca bir uyarıdır. Bu uyan, 1978 yılı içinde de kendini gösterecektir. Ancak 1978'de alınabilecek gerçekçi önlemler, 1979 ve 1980'i kurtarabilir. Bu önlemler alınmadığı takdirde, 1979 ve 1980 yılları, çökmüş bir Türk Lirası'nın tarihini yazacaktır.»

1978'de yukarıda sözü edilen önlemler uygulamaya konmamıştır. Hatta savurgan harcama politikasının

(1) M. Aysan, «1977 Enflasyonunun Nedenleri ve Alınması Gerekli Önlemler», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt: 15, S. 3, s. 25-35.

da, bu harcamalar için Merkez Bankası kaynaklarından yararlanmada ve hızlı bir biçimde banknot basmakta ısrar edilmiş ve 1979 yılında enflasyon hızlanmıştır. Türk Demokrasi ve hızlı ekonomik kalkınmanın sürdürülebilmesi için, bu gidişe «dur» demenin zamanı geçmektedir. Ekonomiyi önümüzdeki günlerde yönetecekler, bu konuda da Atatürk'ten ders almalıdırlar. Aşağıda fazla yorum yapmadan, Atatürk'ün enflasyondan kesinlikle kaçınma zorunluluğunu belirten görüşleri, sunulmuştur:

«... mücadelenin ehemmiyetini idrak eden milletimiz, sâyi mütemadisiyle (sürekli çalışmasıyla) büyük bir cehd-i malî (malî çaba) göstermiş, memleketin bütün ihtiyacı malîsini tatmin edici kavî (güçlü) ümitler bahşeylemiştir. Umur-u Maliyede (Maliye işlerinde) memleketimizce pek mühim bir meselenin halline, az çok mütevazın (denk) bir bütçe tanzimine muvaffakiyet (başarı) hasıl olmuştur. Memleketimizde umur-u iktisadiyenin mahiyeti ve ehemmiyeti belki de tanınmamış olduğu halde, Meclis-i Âliniz, memleketin menabii

varidatına (gelir kaynaklarına) sahip olmak için esaslar vâzetmiştir (koymuştur) ...» (2).

Atatürk döneminde, ülkenin avans kanunlarıyla yönetildiği 1920-23 yılları dışında, 1924-1938 arasındaki 15 yılın devlet bütçelerinden 11'i denk, 3'ü gelir fazlası ile kapanmıştır. Yalnız 1924 yıl bütçesi 11 milyon TL. (Bütçe toplamının % 8'i) tutarında açık vermiştir (3).

«Bugünkü mücahedatımızın gayesi (çalışmalarımızın amacı) istiklâl-i tamdır. İstiklâliyetin tamamıyeti (bağımsızlığın eksiksiz olması) ise ancak istiklâl-i mâli ile mümkündür. Bir devletin maliyesi istiklâlden mahrum olunca, o devletin bütün şua-bat-ı hayatiyesinde (hayatî işlerinde) istiklâl meflûctür (felç olmuştur). Çünkü her uzv-u devlet (devlet organı) ancak kuvve-i maliye (maliye gücü) ile yaşar. İstiklâl-i mâlinin mahfuziyeti (korunması) için şurt-ı evvel (ilk koşul), bütçenin bünye-i iktisadiye ile mütenasip (ekonomik yapıya uygun) ve mütevazın (denk) olmasıdır.» (4).

«Malî ve iktisadî ıslahat (iyileştirme) ve tedabire (önlemlere) bilhassa atfı ehemiyet ediyoruz (önem veriyoruz). Memleketimizin vaziyet-i maliyesi (malî durumu), intizam, emniyet ve inzibat üzerine müessistir (kuruludur). Hakikî bir bütçe tesisi, vergilerin ıslahı ve her nevi israfata (savurganlığa) karşı daima tayakkuz (uyanıklık) ve mümanaat (karşı gelme) kararındayız» (5).

«... Herhalde bütçe muvazenesini muhafaza ve temin etmek için yüksek heyetinizin her tedbiri almağa, bilhassa ehemmiyet vereceğine eminim. Açık bir bütçenin, hesapsız mahzurlarını iyi bilen Büyük Millet Meclisi'nin muvazene yolunda kat'î karar sahibi bulunması, devletin mâli hattâ umumî siyaseti için büyük teminattır» (6).

(2) Av. Kâzım Öztürk, «Cumhurbaşkanlarının T.B.M.M.'ni Açış Nutukları», Ak Yayınları, İstanbul, 1969, s. 70-71 (1 Mart 1921 Açış Konuşması).

(3) Ayrıntılar için bakınız: M. Ayşan, «Atatürk'ün Ekonomi Politikası». Yakında yayınlanacak bir araştırma yazısı.

(4) 1 Mart 1922 Açış Konuşması'ndan. «Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I», Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1961, s. 228.

(5) «Subayların Aylık ve Olağanüstü Ödenekleri Hakkındaki Kanun» nedeniyle Atatürk'ün T.B.M.M.'ndeki konuşmasından (20 Ekim 1923).

(6) 1 Kasım 1933 Açış Konuşmasından, «Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I», a.g.ö., s. 374.

Devlet bütçelerini denk olmadan yapan ve bu yetmiyormuş gibi, yıl içinde alınan aşırı ek ödeneklerle bu önemli kanunu anlamsız hale getiren son yılların devlet adamları, yukarıdaki sözleri tekrar tekrar okumalıdır.

«Muvazeneye hususi ehemmiyet veren büyük meclis, her sene, varidatı fazlası ile temin etmeğe muvaffak olmaktadır. Bu sene de tahminlerin tahakkuk edeceğine (gerçekleşeceğine) emniyet edebiliriz.»

«Hayatı ucuzlatmak icabettikçe, vergileri indirmek siyasetine devam edeceğiz. Tuz, şeker, çimento, sayım vergilerinde iki sene içinde yaptığımız cesurane indirimler, her bakımdan faydalı olmuştur.»

«Bu sene hem ilk ihtiyaçlardan, hem esaslı kuvvet vasıtalarından olan petrol ve müştakları üzerindeki resimlerden geniş miktarda indirme yapmağa muvaffak olmanızı dilerim.»

«Bundan başka, vergi usullerinin ıslahı çarelerinin aranmasına da devam olunmalıdır. İyi usul ve iyi tatbikin memnun edici neticelerini vatandaş, hiçbir işte vergi mevzuu kadar hassasiyetle takdir etmez.»

«... Şüphe yoktur ki, bahusus devletçi ve halkçı olan bir idare ve ekonomi hayatında hazinenin kudret ve intizamı, başlıca mesnettir. Cumhuriyetin kudreti de her sahada ve millî müdafaa sahasında ihtiyaçlarını karşılayan hazinesinin intizamındadır. Gelecek yıllar içinde hazinenin kudretini muhafaza etmek, sizin en mühim işiniz olacaktır. Millî paramızın fiilen müstekar olan kıymeti muhafaza olunacaktır.» (7)

(7) 1 Kasım 1936 Açış Konuşması'ndan, a.g.e., s. 390.

(8) 1 Kasım 1937 Açış Konuşması'ndan, a.g.e., s. 400.

(9) 1 Kasım 1928 Açış Konuşması'ndan, a.g.e., s. 355.

Son yılların uygulaması içinde % 25-30 oranında açık veren devlet bütçeleri, asgarî ücreti vergi dışı bırakamayan, birçok alanda eskimiş muamele ve gider vergilerinden vazgeçemeyen, % 100 oranına ulaşmış enflasyona rağmen 1963 yılının para tutarlarıyla tespit edilmiş gelir vergisi dilimlerini düzeltemediğinden bu verginin halk için bir zulüm haline gelmesine izin veren, vergi kaçakçılığı çıgıllıkları ortalığı kaplamışken vergi gelirlerini etkili yöntemlerle tahsil edemeyen, iç ve dış borçlarını zamanında ödeyemeyen bir Hazine, Atatürk'ün yukarıdaki anlayışından ne kadar uzaklaşmıştır?

«Samimî bir bütçeye ve hakikî bir tediye muvazenesine dayanan paramızın fiilî istikrar vaziyetini kesin surette muhafaza edeceğiz.»

«Her nevi malî taahhütlerimizle, günün gününe yerine getirmek suretiyle devlet itibarını ve mâlî sermaye ve eshamı muhafazada takviye hususunda bütün tedbirleri almak ve bu mevzuda dikkatli bulunmak umdemizdir.»

«Gerek bu mevzular (ekonomik konular), üzerinde çalışırken, gerek herhangi bir mâlî karar alırken, ilk gözönüne getireceğimiz şey, millî faaliyet ve millî istihsal, yani verginin bizzat ana menba (kaynağı) üzerinde yapacağı tesirler olmalıdır. Maliye memurları da, iç işleri memurları gibi, halkla daima teması olan teşkilâttir. Bunların da halk ile temaslarında, halk için çalışan bir halk hükümetinin tabii vasfı olan âzamî dikkat ve ihtimam göstermek ve âzamî emniyet ve inan vermek şiarlarının inkişafına bilhassa itina etmeleri lâzımdır.» (8)

«... maliyemizde son senelerde özenerek iltizam buyurduğunuz ciddi muvazene meslekinin feyizleri bârızdır. Hazinenin taahhüt ve tediyeleri, şaşmayan bir intizama girmiştir.» (9)

«Çetin imtihanlara muvaffakiyetle mukabele eden millî paranın kudretini ve milletin beynelmîlel buhrana karşı yüksek varlığının esaslarını masun bulundurmak başlıca gayemizdir.» (10)

«... Türk parası, sağlam değerini tutmaktadır. Hükümet bu siyasaya çok değer vermektedir; bundan böyle de bu siyasadan ayrılmayacaktır.» (11)

«Maliyemiz, denk bütçe, sağlam tediye, vergi sistemlerini mükellef lehine islah ve millî paranın istikrarını muhafaza prensiplerini tam bir sadakat ve muvaffakiyetle tatbik ve tatbik etmektedir.» (12)

Atatürk'ün enflasyon karşısındaki görüşlerini en özlü biçimde ifade eden yukarıdaki aktarmaların anlamı, yorumu gerektirmeyecek kadar açık ve seçiktir. Yakın gelecekteki devlet yöneticilerimizin büyük önderin enflasyon karşısındaki tutumunu benimsemekte geç kalmamış olduklarını umuyoruz.

(10) 1 Kasım 1931 Açış Konuşması'ndan, a.g.e., s. 370.

(11) 1 Kasım 1931 Açış Konuşması'ndan, a.g.e., s. 377.

(12) 1 Kasım 1938 Açış Konuşması'ndan, a.g.e., s. 469.

ULUSAL
BANKACILIKTA

15
YIL

TÜRK
DİŞ TİCARET BANKASI

"bankacılıkta uzmanlık"

İstanbul Şubesi
Cumhuriyet Cad. 199-201 Harbiye, İst.
Telefon: 465150/54

BeYOĞLU Şubesi
İstiklal Cad. 154-156 BeYOĞLU, İst.
Telefon: 492045

Şişli Şubesi
Şişli Meydanı 352 Şişli, İst.
Telefon: 454692

Ankara Şubesi
İzmir Cad. 19 Yenışehir, Ankara
Telefon: 179193

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı 98 İzmir
Telefon: 139500

SELENA

HAZIR BANYO VE MUTFAKLARI

İNTEMA

İNŞAAT ve TESİSAT MALZEMELERİ
YATIRIM ve PAZARLAMA ANONİM ŞİRKETİ

Büyükdere cad. Tam han 15/A kat.5 Şişli-İstanbul Tel. 479893 -479894

ekonomik göstergeler

	1977	1978	1979		
			Temmuz	Ağustos	Eylül
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	547.8	645.8	1081.2	1009.0	906.2
Tedavülideki banknotlar (milyon TL.)	77881	113662	149070	152072	153711
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	45178	56639	77578	73294	83810
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	243537	322916	402400	393794	—
Ticari	63936	87280	104307	104572	
Tasarruf	123245	160757	208253	205836	—
Vadesiz Tasarruf	83897	105380	128831	125820	
Vadeli Tasarruf	39348	55377	79422	80016	
Resmi	26080	35348	48330	42066	
Bankalar	30276	39531	41520	41320	
Toplam Krediler	234492	297603	352860	350600	—
Tarım	54533	61156	68507	68855	
Kalkınma Bankaları	8601	13415	22789	23146	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr	9516	13707	19196	19572	
İpotek Karşılığı	6896	10807	11300	11431	
Muhtelif	148390	190352	222143	218682	
İller Bankası	6556	8165	8925	8914	
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları	584.8	869.9	1254.1	1295.5	1334.8
Gıda Maddeleri ve Yemler	596.8	813.9	1099.0	1139.6	1159.0
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	564.8	963.1	1512.7	1556.6	1627.8
İstanbul Geçinme İndeksi	681.3	1049.0	1486.4	1548.8	1620.4
Ankara Geçinme İndeksi	574.7	873.7	1184.6	1273.4	1308.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	5796.3	4599.0	2765.8	3009.8	3626.6
Dışsatım	1753.0	2288.2	1325.1	1487.1	1655.5
İşçi Dövizleri	982.0	983.0	1189.2	1300.6	1411.3

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankaları kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

GEÇTİĞİMİZ ayın ekonomik olmayan, fakat ekonomiyi önemli şekilde etkilemesi beklenen olayı, 14 Ekim 1979 günü yapılan ara seçimleri sonucu, hükümetin istifasıdır.

Ülkemizin hızlı kalkınma ve sanayileşme gayretlerinin zorunlu kıldığı, döviz ihtiyaçları, sosyal istikrarsızlık, politik ve ideolojik mücadeleler devam etmektedir. Ecevit hükümetinin büyük bir gayretle giriştiği dış borçlarımızın ertelenmesi ve yeni kredilerin sağlanması çalışmalarına, yeni kurulacak hükümet tarafından da devam edileceği ve bu konuda sağlanmış anlaşma zemininin sürdürüleceği sanılmaktadır. Hükümetin, OECD ülkeleriyle olduğu kadar, AET, Orta-Doğu ve Sosyalist Blok ülkeleriyle de dengeli bir şekilde ilişkilerini geliştirmesi yanında, asıl önemli olan, siyasal eğilimini kesinlikle ortaya koyması gerekmektedir.

Diğer taraftan, politik ve sosyal olaylar ve istikrarsızlıklar, özel sektör yatırım ve üretimin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Yeni hükümetin, devletleştirme ve sosyalizasyon endişelerini gidermesini ve ekonomik gerekçeleri, ekonomi kuralları içinde çözümlenmeye önem vermesini diliyoruz.

Aşağıda, ayın diğer önemli olayları ve gelişmeleri kısaca açıklanmaktadır.

Yedek Akçe Kararnamesi ve Tepkileri

28 Eylül 1979 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlanan kanun hükmündeki bir kararname ile, bankalar ve sigorta şirketleri dışında kalan anonim ve limited şirketlerinin yıllık kârlarından ayırdıkları yasal yedek akçelerin tümünün devlet iç istikraz tahvillerine yatırılması zorunluluğu yeni bir şekle sokulmuştur. 4060 sayılı Kanun'un 5072 sayılı Kanun'la değişik 1 ve 4 üncü maddeleri ile 9 uncu maddesini değiştiren ve bu kanuna geçici bir maddede ekleyen söz konusu 32 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'nin tam metni aşağıdadır:

Madde : 1 — 4060 sayılı Kanunun 5072 sayılı Kanunla değişik 1'inci maddesi aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir.

"Madde 1 — Anonim şirketlerle limited şirketler (bankalar ve sigorta şirketleri dışında) Türk Ticaret Kanununun 466'ncı maddesi hükmüne göre yıllık kârlarından ayırdıkları yasal yedek akçeler tamamını Devlet İç İstikraz Tahvillerine yatırırılar."

Madde : 2 — Aynı Kanunun değişik 4'üncü maddesi aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir.

"Madde 4 — Kuruluşların senelik bilançolarının genel kurullarında kabulünden sonra bir ay içinde Devlet İç İstikraz Tahvillerine yatırılacak değerler hesaplanır,

aynı süre içinde kuruluşlarca tahviller alınır ve kurumlar vergisi beyannamesiyle birlikte tahvillerin tertip ve numaraları vergi dairelerine bildirilir.

Kuruluşlar, yasal yedek akçeler karşılığı olarak aldıkları Devlet İç İstikraz Tahvillerini ayrı bir deftere kaydederek, tahviller yanlarında bulundurulur ve yetkililerin isteğinde gösterilir.

Yasal yedek akçeler karşılığı olarak alınan Devlet İç İstikraz Tahvilleri, rehin edilemeyeceği gibi mahiyet ve biçimi ne olursa olsun hiçbir işlemde kullanılamaz.

Bilançolara göre tahvillerin azaltılması gerektiğinde sahipleri bu tahvilleri diledikleri biçimde elden çıkarmakta serbesttir."

Madde : 3 — Aynı Kanunun 9'uncu maddesi aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir.

"Madde 9 — Bu Kanuna uygun hareket etmeyen kuruluşların Yönetim Kurulu Başkan ve Üyeleri ile Genel Müdürleri ya da kuruluşun yöneticileri ve bu Kanuna aykırı hareketleri yıllık raporlarına kaydetmeyen Kuruluş denetçilerine elli bin liranın az olmamak üzere, ağır para cezası hükmolünür."

Madde : 4 — Aynı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

"Geçici Madde — Bu Kanun uyarınca yasal yedek akçeler karşılığı olarak alınması gereken Devlet İç İstikraz Tahvilleri noksan olan kuruluşlar, Kanunun yayım gününden başlayarak 18 ay içinde ve eşit 6 taksitle tahvilleri almak ve taksit sürelerinin bitiminde verecekleri bildirimlerle aldıkları tahvillerin tertip ve numaralarını vergi dairelerine bildirmek zorundadırlar.

Bu gereğe uymayanlar için 9'uncu madde hükmü uygulanır."

Daha önce mevcut olan bir kanuna dayanılarak değişik şekli ile tekrar sahneye çıkarılan bu kararname, özel teşebbüs kuruluşlarınca şiddetli tepki ile karşılanmıştır. Kamunun finansman ihtiyaçlarını karşılaması amacı yanında bu kararnamenin, piyasadan 10 milyar TL.'dan fazla para çekileceğinden, sermaye şirketlerinin yatırımlarını ve likidite durumlarını kısıtlayacağı ve özel-kamu dengesini bozan yeni bir uygulamaya yol açacağı iddia edilmektedir. Ayrıca, bir kanuna dayanmadan cezai hüküm getirmenin Anayasa'ya aykırı olduğu da belirtilmektedir.

Öte yandan, 440 sayılı Kanun'la kurulmuş olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin güçlenmesi uğruna, özel firmaların şirketleşmesini ve gelişmesini engelleyici nitelikte görülen bu kararnamenin, devletçi tutumun yeni bir kanıt olduğu ileri sürülmektedir.

Fiyat Artışları Devam Ediyor

Geçen yılın 12 ayında % 61'i bulan bir yıllık geçim indeksleri artışlarının, 1979'un ilk 9 ayında % 54,8'i bulduğu, İstanbul Ticaret Odası'nın indekslerinden anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin çok şiddetli bir enflasyon dönemi yaşadığı bir gerçektir. Uluslararası piyasalarda da var olan fiyat artışları, ülkemizde daha da hızlı gelişmektedir. Döviz darlığı nedeniyle üretimin büyük ölçüde aksaması ve pahalılaşması yanında, spekülasyon davranışları fiyatların normalden hızlı artmasına yol açmaktadır. Bu durumun, sermaye ezeryonu denilen, sermayenin satınalma gücünü olumsuz şekilde etkilediğini tekrar belirtmek gerekir.

Dış Krediler ve Dövlzle İlgili Yeni Uygulamalar

Türkiye'nin son yıllarda içine girdiği en şiddetli döviz darboğazını rahatlatmak için bir çok ülkeden sağlanan yardımlara zaman zaman burada yer veril-

mektedir. Geçirdiğimiz dönemde gerçekleşen dış kredi imkânları şöyle özetlenebilir:

- Türkiye'ye OECD tarafından oluşturulan ivedi yardım programı çerçevesinde Fransa Hükümeti tarafından 300 milyon Fransız Frank'ı tutarındaki krediye ilişkin Anlaşma, Bakanlar Kurulunca onaylanarak 17 Eylül 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kredinin en az % 10'u Fransa'ya sipariş edilen mal ve hizmet tutarının peşinatını teşkil edecektir. Ayrıca Fransız Hazine kredilerinin 1/3'ü Fransız kökenli mal ve hizmet siparişlerine ayrılacaktır.
- 18 Eylül 1979 tarihli Resmi Gazete ile Norveç Hükümeti'nin Türkiye'ye 30 milyon Norveç Kronu bağışta bulunduğu açıklanmaktadır. Türkiye'nin ödemeler dengesi desteği için yapılan bu bağış, 27 Haziran 1978 günü Ankara'da imzalanan 300 milyon Norveç Kronu tutarındaki kredi anlaşmasının uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla verilmiştir. 30 milyonluk bağış, 300 milyonluk kredinin kullanılmasına yeri olarak tespit edilen şu projelerin uygulanması için de yararlı olacaktır:
 - Yüzer kreyn
 - Şeker presleri
 - Gemi malzemesi (DİTAŞ)
 - Jeneratör
 - Gemi malzemesi - 3 feribot
 - Tanksavar malzemesi
- 28 Eylül 1979 tarihli Resmi Gazete'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na finanse edilmekte olan Özel Sektör Projelerinden bir kısmının dış finansman ihtiyaçlarının karşılanması için Dünya Bankası'na 60 milyon dolarlık kredi sağlandığı açıklanmaktadır.
- 3 Ekim 1979 tarihli Resmi Gazete ile yayınlandığına göre, Türkiye Elektrik Kurumu'nun II. Enerji İletim Projesi'nin finansmanına 4 milyon Kuveyt Dinarı ile Kuveyt Fonu'ndan ikraz alınmıştır. Proje, İstanbul Boğazını geçecek hava hattı, Ümraniye trafosundan Boğaz geçişine kadar olan kısım ile Boğaz geçişinden Osmanca trafosuna kadar olan toplam 190 kilometre hava hattın döşenmesini kapsamakta ve 1982 yılı sonunda tamamlanmak üzere faaliyete geçmektedir.
- Öğrenildiğine göre; Federal Almanya Parlamentosu, Türkiye'ye 380 milyon Mark yardımı OECD çerçevesi içinde yapmayı kabul etmiştir. 10 Yıllık ödemesiz bir dönemden sonra 30 yıl için % 2 faizle geri ödenecek olan bu kredinin Federal Almanya Bakanlar Kuruluna 3 Eylül 1979 tarihinde kabul edildiği bildirilmektedir.
- TPKK hakkındaki 17 sayılı Karara ilişkin 6/2 No.lu Tebliğ ile Maliye Bakanlığı, ihracat karşılığı elde edilen dövizlerin yurda getirilmesi süresini fiili ihracat tarihinden itibaren en geç iki ay olarak tespit etmiştir. Bu süre daha önce üç aydan 45 güne indirilmiştir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın Sermayesi 1,5 Milyar TL'na Yükseltildi

11 Ekim 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayınlandığına göre; Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın sermayesi, 425.425.000 TL'ndan 1,5 milyar TL'na yükseltiştir.

Bilindiği gibi, Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının sermayesi, şu paylarla aşağıda belirtilen hissedarlar arasında bölünmektedir:

% 93,8557 Yerli ortaklar sermaye payı

% 5,9658 International Finance Corporation (IFC) sermaye payı

% 0,1785 Fidelity International Bank (FIB) sermaye payı

Sermaye arttırımı dolayısıyla paylar arasında bir değişiklik yapılmamıştır.

novosit'li detan YOK EDER!

sinekleri, sivrisinekleri,
hamamböceklerini DETAN yok eder..
size zarar vermeden..
bileşimindeki novosit sayesinde.

**yuvanızda
detan
güveni**

TÜRK EKONOMİSİNDE YÖNETİM SORUNLARI

BAHRİ
ERSÖZ

Söylesi

BESİM
BAYKAL

Yük. Müh. Bahri Ersöz 1918 yılında Nazilli'de doğmuştur. Liseyi bitirip devlet sınavlarını kazanarak önce Almanya'da okumuş, daha sonra A.B.D.'ne giderek MIT'den Metalurji Mühendisliği dalında Master diploması almıştır. Karabük Demir Çelik Fabrikaları'nda ve askerliği sırasında Kırıkkale Çelik Fabrikası'nda çalışmıştır. 1957 - 1961 arasında Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin Paşabahçe Fabrikası Müdürlüğünü yapmıştır. 1966'dan bu yana RABAK Elektrolitik Bakır ve Mamulleri A.Ş.'nin Genel Müdürüdür. Ayrıca bazı şirketler ile MESS ve TÜSİAD'ın Yönetim Kurulu üyesidir. İngilizce ve Almanca bilmektedir. Evlidir ve bir çocuk babasıdır.

BAYKAL — RABAK Elektrolitik Bakır ve Mamulleri A.Ş. hakkında kısaca bilgi verir mısınız?

ERSÖZ — RABAK 1957 senesinde aralarında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın da bulunduğu 20 kadar müteşebbis tarafından kurulmuştur. 1959'da Kağıthane fabrikasında Türkiye'de ilk defa elektrolitik bakır üretmek suretiyle faaliyete başlamıştır. Kuruluş sermayesi 6 milyon TL'dir. Fabrikanın kapasitesi 4 bin ton elektrolitik bakır ve bin ton pirinç mamulüdür. O günden bu yana RABAK çok büyük gelişmeler kaydetmiş, sermayesi 280 milyon liraya, özvarlığı 850 milyon liranın üstüne çıkmış durumdadır. Ortak adedi 1500'ün, personel adedi ise 1.000'in üzerindedir. Kağıthane'de ilk kurulan fabrikada elektrolitik bakır kapasitesi 40 bin tonun üzerine çıkarılmış durumdadır. Pirinç kapasitesi 25.000 tona çıkmış ve onun dışında yıllık 3.300 ton olan göztaş fabrikası kurulmuştur. 1969'da İzmit'de 232.000 metrekairelik bir alan üzerine yeni fabrikalar kurulmaya başlandı. Bunlardan ilki kablo fabrikası idi ve senede 3.000 ton çelik alüminyum çeken üretme kapasitesi vardı. Halen bu fabrikanın kapasitesi munzam tesislerle birlikte 18 bin tona getirilmiş durumdadır. Ayrıca yassı süreklî döküm tesisleri kuruldu. Bunun dışında alüminyum iletkenlerin tek parçalarını yapmak üzere bir iletken tesisi kuruldu. Büyük

bir marangoz atölyesi mevcuttur. Bunlarla beraber biraz da sahamızın dışına çıkarak, bir çelik tel fabrikası kurmuş bulunuyoruz.

BAYKAL — Ülke çapında büyük bir kuruluşun tepe yöneticisisiniz. Acaba bu düzeyde bir yönetici olarak zamanınızın büyük bir kısmını hangi konulara hasretmektesiniz?

ERSÖZ — Zamanımın, öyle zannediyorum ki, en az % 40'ı kendi şirketimin dışındaki diğer şirketlerdeki vazifeme veya MESS, TÜSİAD gibi diğer gönüllü kuruluşlara gidiyor.

RABAK Şirketi için sarfettiğim zamanın önemli bir kısmını ise planlama alıyor. Planlamanın belki normal olarak senenin belirli zamanında muayyen bir zaman içerisinde yapılması kâfi gelebilir. Ama bizim memlekette şartlar devamlı değiştiği için, planlamayı da devamlı surette yenilemek gerekiyor. Dolayısıyla planlamaya sarfedilen zamanın bunların daha üstünde bulunması zaruri ortaya çıkıyor.

BAYKAL — Daha ziyade hangi konularda planlama oluyor, Bahri Bey?

ERSÖZ — Hangi mamuller yapılacak? Ne kadar yapılacak? Bunların hammaddeleri nerelerden tedarik edilecek? Bu hammaddelerin ve diğer ihtiyaçların temini için lüzumlu olan finansman kaynakları ne olacak? vs. gibi konular. Tabii bunun dışında, şirketin kuruluşta bu yana takip ettiğimiz siyasetin neticesi olarak, daima yeni tesisler ilâve etmek veya mevcut tesislerimizi genişletmek için imkânlar araştırıyoruz. Bunun yanında, dış ülkelerde bizdekilerden daha üstün yöntemler geliştirilmiş ise, bunları şirketimize adapte edebilmek için araştırmalar yapıyoruz. Ayrıca yeni mevzuata geçmek üzere gene kendi sahamızla ilgili olarak devamlı araştırma içerisindeyiz. Tabii bu araştırmalar zamanla planlama safhasına da geliyor.

BAYKAL — Pek tabii amaçlar, şirket politikaları gibi hususlar da bunlarla bir bakıma birleşiyor.

ERSÖZ — Evet, belki de oradan başlayarak, evvelâ amaç ve şirket politikalarının saptanmasından başlayarak buraya gidiyoruz. Yalnız bunlar az çok birbirini de etkiliyor. Onlarda değişiklikler yapmak gerekebiliyor.

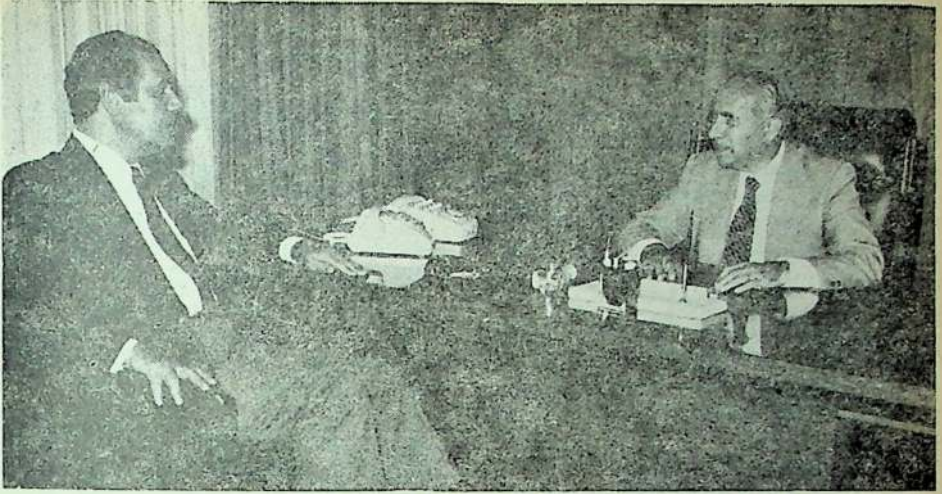
BAYKAL — Evet, anlıyorum. Planlar bir bakıma politikaların veya amaçların gerçekleştirilmesi için birer araç oluyor bir yerde.

Efendim, planlama, politikaların tespiti, amaçlar vs. deyince genel olarak «yönetim» kavramı çağrışım yapıyor. Mâlumunuz yönetim çeşitli çevrelerde değişik şekillerde tanımlanıyor. Siz yönetim alanında uzun tecrübe sahibi ve teknik bilgi açısından bu kadar kuvvetli geçmişini olan bir kimse olarak, acaba yönetimi nasıl tanımlarsınız? Neye müsteniden, hangi noktalara ağırlık vererek, yönetimi tanımlarsınız?

ERSÖZ — Öyle zannediyorum ki, yönetim deyince bir iktisadi kuruluşun yönetimini kastediyorsunuz. Çünkü birçok şeylerin yönetimi olabilir.

BAYKAL — Ben tamamen endüstriyel ve iktisadi bir kuruluşu kastederek soruyorum.

ERSÖZ — Herhalde yönetimi yapabilmek için evvelâ amaçları, politikaları iyi tayin etmek lâzım. Ondan sonra bir plan ve bu planın teferruatı olan bütçeleri meydana getirmek gerekir. Daha sonra bu plan ve bütçeyi tatbik edecek kadroyu meydana getirmek gerekir. Veya meydana getirilmiş bir kadro varsa, o kadroyu yeni planların icabettirdiği şekilde değiştirmek ve geliştirmek lâzım geliyorsa, onu adapte etmek gerekir. Uygulama safhasına girildiği zaman da, uygulamayı takip ve devamlı şekilde kontrol etmek gerekir. Bu kontrol yalnız bir üretimin meydana gelmesi bakımından değil, o üretimin verimliliği, gerekli olan finansman temini, bu finansman imkânlarının kullanılışı ve satış, piyasanın geliştirilmesi, velhasıl şirketin faaliyet sahasına giren bütün alanlarda bu kontrolü devamlı surette yürütmek gere-

SÖYLEŞİ: Fotoğrafta (solda) Besim Baykal, Bahri Ersöz ile görüşürken görülüyor.

kir. Tabii bütün bunları bir yöneticinin kendi başına yapması imkânsızdır. Onun için bu hedefleri tayin etikten sonra bunları kimler vasıtasıyla, hangi araçlarla yapacağını ortaya koyup, ondan sonra da salâhiyetlerini gerektiği nispette delege etmesi gerekir kanısındayım.

BAYKAL — Efendim, salâhiyetlerin delege edilmesi veya yarı deyimli ile «yetki göçerilmesi» konusuna değindiniz. İzin verirseniz o konuda bir soru sormak istiyorum. Siz acaba yetkilerinizi ne ölçüde ve de ne derece istekle elemanlarınıza göçerebiliyorsunuz?

ERSÖZ — Yetkilerin delege edilmesi evvelâ, yetki sahibi kimsenin delege etme arzusuna bağlıdır. Bazı kimseler tamamen kendinde toplamak ister. Yahut büyük bir kısmını delege etmek istemez. Binaenaleyh, yetkinin ne kadarcının delege edilmesi gerektiğinin saptanması çok mühimdir. Yetkiyi delege ettiğimiz kimseler eğer bunu uygun bir biçimde kullanabiliyor ise, elbette delege etmeye devam edebilirsiniz. Ama onun yanlış kullanıldığını ve bunun sonucunu olarak büyük hedeflerden sapmalar olabileceğini gördüğümüz anda, delegasyonu kısıtlamak zarureti doğabilir. Buna ben çok sık rastlıyorum. Ama bunu

devam ettirmek tabii yanlış bir şey. Çünkü bu yola gidildikçe tekrar bütün delege ettiğiniz yetkilerin çoğunun geri tepmesi mümkün. Devamlı olarak kendisine verilen yetkiyi kullanmayan kimseler varsa, onları eğitmek suretiyle yetkiyi daha bilinçli bir biçimde kullanabilmelerine yardımcı olabilmek için onları geliştirmek gerekebilir. Bu yapıldığı müddetçe bazen başlangıçta yetki kullanmayan veya yetki olmasına rağmen herşeyi sormak üzere gelen kimseler zamanla o yetkiyi tam salâhiyetle kullanır hale geliyorlar. Emekli bir iş.

BAYKAL — Eğitim yoluyla olabileceğine inanıyorsunuz.

ERSÖZ — Evet, buna başlangıçta zaman sarfetmek kanaatimce çok önemli. Aksi halde yönetici her kararı kendisi vermek zaruretinde kalıyor, daha çok zamanı israf edilmiş oluyor ve bir neticeye ulaşılamıyor.

BAYKAL — Size sormam gereken suallerden bir tanesi de şudur: Günümüzde yönetenler ve yönetilenler, çalışanlar arası ilişkiler konusunda bazı değişiklikler ortaya çıkmakta. Çalışanlar kendilerini ilgilendiren her türlü kararların alınması, uygulanması ve sonuçlan-

dırılması sürecine fiilen katılıp düşünce ve görüşlerini bildirebilme olanağının kendilerine bir hak olarak tanınmasını, fikirlerinin sorulmasını arzu etmekteler bugünlerde. Daha açık bir ifade ile, emek sahipleri yönetimde söz sahibi olmayı istemektedirler. Biliyorsunuz bu konu günümüzde özellikle Batı Almanya gibi ülkelerde önemli bir sorun haline gelmiş olup, geniş çapta uygulama alanı da bulmakta. Bilindiği gibi aynı konu, şu günlerde ülkemizde de tartışma safhasında bulunmakta. Hükümet ve Türk-İş yöneticileri arasında da konu görüşülmekte. Sizce, «yönetime katılma» veya «katılsal yönetim» diye de tabir edilen bu yöntem, ülkemizin bugünkü koşullarına uygun bir model midir? Siz bu modelin işletmenizde bugünkü koşullar altında uygulamayı uygun bulur musunuz? Uygulamayı düşünüyör musunuz?

ERSÖZ — Yönetime katılma konusunu «çalışanların yapılmakta olan işler hakkında karar sahibi olmak istemeleri» şeklinde ele alındığı zaman çok makul ve hakikaten fayda sağlayacak bir yöntem olarak görünüyor. Fakat öyle zannediyorum ki, çok önemli bir konu burada atlanıyor. O da şu: Yöneticilik çok geniş ve çok uzun ihtisas isteyen bir konudur. Eskiden işveren, daha doğrusu para sahibi olan ve ilk teşebbüsü yapan kimse, kendisinin aynı zamanda çok iyi bir yönetici de olduğu kanaatinde idi. Bütün dünyada ve bizde de zannedirim böyle başladı özel teşebbüs. Fakat zamanla görüldüki, bilhassa işin hacmi büyüdükçe, yalnız bir işi kurmak, o işte başta küçük çapta iken muvaffak olmak, işin hacmi büyüdüğü zaman da iyi bir yönetici olarak o işi idare edebileceği neticesini vermiyor. Bunun sonucunu olarak, öyle zannediyorum ki, bugün artık profesyonel yöneticiler bütün dünyada yetişmekte ve büyük şirketlerin bilaistisna hepsini her kademede profesyonel yöneticiler idare etmektedir. Yalnız en üst düzeyde değil, muhtelif kademelerde böyle. Öyle zannediyorum ki, bu belki bir mühendisin, bir doktorun, bir kimyagerin ihtisasından daha da ötede

bir ihtisas konusudur. Çünkü yapılan iş çok karışık, çok faktörlü olan bir iş. Böyle bir işin yönetim sahasında hiç yeteneği olmayan kimselere bırakılırsa; yalnız üretimde bir katkısı var diye çalışan bir kimseyi alıp böyle bir işin başına getirip, «kararlara sen de iştirak et» denirse; çok yanlış kararlar alınabilir. Onun için konuya evvelâ bu açıdan bakılması lâzımdır.

Bir hastanede bir başhekim, doktorlar, mütehasşislar, hemşireler, hastabakıcılar vardır. Diyebilir miyiz ki, faraza, 100 hastabakıcı, 50 hemşire, 20 doktor otursunlar ve bir hastayı «şu şekilde tedavi edeceğiz» veya «şöyle ameliyat edeceğiz» diye karar versinler... Bu nasıl düşünülemez ise, benim kanaatimce, bir şirketi de; işçilerden 3-5 temsilcinin, memurlardan 2-3 temsilcinin, mühendislerden 2 kişinin ve bir de yöneticinin bir araya gelip oturarak idare etmeleri mümkün değildir. Mümkün görülür ama, bir hastayı diğerleri ne kadar tedavi edebilirlerse, berikiler de şirketi ancak o kadar idare edebilirler. Öyle zannediyorum ki, nerede tatbik edilmiş veya edilmeye çalışılmışsa, hepsinde de alınan netice aynıdır. Ya işçi kesimi idare meclislerine kadar girmiştir, orada daha çok dinleyici olmuşlardır, veya muayyen safhalarda önleyici olmuşlardır. Yani, gerekli kararların alınmasını önlemişlerdir. Kendilerine zarar vereceği düşüncesiyle veya öyle zannederek, ama büyük katkıları olmamıştır. Dolayısıyla çalışanların yönetime iştirakinin bu şekilde zorlandığı yerlerde, bir randıman artışı veya daha hızlı gelişme görülemez. Ben bunun da mümkün olduğunu zannetmem. Fakat bu; «çalışanların hiç bir yerde hiç bir şeyde fikri alınmasın, onlardan istifade edilmesin» demek değildir.

Bence yapılması lâzım gelen şey şudur: Bir işyerindeki her görevli, ister bir kürekle toprağı atsın, ister bir makinenin operatörü olarak makineyi idare etsin, çalıştığı iş hakkında muhakkak fikir ve tecrübe sahibidir. Belki onun fikirleri ve tecrübesi birçoklarınınkinden

daha da üstündür. Bizde henüz bu fikirden, bu tecrübeden istifade edilemiyor. Evvelâ, bu çalışanlardan kendi çalıştıkları en yakın iş hakkında fikirlerini almak icap eder. Orada bir gelişme imkânı var mıdır? Onların katkıları ne olabilir? Bunların araştırılması lâzımdır. Tabii bu araştırma yapılırken aynı zamanda da onları kendi ihtisas sahalarında düşünce ve görüşlerini bildirmeleri için teşvik etmek, düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir mekanizmayı ortaya koymak lâzımdır. Bu, birçok yerlerde «teklif mektupları kutusu» ve buna

benzer usullerle güya yapıyor; ama, aslında göstermelikten ileri gidemiyor, fiiliyatta yürümüyor. Amerika'da birçok işyerlerinde bir nevi işletme komiteleri kurarak veya başka yollarla çalışanların çalıştıkları kademelerde fikirlerinden istifade yollarına gittiler. Bu, hem çok faydalı oldu; hem de onların bir üst kademe için yetiştirilmelerinde, gene kendi katkılarını ilâve edebilmeleri yönünden yardımcı oldu. Öyle zannediyorum ki, bizde de yapılacak olan şey, daha çok işe oradan başlamaktır.

BAYKAL — Anladığım kadarı ile, mevcut koşullar göz önünde tutulursa,

bu tasarımı bugünkü şekliyle uygun bulmuyorsunuz.

ERSÖZ — Katiiyen uygun bulmuyorum. İyi netice getireceğine, bir katkı sağlayacağına kani değilim. Aksine birçok problemler yaratacağı kanısındayım. Memleket için faydalı olduğunu şu sırada katiiyen düşünmüyorum.

BAYKAL — Ben şunu da anladım ki, işin mahiyetine, elemanın durumuna, seviyesine, iş tecrübesine, bilgisine göre zaman zaman çalışanların görüşüne müracaat edilebilir. Ama bu, daha önce değinilen anlamda yönetime katılmak değildir. Biraz farklı bir şeydir.

Siz aynı zamanda TÜSİAD'ın da bir üyesisiniz. Ben bu konuya da bir nebze değinmek istiyorum. Bugün ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik ve de sosyal sorunların çözümlenmesinde iş adamlarına, daha doğrusu üst kademe yöneticilerine düşen görevler acaba sizce nelerdir? Bu husustaki görüşlerinizi lütfeder misiniz?

ERSÖZ — Memnuniyetle... Öyle zannediyorum ki, iş adamlarının; genellikle kendileri yönetici oldukları ve o yerde kalabilmek için de başarılı yönetici olmaları gerektiğinden; bir işin nasıl yapılacağını, nasıl yapılması icap ettiğini birçok kişiden daha fazla bilen insanlar olmaları gerekir. Bu şekilde gelişmiş olan melekelerini, tecrübelerini yalnız kendi şirketlerine hasretmeleri yanlış olur. Bütün dünyada böyle olmakla beraber, bilhassa bizim gibi az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için birçok sahalarda fikir geliştirmesine, geliştirilmiş olan bu fikirlerin de benimsetilmesine ihtiyaç vardır. Bu sahada yöneticilere, iş adamlarına büyük görevler düşmektedir. Çünkü memleket ekonomisinin idaresinde, hatta politika sahasında ve belki bunlardan da çok sosyal alanlarda pek çok problemler vardır. İşte bu problemlerin hallinde yöneticilere çok önemli roller düşmektedir. Memleketin buna büyük çapta ihtiyacı vardır. Onun için benim şahsi kanaatim; bilhassa üst düzeydeki yöneticilerin, za-

manlarının önemli bir kısmını kendi şirketlerinden ayırarak toplumun, milletin, memleketin bu gibi problemlerine hasretmeleri ve oralarda katkıda bulunmaya çalışmaları gerektiğidir. Bu konuda geniş ölçüde tatbik imkânı bulunduğu zaman, memleketimize çok büyük faydalar sağlanmış olacaktır.

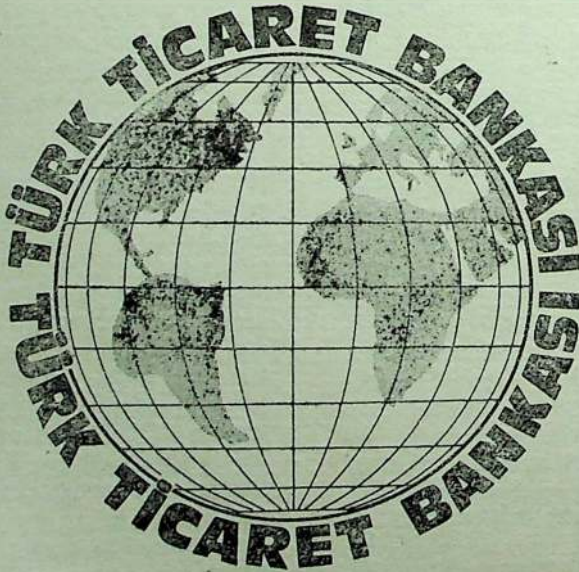
BAYKAL — Bir başka önemli konuda görüşlerinizi rica edeceğim. Bugün ülkemizde sendikal ilişkiler gerçekten olması gerektiği şekilde yürütülmekte midir? Eğer böyle değil ise, bu hususta düzeltilmesi gereken noktalar, sendika yöneticileri ve işveren grubu açısından nelerdir?

ERSÖZ — Benim kanaatimce Toplu Sözleşme Kanunu biraz daha değişik

şekilde çıkabilirdi. Başka memleketlerin tecrübelerinden daha fazla istifade edebilirdik. Sendikaların durumu da bugünden çok daha farklı olabilirdi. Ama Türkiye'ye getirilen Toplu Sözleşme Kanunu'nun bir neticesi olarak her kolda çok sayıda sendikalar ortaya çıkmış ve bu sendikaların başına geçen idareciler, temsil ettikleri işçilerin menfaatini korumak, onlara daha iyi haklar elde etmek için mücadele edecekleri yerde, bir rekabet havası içerisinde, «Ben diğer sendikadan daha çok, nasıl ve ne kadar bir menfaat temin edebilirim?» çalışmasına girişmişlerdir. İş bu sahaya dokülünce, artık; «İşyeri bizim bu faaliyetimizle bir zarar görür mü? Üyelerimin menfaatini korurken acaba işyerine bir zarar veriyor muyum? İşyerine verilen

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahilli ve harici bütün bankacılık işlerinizde

TIB

Banka : 95

bu zarar neticesinde bir müddet sonra benim üyelerim de zarar görür ve neticede onlara fayda sağlamak yerine, uzun vadeli olarak zararlı olur muyum?» diye düşünemez olmuşlardır, veyahut düşünmemişlerdir. Dolayısıyla memlekette makul ölçüde talepler yerine, artık her sendika veya sendikacı, bir diğerinden üstün çıkmak için; «Acaba ne isteyebilirim? Ne kadar isteyebilirim?» davasının peşine düşmüştür. Bunun neticesinde de maalesef Türk ekonomisinin kaldıramayacağı birçok külfetler toplu sözleşmelerde yer almıştır. Bugün büyük işletmelerimizin toplu sözleşmelerini Avrupa'daki, Amerika'daki sanayi ülkelerinin benzer kuruluşlarındaki toplu sözleşmeleri ile mukayese ettiğimiz zaman,

sözleşmelerde işçiye onların çok üstünde menfaat ve haklar sağlanmış olduğunu görürüz. Bizdeki sosyal haklar, yan ödemeler onlardan çok fazladır. Bizde her ne kadar «haftada 48 saat çalışma» birçok toplu sözleşmede yer almış ise de, fiilen işçinin çalıştığı saat onlarınkinden çok düşüktür. Dolayısıyla işçinin veriminde diğer endüstri memleketlerine nazaran toplu sözleşme sistemi ile düşürülmüştür. İşyerlerinin çoğu dış rekabete

imkân verecek bir verimlilikle çalışamaz hale gelmiştir.

Bu konuya bir misal olarak «kıdem tazminatı» diye ortaya çıkan müesseseyi gösterebilirim. Ülkemize ilk getirildiği zaman dünyada emsali son derece az, ölçü de çok küçüktü. Türkiye'ye birden bire böyle bir müessese getirildi. Bugün gerek kamu iktisadi kuruluşları, gerek özel kuruluşların büyük bölümü aşağı yukarı ipotek altına girmiş durumdadırlar. Çok kısa bir zaman sonra o kadar astronomik rakamlar karşımıza çıkacaktır ki, yalnız bu maddeden dolayı birçok işyerlerinin kapanmak mecburiyetinde kaldığını görmemiz mümkündür. Öyle zannediyorum ki, bugünkü durumu ile sendikacılık hareketimizin, işçi-işveren ilişkilerinin, maalesef sağlıklı bir düzeyde olduğu söylenemez. Muhakkak surette bunun düzeltilmesi lâzımdır. Yalnız bu düzeltmeyi sadece kanun yapııcılarından, hükümetten beklemek de kanaatimce yanlıştır. Bu düzeltmeyi yapabilmek için evvelâ işverenlerin kendi aralarında birlik olabilmeleri, sendikalarla iyi ilişkileri geliştirmeleri ve bu yoldan daha dengeli bir neticeye varmaya çalışmaları gerekir. Bugün için mücadele çok dengesiz. İşçi kuruluşları çok kuvvetli, çok yetkili. Buna mukabil işveren sendikaları, işveren kuruluşları dengeli sağlayacak kuvvette değil. Dolayısıyla hadiseler tek taraflı olarak gelişmekte, toplu sözleşmeler bugünkü neticeyi doğurmaktadır. Böyle giderse daha da kötüleşecektir. Öyle zannediyorum ki, burada her şeyden evvel işverenlere, ondan sonra da işçi sendikalarının yöneticilerine çok büyük vazifeler düşmektedir. Onlar da uzun vadedi olarak işçilerin ve sendikalarının menfaatinin bugünkü gidişte olmadığını görmelidirler. Ekonomiyi sağlıklı götürecektedir tedbirleri beraberce almak ve o ölçü içerisinde kendi üyeleri için hak istemek durumuna geldikleri zaman, memleket ekonomisi daha iyi gelişecek ve o ekonomi içinde yer alan çalışanlar da daha iyi haklar elde etmiş olacaklardır.

BAYKAL — Teşekkür ederim.

Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.

Garanti Bankası, yılbaşından bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi:

Çocuk Kulübümüz ilk kez şube içi video ve film gösterilerinden başka, aile bütçesine katkıda bulunmak üzere, alışverişlerde %10 indirim imkânı da getirdi. Şimdilik Kulübümüz İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Gaziantep'te faaliyet gösteriyor. Ayrıca, çocuk dergimiz ve kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza seslenmek, onların sorunlarını duyurmak için,

Garanti Gazetesi'ni çıkartıyoruz. Şubelerimize başvuranlar, yurt dışındaki yakınlarına gazetemizde mesaj gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki işçilerimizin çocukları arasında yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucu açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve köylülerimize hizmet sunuyor. Bu programda, ilk olarak üç elkitabı yayınlıyoruz. Ayrıca, tarımla ilgili sorularınızı da uzmanlarımız cevaplandıracak.

Her şubemizde bulunan **"Yeşil Yoncalı"** elemanlarımız, müşterilerimizin bankacılık ve özellikle emeklilerin, emeklilikle ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası, tüm banka işlemlerinin yanı sıra, **Garanti Çeki**'yle de hediye seçme güçlüğü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılığa yeni örnekler vermeye devam edecek.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

sermaye piyasasında bilirkışı

mentaş

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübeciyi, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğiniz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yöneltmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'î bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkışı,"

mentaş
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim · İSTANBUL
Telefon : 45 55 29 · 49 99 27 · 45 66 14 · 44 85 57 · 49 34 38

ALTIN REKLAM

Sermaye piyasamızda çağdas örgütlenme, dinamizm ve güven

Meban adını taşıyor...

Kendi alanındaki ilk bilimsel çalışmaların ve örgütlenmenin öncüsü Meban, günümüzde 100 milyon TL sermayesiyle, 1978'de ulaştığı 2 milyar 600 milyon TL cirosu ile, ülkemiz sermaye piyasasının önderidir. Merkezidir... Eksiksiz hizmet merkezi. Bilgi merkezi. Uzmanlık merkezi.

TASARRUF SAHIPLERİNE SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Tasarruflar için en verimli menkul değerleri önermek.
- Hisse senedi ve tahvil alım satımı ve değişimi.
- Hisse senedi ve tahvil konularında tam ve gerçekçi bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portfoy işletme sistemiyle, ellerindeki nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.
- Ülkemizin tek yatırım fonu **Meban Yatırım Fonu** ile tasarrufları enflasyonun kemirici etkisinden korumak.
- Süreli Meban yayınları.

KURULUSLARA SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Hisse senedi ve tahvillerin pazarlanması, gerektiğinde satışlarının garanti edilmesi.
- Finansman danışmanlıklarını üstlenmek.
- Portfoy analiziyle, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açılarından, bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.
- Süreli Meban yayınları.

MEBAN
MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve
FİNANSMAN A.Ş.

İstanbul Merkez Şubesi

Odakule İş Merkezi
İcinkalı Cad.
No 288 Beşiközü - İSTANBUL
Tel. : 45 17 65 - 44 26 36
43 09 32 - 45 84 20
Teleks : 24 124 MEBAN TR

İzmir Şubesi

Cumhuriyet Bulvarı
1378. Sokak No. 4/4
Alaçanak - İZMİR
Tel. : 14 71 45 - 14 01 84
Teleks : 62 731 İZBAN TR

Ankara Şubesi

Cazi Mustafa Kemal Bulvarı
İstikbal Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel. : 25 29 82 - 17 42 66
Teleks : 43 105 MEAN TR

Sermaye Piyasası

DR. ŞEREF TÜREN

EKİM ayı içerisinde pay senedi pazarındaki durgunluk had safhaya ulaşmıştır. Portföyümüzde bulunan 45 pay senedinden 29'u Eylül ayı fiyat seviyelerini korurken, 1 tanesi fiyat artışı (750 TL.'lık artışla Nuh Çimento) ve fakat 15'i de fiyat düşüşü göstermişlerdir. Buna göre portföydeki pay senetlerinin % 33'ü değer kayıplarıyla karşılaşmışlardır. Bursa Çimento, Kav, Otosan, Polylen, Sifaş ve Yapı ve Kredi Bankası pay senetlerindeki fiyat düşüşleri 200-300 TL. arasındadır. Bu arada Sarkuysan 500 TL. ve Koruma Tarım 1150 TL.'lık fiyat düşüşleriyle karşılaşmışlardır. Koruma Tarım'daki, Eylül ayına oranla % 42 seviyesindeki fiyat düşüşüne neden, işletmenin dividend dağıtımını gerçekleştirmiş olması nedeniyle fiyatındaki gerileme ile % 200 oranındaki sermaye arttırımıdır. Pay senedi pazarında uzun süredir devam eden durgunluktan ötürü, ortakların rüçhan haklarını kullanmada isteksiz davranmaları, Koruma Tarım'ın fiyatlarına olumsuz etki yapmaktadır. Gerek ekonomik ve gerekse politik hayattaki istikrarsızlıklar bireysel yatırımcıların pay senetlerine rağbet etmelerini önlemektedir. Nitekim Ekim ayı indeksimiz de 115.69 seviyesiyle 1976 Ocağından beri en düşük noktaya ulaşmıştır. Ekim ayı indeksimiz geçen yılın aynı ayına oranla % 15, 1979 Ocağına oranla ise % 20 oranında daha düşük bir seviyededir.

Tahvil pazarında izlenen canlılık ise devam etmektedir. Eylül ayında gerçekleşen toplam özel ihraçlar 680.2 milyon TL.'dir. Meban'dan alınan bilgiye göre Ekim ayının ortasına kadar, şu işletmeler tahvil ihracında bulunmuşlardır:

Teksa	60 milyon TL.
Oyak	300 »
Çimtaş	100 »
Enka	20 »
Mensucat Santral	42 »
Çukurova ihraçat ve ithalât	120 »
Toplam	642 milyon TL.

Böylece 1979 yılı başından Ekim 15'e kadar çıkarılan özel tahvillerin tutarı 3.2 milyar TL.'yi aşmıştır. Bu rakam 1977'nin aynı dönemindeki ihraçlara oranla % 322 ve 1978'e oranla da % 224 daha fazladır. Tahvillere bireysel yatırımcıların gösterdikleri bu rağbetin nedeni likiditesinin yüksek olması ve getirisinin pay senetlerine oranla daha elverişli bulunmasıdır. Fakat % 60-70 dolayındaki enflasyon, en yükseği brüt % 41.5 olan nominal tahvil getirilerini

erozyona tabi tutmaktadır. Böylece bireysel yatırımcıların gerçek getirileri eksiktir.

Bu arada bir ticaret bankasının 2-3 aydır yaygın bir ilân kampanyası ile «milyonerlik hesapları» aracılığıyla milyonerlik dağıttığı izlenmektedir. 10, 20 veya 30 bin TL.'sı yatırılan bu vadeli hesaplar 26 yıl sonra sırasıyla bir, iki ve üç milyon TL.'sına ulaşmaktadır. Bankaya yatırılan para brüt % 24.5 bileşik faizden işlem görmektedir. Nitekim 10.000 TL. yatırıldığı takdirde 1. yılın sonundaki tutar :

$$\begin{array}{r}
 10.000 \times \% 24.5 = 2450 \text{ TL} \\
 \quad 500 \text{ TL (vergi den muaf)} \\
 \hline
 1950 \\
 \quad 390 (\% 20 \text{ vergi tutarı}) \\
 \hline
 1560 \\
 \quad 500 \\
 \hline
 \underline{\underline{2060 \text{ TL.}}}
 \end{array}$$

10.000 + 2060 = 12.060 TL. olmaktadır. Bu işlem bütün vade boyunca devam etmektedir. Gerçekten de vaad edilen tutar 26 yılın sonunda bankada birikmiş olacaktır. Fakat finansal analizlerde en önemli unsur paranın zaman değeridir. Yani bir yatırımcı için bu 26 yıl sonunda oluşacak 1 milyon veya 2 milyonun bugünkü değeri nedir?

	10.000 TL.	20.000 TL.	30.000 TL.
Ana paranın 26 yıl sonra ulaştığı nihai değer	1.090.089.79	2.127.977.17	3.165.751.31
Bu nihai değer in % 24.5 faizden bugünkü değeri	3.815.31	7.447.92	11.080.13
% 30'dan bugünkü değeri	1.090.09	2.127.98	3.165.75

Halbuki yatırımcı 10.000. TL. sıyyla, örneğin iki yıl vadeli % 41.5 brüt getiri sağlayan özel bir tahvil olsa ve her iki yılın sonunda elindeki fonla yeniden 2 yıl vadeli tahvil alarak bu işleme 26 yıl boyunca devam etse, daha kârlı olacaktır. Çünkü % 33.2 net getiri ile 10.000 TL. 26 yılın sonunda :

$$18.445.270 \text{ TL.'na ulaşır.}$$

Bu nihai değer in % 24.5 dan iskonto edilerek bulunmuş bugün değeri ise :

$$18.445.270 \times 0.0035 = 64.558.44 \text{ TL.'dir.}$$

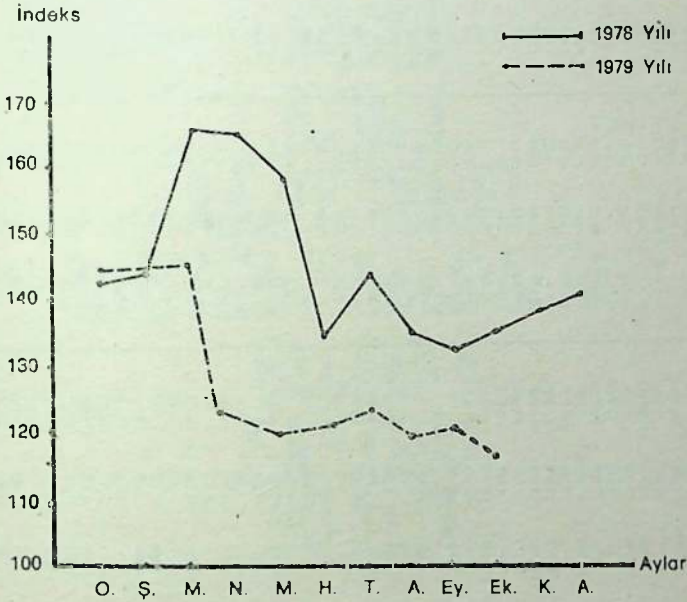
Ama nihai değer % 30 dan iskonto edilirse,

$$18.445.270 \times 0.001 = 18.445.27 \text{ TL.'dir.}$$

Görülüyor ki her iki durumda da yatırımcı yatırdığından daha fazla bir bugünkü değere sahiptir. Fakat ülkedeki enflasyon oranının % 33.2'yi aşması halinde, bu alternatifte de yatırımcı eksi bir getiri ile karşılaşacaktır.

Bugünkü değer tabloları, 26 yıllık vadeli yatırımların gelirlerini % 30 oranından sonra ihmal edilecek kadar küçük göstermektedir. İki yıllık vadeli yatırımlarda bile brüt % 41.5 getiri beklenen bugünkü Türkiye'de, bankanın vaad ettiği nihai değeri iskontolamakta % 30'u da aşan oranların kullanılması doğaldır. Bu durumda da 26 yıl sonundaki milyonların bugünkü de-

ğerinin yatırımcı için yok denecek kadar az olduğu görülecektir. Ayrıca, yılda % 60-70 dolaylarında enflasyon yaşayan ülkemizde, bu enflasyon hızının uzun bir süre bu süratle devam etmeyeceği beklenilse bile, bireysel yatırımcının 26 yıllık bir bekleyişten sonra elde edeceği milyonlarının çok az bir satın alma gücü olabileceğini şimdiden söylemek kehanet olmayacaktır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği

(Ocak 1974 = 100)

Ay	1975	1976	1977	1978	1979
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.25
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.79
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (000) TL.	Ödenmiş Sermaye (000) TL.	Taksim Yılı Kâr (000) TL.			Dağılım Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL.)			
				1976	1977	1978	1976	1977	1978	Ekim 1978	Ağustos 1979	Eylül 1979	Ekim 1979
1	AKCİMENTO	105.000	105.000	47.300	51.000	87.400	20,00	23,00	30,00	1.850	2.300	2.300	2.500
2	ALTAŞ	30.000	30.000	19.400	21.900	12.500	15,00	20,00	20,00	1.700	1.100	1.100	1.100
3	ANADOLU CAM	350.000	350.000	17.000	89.000	89.000	—	—	z.m.	1.750	1.400	1.400	1.600
4	AROMA	67.500	45.000	617	45.000	14.700	20,00	30,00	—	875	600	600	1.000
5	ASLAN CİMENTO	426.000	206.800	9.500	10.100	100.000	—	4,87	z.	2.350	1.150	1.150*	—
6	BAGFAŞ	490.500	300.000	63.000	50.000	43.000	40,00	30,00	25,00	650	600	600	600
7	BASTAŞ	119.000	108.000	1.800	3.300	13.400	—	—	8,00	2.100	2.100	2.300	2.300
8	BATI ANADOLU ÇİM	75.000	75.000	—	49.600	68.400	10,00	35,00	50,00	2.800	2.500	2.500	2.300
9	BURSA CİMENTO	71.075	181.000	21.308	56.000	84.800	20,00	43,75	58,25	5.300	2.150	2.150	2.150
10	CELİK HALAT	108.000	108.000	11.959	72.500	146.900	30,00	32,00	40,00	1.400	1.200	1.200	1.100
11	CİMSA	180.000	180.000	210.000	239.100	375.600	25,00	50,00	60,00	2.300	1.900	1.900	1.900
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	400.000	21.182	33.000	48.900	19,00	20,00	25,00	1.050	1.000	1.000	1.000
13	EGZARBAŞI YATIRIM H.	400.000	350.000	—	1.500	49.900	—	—	z.	1.350	900	900	900
14	EGE GÜBRE	400.000	300.000	110.000	38.700	63.600	28,58	16,25	23,75	1.100	1.000	1.000	950
15	GÜBRE FAB	81.000	81.000	40.060	21.000	64.300	30,00	30,00	40,00	1.550	1.400	1.400	1.400
16	GOLD YEĞER	200.000	100.000	28.168	30.200	64.400	25,00	25,00	30,00	1.950	1.200	1.200	1.200*
17	HEKTAŞ	40.000	40.000	523.815	630.300	707.552	201,50	231,50	251,00	20.000	25.000	25.000	25.000
18	İŞ BANKASI	43.000	16.900	26.200	34.000	30.100	35,00	40,00	50,00	9.000	5.500	5.000	5.000
19	İZOCAM	33.700	16.900	35.600	81.400	148.700	35,00	35,00	40,00	6.600	3.900	3.500	3.200
20	KARTONSAN	140.000	140.000	17.452	30.400	65.400	10,00	25,00	23,00	1.850	1.600	1.600	1.600
21	KAV	30.000	30.000	247.000	412.600	566.900	19,00	20,00	23,00	3.800	2.000	2.000	2.000
22	KCC HOLDING	275.000	400.000	116.000	195.300	350.800	19,00	30,00	35,00	2.400	2.150	2.150	2.000
23	KCC YATIRIM	375.000	256.250	83.000	79.600	145.100	35,00	35,00	40,00	1.100	600	600	600
24	KORDSA	105.000	105.000	21.800	39.000	105.600	z.	z.	z.	8.300	3.000	2.800	2.700
25	KORUNA TARIM	1.200.000	1.200.000	30.068	23.200	32.100	35,00	35,00	40,00	2.400	1.800	1.800	1.800*
26	MAKİNA TAKİM	125.000	75.000	26.800	200.000	366.200	20,00	25,00	30,00	2.400	2.050	2.050	2.000
27	MENSUCAT SANTRAL	81.000	195.000	106.000	124.300	186.100	25,00	25,00	30,00	5.100	4.500	4.750	5.500
28	NİAŞAŞ	171.500	171.500	18.800	119.600	178.000	25,00	25,00	30,00	3.250	2.500	2.500	2.500
29	NUH CİMENTO	150.000	150.000	48.800	69.700	59.800	25,00	30,00	30,00	7.000	3.700	3.700	3.500
30	OLMUK	270.000	270.000	—	212.000	145.600	15,00	20,00	30,00	1.600	1.100	1.100	1.100
31	OTOSAN	100.000	100.000	18.800	40.000	48.100	30,00	30,00	30,00	3.500	1.700	1.700	1.700
32	PİMAŞ	18.000	18.000	21.779	25.000	7.700	20,00	20,00	30,00	2.800	2.400	2.400	2.100
33	PLASTIFAY	123.750	26.500	85.700	70.400	70.400	35,00	35,00	35,00	2.700	1.750	1.750	1.700
34	POLYLEN	290.000	290.000	98.500	132.300	167.000	20,00	20,00	20,00	4.000	2.900	2.900	2.400
35	RABAK	150.000	150.000	—	135.900	103.400	30,00	z.	z.	2.700	2.300	2.300	2.300
36	SARKIYSAN	70.000	70.000	45.900	8.700	117.400	25,00	30,00	40,00	3.250	3.100	3.100	3.200
37	SIEMENS	104.000	104.000	43.928	88.500	127.500	22,00	30,00	35,00	6.500	2.100	2.100	2.800
38	SİFAŞ	80.000	80.000	45.100	60.300	104.400	22,00	30,00	35,00	3.500	2.100	2.100	2.700
39	SUNTA	200.000	200.000	64.800	178.600	248.000	19,00	20,00	24,00	1.550	1.550	1.550	1.500
40	T. ŞİŞE VE CAM FAB.	300.000	300.000	33.317	46.000	85.500	30,00	30,00	30,00	2.600	2.500	2.500	2.500
41	TRANSTURK HOLDING	294.000	153.000	27.900	61.600	132.700	18,75	15,00	40,00	1.600	2.250	2.250	2.250
42	T. DEMİR DÖKÜM FAB	150.000	150.000	38.558	34.520	94.700	25,00	20,00	15,00	3.100	6.200	6.000	5.800
43	UNİROYAL	600.000	600.000	257.600	319.500	127.800	—	—	—	—	—	—	—
44	YAPI VE KREDİ BANKASI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Notlar: 1) Ödenmiş Sermaye rakamları, 15 Ekim 1979 tarih itibarıyla düzenlenmiştir. 2) Paranez İhtidaki rakamlar zarar göstermektedir.

3) (*) Kuponlu fiyatlara göstermektedir. 4) z.m = zarara mahsuben; z. = zarar.

Kaynak: MENTAS ve MEDAN Sermaye Piyasası Bülteneri

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

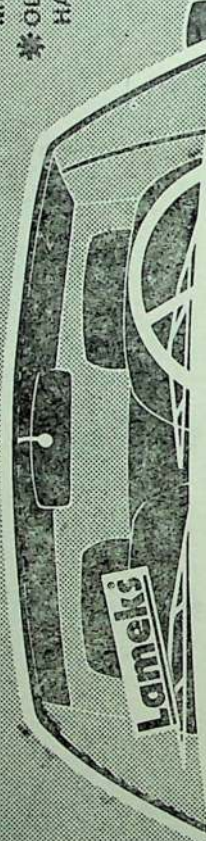
YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM İSKELE KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel. 63 2215 Tlx. 22 639 Pima-TR

Lamex's oto camları yolda bırakmaz!

- * OPTİK KALİTE
- * YÜKSEK DARBE MUKAVEMETİ
- * ÖLÇÜ VE KALIP HASSASİYETİ

POLYİNYLE BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR
PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR.
POLYİNYLE BUTYRAL VİRTİL

MAZKOPMAZ, ESNEKTİR,

KUVVETLİDİR. Lamex's EMNİ

YETİNİ BUNYESİNDEKİ ULUS

LARARASI STANDART

KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN

ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumunda kalırsınız.

Anında yumrukla kırıp, durmak için uygun bir yer bulmanız gerekir... ve bu saniyeler içindeki

çok ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir.

Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız,

Çok katlı Lamex's Oto Emniyet Camları faktördür. Dağılmaz.

Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki

PVB koruyucu film tabakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otonuzu

Lamex's sizi yolda bırakmaz.

Çok katlı Lamex's Oto Emniyet Camları farklıdır.

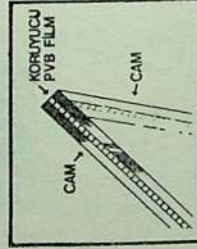
Dağılmaz. Önünüzü daima görebilirsiniz.

Genel Dağıtım :

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonagi, Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL

Tel. : 47 06 66 - 46 80 27

Lamex's
AFACINIZDA CAN GÜVENLİĞİ

PAY SENETLERİ FİYATLARI PERFORMANS ÖLÇÜLERİ

LÂTİFE BABAYİĞİT

PAY senedi fiyatlarındaki dalgalanmanın sebebi konusunda çeşitli görüşler vardır. Bazı yazarlar firma kârlarında beklenen değişikliğin, bazıları ise kazanç yanında fiyat ve dividend ile ilgili gelecekte beklenen değişikliğin pay senedi fiyatlarının dalgalanmasına yol açtığını öne sürmektedir (1). Ayrıca sermaye pazarlarında sık sık belirli bir grup ya da sektördeki pay senetlerinin genel pazar trendinden farklı bir gelişme gösterdikleri izlenmektedir. Bu durumda belirli bir gruptaki pay denetlerinin değişimini veren ortalama ya da indeks sayıları yatırımcı için oldukça yararlı bilgiyi içermektedir. Büyük miktardaki pay senedinin işlem gördüğü borsalarda fiyat hareketlerini ortalama ya da indeks sayıları ile belirlemek, gerek haber alma kolaylığı gerekse çabukluk sağladığından bir zorunluk haline gelmiştir. Performans ölçüleri temel olarak bir finansal varlığın ya ortalama fiyatını ya da toplam (kümülatif) pazar değerini ölçer. Fiyat ortalaması olarak verilebileceği gibi, daha önceki bir tarihteki ortalama pazar fiyatı ya da toplam değer esas alınmak üzere bir indeks rakamı olarak da belirlenebilir. Performans ölçüleri tüm finansal varlıklar için hesaplanabilir. Ölçme tekniği olarak tartışız ve tartılı aritmetik ortalama yanında geometrik ortalamadan da yararlanılmaktadır. Aşağıda bu yöntemler kısaca tanıtılmaya çalışılacaktır. Daha sonraki bölümde ise Türkiye'de performans ölçüsü uygulamasına yer verilmiştir.

1 — Performans Ölçme Yöntemleri

1.1. Tartısız Aritmetik Ortalama

Performans ölçüleri içinde en yaygın biçimde kullanılan tartışız aritmetik ortalama, p_i i'nci pay senedinin fiyatını, N ortalama kapsamına alınan pay senedi sayısını göstermek üzere

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^N P_i}{N}$$

(1) Vaughn, Donald E., Survey of Investments, Second Edition, the Dryden Press Illinois, s. 164.

formülü yardımı ile hesaplanır. Basit aritmetik ortalamaya dayanan performans ölçüsünde her pay senedinin ortalama içindeki payı eşittir.

Tartısız aritmetik ortalamayı esas olan performans ölçüleri uygulaması kolay olmakla birlikte, ön alım hakkı kullandırılması pay senedi şeklindeki dividant ödemesi ya da bölünmenin ortaya çıktığı durumlarda doğru sonuç vermez. Bu durumda performans ölçüsünün zaman içinde karşılaştırılabilir hale gelmesini sağlamak amacı ile düzeltilmesi gerekir. Bu durumu bir örnek üzerinde açıklamakta yarar vardır. Bir performans ölçüsünün A, B ve C gibi üç pay senedinden oluştuğu varsayılmıştır. Pay senetlerinin pazar değeri sırası ile 500 TL., 1000 TL. ve 1500 TL.'dir. Bu durumda aritmetik ortalama 1000 TL.'na eşittir. C'nin 2'ye 1 oranında bölünmeye uğraması halinde C için sermaye pazarında daha düşük bir fiyat oluşacaktır (750 TL.). Bu yeni fiyatın ortalama kapsamına alınması bölünmeden sonraki ortalamanın 750 TL. olarak bulunmasına yol açar, ki bu sonuç mantıklı değildir. Görülmektedirki aritmetik ortalama bölünmenin ortaya çıkması halinde yanlış sonuç vermekte ve düzeltme işlemi gerekli olmaktadır.

Ön alım hakkı kullandırılması, bölünme ya da pay senedi şeklindeki dividant dağılımının ortalama üzerindeki olumsuz etkisi başlıca iki şekilde düzeltilebilir. Ya bölünmeye uğrayan pay senedinin fiyatı düzeltilmiş olarak ortalama kapsamına alınır, ya da bölünen pay senedinin fiyatı olduğu gibi hesaplamaya katılır; buna karşılık payda bölünmeden önceki ortalama esas alınarak yeniden belirlenir.

Örnek üzerinde gösterecek olursak, birinci şekildeki düzeltme işleminde ortalama

$$\bar{x} = \frac{500 + 1000 + 750 \times 2}{3} = 1000 \text{ TL.}$$

olarak bulunur.

İkinci şekildeki düzeltme işleminde ise, bölünmeden önceki ortalamadan yararlanılarak bölen düzeltilir.

$$1000 = \frac{500 - 1000 - 750}{\text{yeni payda}}$$

Denklemler yeni paydaya göre çözüldüğünde 2.25 bulunur.

Tartısız aritmetik ortalama esas alındığında bir bakıma her pay senedine eşit ağırlık verilmiş olmaktadır. Dolayısıyla performans ölçüsünün kapsamına alınan pay senetlerinin homojen olmaması halinde, ya çok yüksek ya da çok düşük fiyatlı pay senetleri ortalama üzerinde sapmalara yol açabilmektedir.

1.2. Tartılı Aritmetik Ortalama

Tartılı aritmetik ortalamayı esas alan performans ölçülerinde ortalama fiyat ya da indeks hesaplamasında değişimdeki pay senetlerinin sayısı tartı olarak kullanılır. Tartılı ortalama performans ölçüsünde yer alan pay senetlerinin pazar fiyatlarının ortalamasını verirken, tartılı indeks daha önceki bir tarihteki kümülatif bir değere ya da ortalamaya göre tüm pay senetlerinin kümülatif pazar değerini ölçer.

Tartılı aritmetik ortalamayı esas alan performans ölçüleri, p_i i'nci pay senedinin fiyatını, n_i i'nci pay senedinin değişimdeki sayısını, N ölçek içindeki pay senetlerinin toplam sayısını, b_i i'nci pay senedinin başlangıç olarak kabul edilen tarihteki sayısını tanımlamak üzere aşağıdaki formül yardımı ile hesaplanır :

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^N p_i n_i}{b_i}$$

Tartılı indekste payda, yine ölçek içindeki pay senetlerinin toplam pazar değeri bulunur. Buna karşılık paydada başlangıç olarak kabul edilen yıl ya da döneme ait toplam pazar değeri yer alır.

Bu şekilde hesaplanan performans ölçüleri, bölünme, önalım hakkı kullanılabilmesi ve pay senedi şeklindeki kâr payı ödemelerinin kendiliğinden dik-kate alınmasına olanak sağlamaktadır. Düzeltme kendiliğinden gerçekleştiğinden uzun dönemli karşılaştırmalarda herhangi bir sorunla karşılaşmaz. Buna karşılık bölünme ya da çarpanın değiştirilmesi sureti ile düzeltme yapılan ortalamalarda bölünen pay senedinin ortalama içindeki önemi korunmadığından, özellikle uzun dönemde gerçek bir karşılaştırma olanaksızdır.

1.3. Oransal Değişmeye Göre Hesaplama

Bu tip bir performans ölçüsünün hesaplanabilmesi için örnek kapsamına alınan tüm pay senetlerinin fiyatlarında bir önceki döneme oranla ortaya çıkan değişimin ortalaması bulunur, daha sonra bu oransal değişime bir önceki döneme ait değer ile birleştirilir. Başka bir deyişle, p_i i'nci pay senedinin fiyatını, p'_i i'nci pay senedinin bir önceki döneme ait fiyatını, N toplam pay senedi sayısını, \bar{X} bir önceki döneme ait performans ölçüsünü göstermek üzere

$$X = \frac{\sum_{i=1}^N \frac{p_i}{p'_i}}{N} \cdot \bar{X}$$

formülü yardımı ile hesaplanır.

Oransal değişmeyi esas alan performans ölçülerinin başlıca yararı, farklı kıymetlerin ortalama üzerindeki olumsuz etkisini bir ölçüde gidermesidir. Buna karşılık tartışız aritmetik ortalamasının daha önceki bölümde anlatılan sakıncalarını içermektedir.

1.4. Geometrik Ortalama

Geometrik ortalamaya göre hesaplanan performans ölçüleri fiyat değişimleri ya da oranlarının geometrik ortalaması alınmak sureti ile hesaplanır. Başka bir deyişle, ölçeğin hesaplandığı tarihteki pay senedi fiyatındaki değişime bir önceki döneme ait fiyat ile arasındaki fark veya oran şeklinde tanımlanır. Bu şekilde bulunan N adet pay senedine ait değerler birbiri ile çarpılarak N 'nci kuvveti alınır. Özellikle her iki döneme ait pay senedi fiyatlarının birbirine

oranı esas alınmak sureti ile hesaplandığında geometrik ortalama yardımı ile saptanan performans ölçülerinde tartışız aritmetik ortalama olduğu gibi aşırı değerlerin ortalama üzerinde sapmaya yol açması önlenmektedir. Ancak geometrik ortalama göre belirlenen performans ölçülerinde diğerlerine kıyasla daha düşük bir getiri saptandığı da göz önünde bulundurulması gereken bir gerçektir.

2 — Türkiye'de Performans Ölçüsü Uygulaması

Sermaye pazarının gelişme süreci içinde bulunduğu ülkemizde üç ayrı performans ölçüsü hesaplanmaktadır :

- Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi
- Eczacıbaşı Yatırım Holding Ortalaması
- Meban Ortalaması

2.1. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi ilk defa 1974 yılı Ağustos ayından başlayarak 12.10.1977 tarihi başlangıç alınarak yayınlanmaya başlanmıştır. İndeks 40 firmayı kapsamak üzere basit aritmetik ortalama göre hesaplanmakta ve başlangıç olarak alınan 1970 yılı Ekim ayı ortalamasına oranlanmak sureti ile yüzde değişim bulunmakta idi. İndeks daha sonra geliştirilmiş ve tartılı aritmetik ortalama geçilmiştir. 1978 yılı Nisan ayından başlayarak yayınlanmaya başlayan ve 45 firmayı kapsayan yeni indeks, 1978 yılının Ocak ayını başlangıç, sermaye miktarını da tartı olarak kabul etmiştir. Başlangıç tarihi daha sonra 1974 başına dönüştürülmüştür. Yapılan açıklamada en ideal tartının piyasada işlem gören taşınır kıymet miktarlarının olduğu, ancak Türkiye'de borsada işlem görme zorunluluğu bulunmadığından bu konuda bilgi edinmenin olanaksız olduğu belirtilmiştir. Sermayenin tartı olarak alınmasının sakıncası işletmenin mevcut pay senetlerinin tamamının işleme girdiğini varsaymasıdır.

2.2. Eczacıbaşı Yatırım Holding Ortalaması

Eczacıbaşı 1977 yılı Temmuz ayı başlangıç kabul edilmek sureti ile 49 pay senedini kapsayan bir ortalama hesaplanmaktadır. Uygulanan yöntem oransal tartışız aritmetik ortalama değildir. Başka bir deyişle, pay senedi fiyatlarının cari değeri başlangıç tarihindeki değere bölünmekte, oranların toplam değeri de pay senedi sayısına bölünmektedir.

2.3. Meban Ortalaması

Meban tarafından basit aritmetik ortalama alınmak sureti ile hesaplanan ortalama, bugünkü durumda 50 pay senedini kapsamaktadır. Ortalama 1974 yılı Haziran ayı başlarında 25 firmaya ait pay senetlerinin ortalaması alınmak suretiyle hesaplanmaya başlamıştır.

Görüldüğü gibi Türkiye'de yayınlanan bu üç performans ölçüsünün kapsadığı pay senedi hemen hemen aynı olup piyasanın genel eğilimini yansıtmaktadır. Sermaye pazarının henüz gelişmemiş olmasının bir sonucu olarak, sektörel bir ayırma gitmenin fazla yararlı olmayacağı açıktır (Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi böyle bir ayırma gitmişse de daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir). Daha önce de belirtildiği gibi Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi dışındaki iki performans ölçüsü basit aritmetik orta-

lamaya göre hesaplanmakta, dolayısıyla bu yöntemin sakıncalarını içermektedir. Başka bir deyişle ortalama kapsamına alınan değerlerin alt ve üst limitleri arasındaki fark oldukça fazla olduğundan; ortalama, fiyatların dağılımına bağlı olarak ya çok yüksek ya çok düşük pay senetlerinin etkisi altında kalmaktadır. Eczacıbaşı ortalaması, geçerli pay fiyatların yerine, bunların baz olarak alınan pay senedi fiyatlarına oranın aritmetik ortalamasını hesaplamak sureti ile farklı kıymetlerin ortalama üzerindeki olumsuz etkisini bir ölçüde gidermektedir.

Her iki performans ölçüsünde basit aritmetik ortalama kullanılmakla birlikte, gerçekte pay senedine ortalama içinde fiyatı oranında bir ağırlık verilmiş olmaktadır. Oysaki genel piyasa eğilimini ölçmede herhangi bir pay senedinin yalnız fiyatı değil, o pay senedinin değişim miktarı da önemli rol oynar. Böylece basit aritmetik ortalama uygulandığında önemli bir faktör göz önünde bulundurulmamış olur.

Tarılı aritmetik ortalama uygulanmak istendiğinde ise, hangi unsurun tartı olarak alınması gerektiği sorunu özellikle ülkemizde ortaya çıkmaktadır. Çünkü en ideal tartı olan piyasada işlem gören pay senedi miktarlarını saptamak daha önce de belirtildiği gibi olanaksızdır. Bu amaçla Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi sermaye tutarını tartı olarak kullanmakta, dolayısıyla da sermayenin tümünün işleme girdiğini varsaymaktadır. Ancak bu sakıncanın etkisi sermayenin tümü yerine, taşıyana yazılı pay senetlerinin tutarı fark alınmak sureti ile hafifletilebilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- ① Latane, Tuttle, Security Analysis and Portfolio Management, The Ronald Press Company, 1970.
- ② Lerner, Eugene M., Readings, in Financial and Investment Management, A publication of the Institute Chartered Financial Analysts Inc.
- ③ Vaughin, Donald E., Survey of Investments, Second Editlon, The Dryden Press, Illinois.
- ④ Cohen, Jerome B., Zinbarg Edward D., Investment Analysis and Portfolio Management, Richard D. Irwin, Homewood Illinois, 1967.
- ⑤ Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi çeşitli sayıları.

◆ Ülkelerin geleceğini politik liderler değil yöneticiler tayin edeceklerdir. Politik liderler, sadece yöneticilerin başarısızlığını yansıtırılar.

Saul M. Silverstein

◆ Satıcılık, müşterilerin fikirlerimizi kabul veya benimsemesi ve bu suretle arzuladığımız tarzda hareket etmesini temin ile ilgili ikna sanatıdır.

Cyril Hudson

YAPI ve KREDİ BANKANIZ

Türkiye'nin her iline yayılmış
576' aşkın
şubesi ile sizlere
daima en iyi ve en yeni
Bankacılık
hizmetlerini
sunmaktadır.

YAPI ve KREDİ BANKASI
Daima en iyi hizmet

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

**ÇANAKKALE
SERAMİK
fayansları**

banyo
ve mutfagınız
için

SİHİ
SİHİ
SİHİ

SEMİ
SEMİ
SEMİ

SEMİ
SEMİ
SEMİ

dayanıklı
dayanıklı
dayanıklı

modern
modern
modern

renkli
renkli
renkli

KE
KE
KE

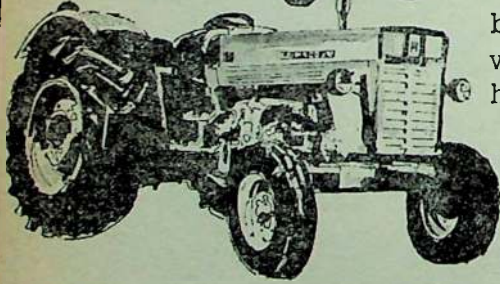
Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

güçlü yatırım İn International

INTERNATIONAL, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, pamuk toplama makineleri, yükleyicileri ve çekicileri ile Dünyada ve Türkiyede önderdir. INTERNATIONAL satış sonrasında da güleriyle süren bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmetinizdedir.

International en güçlü yatırımdır
International alın
geleceğe güvenle bakın

İmalatçı firma

**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

TOE ve MAT Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) iştirakidir.

Türkiye Genel Distribütörü:

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Merkez 4. Levent Tel. 64 49 90-91-92
Telex: 28239 İSTANBUL

KIDEM TAZMİNATLARININ VERGİLENMESİ

S. MEHMET BURUK

ÜLKEMİZDE ücretlerin vergilendirilmesinde en çok tartışılan konulardan birisi, kuşkusuz kıdem tazminatlarının vergilenmesi olayıdır. Bu konuda İş Yasası ve Vergi Yasası hükümlerinin yorumlanmasında işçi-işveren, işçi-vergi yönetimi arasında çıkan uyuşmazlıklar uzayıp gitmiştir. Bu yazıda vergileme yönünden çıkan uyuşmazlıklara getirilen çözüm ve bu çözüme ilişkin bazı düşünceleri ortaya koymaya çalışacağız.

Olayın Gelişimi

Önceleri işçi örgütleri, memurlara ödenen emekli ikramiyesinin vergilenmediğini ileri sürerek işçilerin de bu istisnadan yararlandırılmasını istemişlerdir. 1425 sayılı Yasa'dan önceki Emekli Sandığı Yasası hükmüne göre, emekli olacak memurun son aylığı 15 katsayıdan fazla olmamak koşuluyla çalışılan hizmet süresinin yarısı ile çarpılarak ikramiye tutarı hesaplanıyordu. Maliye Bakanlığı o günün koşulları içinde bir yorumlama yaparak İş Yasası hükümlerine göre işçinin hak kazandığı kıdem tazminatını, Gelir Vergisi Yasası'nın 25. maddesinin 7. bendi gereğince işten çıkma tazminatı niteliğinde görmüş ve kıdem tazminatının işçinin 12 ay-

lık tutarı kadar bölümünün vergiden istisna tutulması biçiminde uygulamaya yön vermiştir.

Başlangıçta bu düşünce ile gelişen uygulama, 1927 sayılı Yasa ile kıdem tazminatındaki istisnanın 12 aylıktan 24 aylık tutara çıkarılması ve İş Yasası'nın 14. maddesinde yapılan değişiklikle kıdem tazminatının üst sınırının saptanmasından doğan işçi-işveren tartışması, vergileme alanını da etkilemiş ve vergi yönetiminin yeni bir uygulamaya itmiştir. Bunun üzerine bazı kurum ve işletmeler, işten çıkan ya da çıkarılan işçilere istisna hükmünü kendi anlayışına göre uygularken; diğer bazı işveren işletmeler vergi istisnasının uygulama biçiminin ne olacağını Maliye Bakanlığı'ndan sormuşlardır. Maliye Bakanlığı bu başvurular üzerine, kıdem tazminatının vergilendirilmesinde İş Yasası'nın 14. madde hükmüyle getirilen «Kıdem tazminatına esas olacak 30 günlük ücret tutarının beher yıl için nazara alınacak miktan 1475 sayılı İş Kanunu'na göre tespit edilmiş olan günlük asgari ücretin 30 günlük tutarının yedibuçuk katından fazla olamaz» sınırlama hükmünü buyurucu hüküm kabul etmiş ve bu sınırı aşan tazminatların vergilenme-

sini örgüte ve yükümlülere duyurmuştur. Vergi yükümlülere vergi yasasında böyle bir sınırlama ya da İş Yasası'nın anılan hükmüne bir yollama yapılmadığını, işçinin 24 aylığının altında kalan tazminatların vergi dışı kalması gerektiğini ileri sürerek uyuzmazlık yaratmışlardır. Vergiler Temyiz Komisyonu yükümlü istemi yönünde karar verirken; Danıştay 13. Dairesi E 78/100, K 79/777 sayılı ve diğer kararlarında, 1927 sayılı Yasa'nın değişiklik getiren 6 ve 7. madde hükümlerinin yasama organındaki görüşme usulünü göz önünde bulundurarak amaca yönelik yorumlamanın kaçınılmaz olduğu, bunun sonucu olarak İş Yasası'nın 14. maddesinin 12. fıkrası hükmünün buyurucu nitelik taşıdığı ve öngörülen tavanın hiç bir şekilde aşılamayacağına yetkili karar organı olan Yargıtay'ca da kabul edildiği gerekçeleriyle, günlük asgari ücretin 30 günlüğünün 7,5 katı olan tutarın çalışılan her yıl için hesaplanması gereken kıdem tazminatının tavanını oluşturduğundan, aşan bölümün kıdem tazminatı olarak kabulünün mümkün olmadığına çoğunlukla karar vermiştir.

Böylece, kıdem tazminatlarına uygulanacak vergi istisnası konusunda, vergi yönetimi ile üst mali yargı organı olan Danıştay içtihadı aynı uygulama yönteminde birleşmiş olmaktadır. Bunun üzerine Maliye Bakanlığı örgüte yayınladığı genel yazılarla, uygulama örneklerini de göstererek kıdem tazminatlarının vergilenmesi sırasında uyulacak esasları duyurmuştur.

Buna göre, kıdem tazminatının hesabında işçinin asıl ücreti ile Yargıtay içtihatlarıyla kabul edilen akit ve yasadan doğma para ve para ile temsil edilebilen ek ödeme ve sosyal yardımların göz önünde bulundurulması; işten çıkan ya da çıkarılan işçiye ödenen kıdem tazminatının her iş yılı için asgari ücret düzeyin-

de getirilen üst tazminat sınırını aşmaması; yıldan artan sürelerin tam yıl olarak dikkate alınması; ayrıca, 24 hizmet yılı olan işçiye ödenecek tutardan çok olmaması gerekmektedir. Örneğin; ödenecek kıdem tazminatı tutarı, geçerli asgari ücrete göre her fiili hizmet yılı için $(180 \times 30 \times 7,5)$ 40.500 lira ve 24 hizmet yılından fazla çalışmış işçiler için de (40.500×24) 972.000 liralık sınırın altında ise vergi dışı kalacak; aşılırsa aşan bölümü, işçiye yapılan yıllık ödemelerle birleştirilerek 1 numaralı vergi cetvelinin indirimsiz grubu üzerinden vergilendirilecektir.

Düşün Alanındaki Tereddütler

Kıdem tazminatlarının vergilenmesine ilişkin Danıştay ve Maliye Bakanlığı'nın söz konusu kararları doğrultusunda uygulama sürecektir. Şunu hemen belirtmekte yarar var. Eğer işten çıkma tazminatının vergilenmesinde bir sınırlama getirilmek isteniyorsa, bunu durağan bir rakamla saptamak yerine kısmen de olsa zaman süreci içinde değişebilen asgari ücrete bağlamak biçiminde bir yasal düzenlemeye gitmek olumlu karşılanabilir. Ancak GVK'nun 24. maddesinin 7. bend hükmü bugünkü şekliyle yürürlükte iken yukarıda belirtilen uygulama şu soruları yanıtsız bırakacaktır :

İlkin İş Yasası'nın 14. maddesinde konan kıdem tazminatının üst sınırı hem hukuken hem de fiilen bir buyurucu (emredici) kural mıdır? Eğer buyurucu kural ise, işveren durumundaki kamu kurumlarının yöneticilerinin kıdem tazminatı sınırını aşan toplu sözleşme imzalamalarından doğan hazine kayıpları için kovuşturulmaları gerekmez mi?

İkinci olarak kıdem tazminatı tavanını aşan tutarın yasa gereği değil, işverenin kendi arzu ve iradesinden doğduğu ve kıdem tazminatı sayılmayacağı kabul edilirse; bunun bağlı-

olduğu düşünülecektir. Aşan tazminat tutarı bağış niteliğinde olunca, ücret olarak Gelir Vergisi'ne mi; yoksa, ivazsız intikal olarak İhtikal Vergisi'ne mi tabi olacaktır? Öte yandan işletmeler de tavanı aşan tazminat tutarını vergi matrahlarından düşebilecek midir?

Diğer bir husus, Anayasa Mahkemesi'nin kıdem tazminatına üst sınır getiren İş Yasası hükmünü iptal eden kararı, 14.4.1980 tarihinden itibaren yürürlüğe gireceğine göre, bu tarihten sonra yapılacak tazminat ödemelerinde vergi istisnası nasıl uygulanacaktır? Diğer önemli bir husus, İş Yasası hükümlerinin vergileme alanında uygulama olanağı nedir?

Bu hususlara ilişkin düşüncelerimizi aşağıda kısaca belirtelim :

Kıdem Tazminatı Tavanı

Ulusların hukuk yaşamında bazı yasa kuralları işlevini yitirdiği, fakat usulüne uygun biçimde yürürlükten kaldırılmadığı için; diğer bazı yasa kuralları da yasanın konuluş nedenlerine uygun düşmediği, dolayısıyla gerçek yaşamda uygulanmadığı için ölü hukuk kuralları niteliğini taşır. Bunların örnekleri ülkemizde çoktur. Sosyal politika alanındaki gelişmelere uymadığından 1927 sayılı Yasa ile değişik İş Yasası'nın 14. maddesinin kıdem tazminatına asgari ücret düzeyinde üst sınır koyan 13. fıkra hükmü yetkili yargı organlarının münferit kararlarına karşın genelde uygulama olanağına kavuşmamıştır. Çünkü buyurucu kurala tüm kişi ve kurumların kesinlikle uyması; bunun sonucu olarak, işveren durumunda bulunan kamu kurumlarının yöneticilerinin de kıdem tazminatı tavanını aşan toplu sözleşmeleri imzaladıkları, dolayısıyla kamusal fonları iyi kullanmadıkları için kovuşturulmaları gerekirdi. Özel kesimde de kıdem tazminatı sınırını aşan toplu sözleşme-

leri imzalayan işverenler çoktur. Bu nedenle İş Hukuku alanında işçi-işveren ilişkilerinde fiilen buyurucu kural niteliğine kavuşamayan bir hükmün verileme alanında buyurucu kural değeri taşıması kuşku ile karşlanmaktadır.

İptal Kararı Karşısında Durum

Gerçi Anayasa Mahkemesi E. 78/14, K. 79/6 sayılı kararıyla esasa girmeksizin usul ve biçim yönünden ve kararın yayımı tarihinden bir yıl sonra geçerli olmak üzere, sözü geçen yasa hükmünü iptal etmiştir. İptal kararı 14.4.1980 tarihinde yürürlüğe gireceğine göre, yeni ve benzer bir yasal düzenleme getirilemediği takdirde 14.4.1980 tarihinden sonra kıdem tazminatlarının bugünkü vergileme biçiminin iptal edilmiş bir yasa hükmüne dayandırılmayacağı ve vergilemenin eskisi gibi sürdürülemediği açıktır. O zaman kıdem tazminatlarının vergilenmesinde istisna hükmünün nasıl uygulanacağı konusunda, yeni sorunlar doğacağı ve bunlara yeni yorum ve çözümler aranacağı sanılmaktadır.

İşten Çıkma Tazminatlarında Kısmi Vergi İstisnası

Vergi yasasında kıdem tazminatlarına uygulanacak istisna konusunda bir hüküm varken; İş Yasası hükümlerinin vergileme alanında uygulama olanağı var mıdır?

Bilindiği üzere, iş yasaları ülkelerin izledikleri sosyal politikaya uygun olarak biçimlenmektedir. 1475 sayılı İş Yasamızda işçi hakları düzenlenirken asgari sınırlar belirlenmiş, bunun üstünde elde edilecek işçi hak ve yararları ferdi ve kolektif irade temeline dayanan sözleşmelere bırakılmıştır. Vergi yasaları ise, kamu hukuku alanına giren ve bağımsız bir disiplin olarak gelişen vergi hukuku düzenlemeleridir. Kuramsal olarak verginin yükümlüsü, konusu,

muafiyet ve istisnalarıyla nispet ve hadleri ancak vergi yasalarıyla düzenlenir. Geniş anlamda işten çıkma tazminatı sayılan kıdem tazminatlarının kısmen vergiden istisnasını düzenleyen Gelir Vergisi Yasası'nın 1927 sayılı Yasa ile değişik 24. maddesinin 7. bendi hükmü aynen şöyledir:

«İşten çıkma tazminatı (işten çıkan veya çıkarılanlara verilen tazminatlardır). Şu kadar ki, bu suretle verilen tazminatın miktarı işten çıkan veya çıkarılanın (24) aylığını aşacağı takdirde fazlası ücret olarak vergiye tabi tutulur. Hizmet ifa edilmeksizin ödenen ücretler tazminat sayılmaz.»

Vergi Yasası hükmünde başkaca bir sınırlama ve İş Yasası'nın 14. maddesine yollama yapan hüküm bulunmamaktadır.

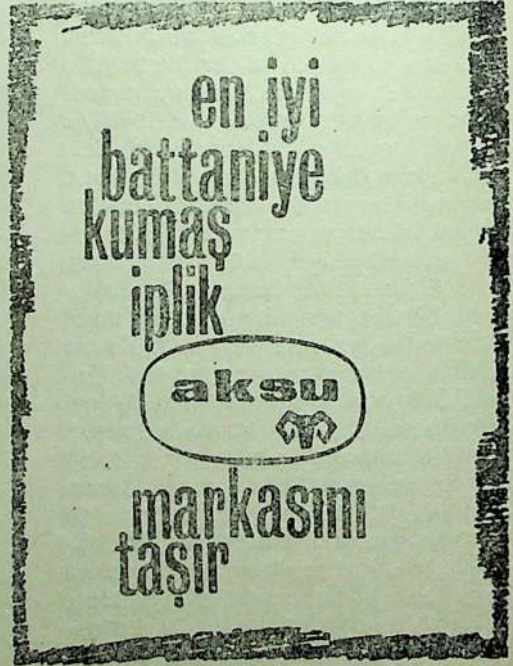
Yasa hükmündeki «işten çıkan veya çıkarılanın 24 aylığını» deyimindeki aylık sözcüğü iki anlam taşımaktadır. Birinci olarak süre bakımından gün sayısını, ikinci olarak bu süreye ilişkin ücret tutarını belirtmektedir. Vergi yasalarında süre bakımından belirtilen aylık sözcüğü, 30 günlük süreyi belirtir. Bu durum mali yargı organlarının çeşitli kararlarıyla da açıklanmıştır. Öte yandan İş Yasası'nın 14. maddesinde belirtildiği biçimde iş akdi ya da toplu sözleşmelerle 30 günlük sürenin işçi yararına olarak daha çok süreye (40, 60, 80 gibi) çıkarılması işçi-işveren arasındaki tazminat borcu tutarının belirlenmesinde hüküm ifade eder. Vergi Yasası'ndaki aylık sözcüğünden, işçi veya işverenin serbest iradeleriyle saptadıkları sözü geçen gün sayılarının anlaşılması mümkün değildir.

Aylık sözcüğünün ikinci anlamı, işten çıkan ya da çıkarılanın genel anlamdaki bir aylık süreye ilişkin ücretini belirtmektedir. Diğer bir deyişle kıdem tazminatının hesabına esas

olan, işçinin aylık brüt ücreti ile sözleşme ve yasadan doğan ek ödeme ve sosyal yardımların 30 günlük toplam tutarı genel anlamdaki ücreti vermektedir.

Vergi istisnası hükmünün diğer önemli bir yanı işten çıkan ya da çıkarılana «24» aylığının altında yapılan kıdem tazminatı ödemeleri vergi dışı kalacak, aşan bölümü ise ücret olarak vergilenecektir. Bu durumda 24 hizmet yılından az ya da çok çalışan işçilerin bu çalışma süreleri vergilemeyi etkileyecek midir?

Vergi istisnasının uygulamasında çalışılan hizmet yılının 24'ten fazla olması halinde, işten çıkan ya da çıkarılanın hizmet yılına bakılmaksızın 24 aylığını aşan kıdem tazminatı tutarının ücret olarak vergilendirilmesi gerekecektir. Eğer çalışılan hizmet yılı 24'ten az ise, ödenecek kıdem tazminatı ile işten çıkan işçinin 24

aylığı karşılaştırılacak, yine artan tutar varsa ücret olarak vergilenecektir. Burada hemen şu soru akla gelmektedir. Çalışma yaşamı süresince birden çok iş değiştiren işçiler, alacakları kıdem tazminatları için daha fazla istisnadan yararlanmış olacaklardır. Bu durum ise vergilemede eşitliği bozmayacak mıdır?

İlkin vergi yasasında 24 yıldan az çalışan işçilere çalıştıkları hizmet yılı sayısı ile aylık ücretlerinin çarpılması suretiyle istisna uygulanması öngörülmüş olsaydı, 1975 tarihinde 1927 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle yapılan değişiklikle 24 aylık istisna sınırı değil; çalışılan yıl sayısı ile sınırlı bir istisna kabul edilirdi. İkinci olarak işçilerin iş değiştirmeleri, sosyal ve ekonomik yaşamdaki gelişmelerin bir sonucudur. Vergi yasalarının bu gelişmeleri kavrayamamasından vergi yükümlülerini sorumlu tutmak mümkün değildir.

Gelir Vergisi Yasası'nın işten çıkma tazminatlarına uygulanacak vergi istisnasına ilişkin hükmü bugünkü biçimiyle yürürlükte kaldığı sürece; İş Yasası'nın 14. maddesinin 13. fıkrasında, kıdem tazminatı ile ilgili olarak asgari ücret düzeyinde getirilen üst sınırın vergilemede de geçerli olduğunu düşünmek kuşkuğu görünmektedir.

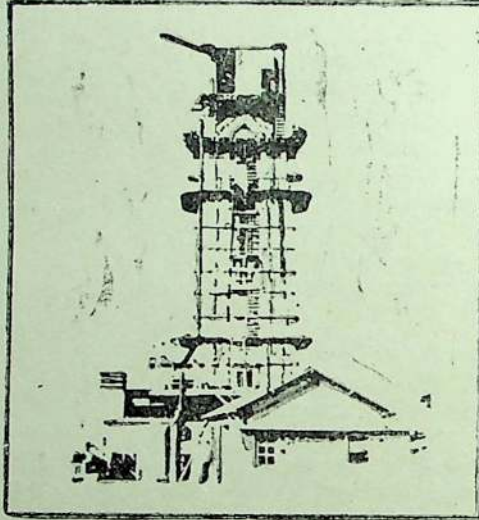
Kıdem Tazminatı Tavanını Aşan Tutarın Niteliği

Kabul edilen bir görüşe göre, ki bugün kıdem tazminatlarının vergileneşine getirilen çözümün gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Kıdem tazminatı tavanını aşan tutarın, yasa gereği olmayıp işverenin kendi arzu ve iradesinden doğan bağış ve yardım niteliğinde olduğu ve kıdem tazminatı sayılmadığı görüşüdür. Bu düşüncenin bir sonucu olarak tazminat tavanını aşan tutar, işçi ile işveren arasında çift yanlı bir sözleşme ile karşılıksız olarak intikal

eden bağış kabul edilecektir. O zaman iş ve toplu sözleşmeler biçimsel kalacağından vergiyi doğuran hukuki durum, temeldeki bağışlamaya göre değişik bir yön alacaktır. İşçi yönünden kıdem tazminatı tavanını aşan tutar, bir bağış, dolayısıyla iyazsız intikal sayılarak Veraset ve İntikal Vergisi'yle vergilenecek; işveren işletmeler yönünden de, G.V.K.'nun 89/2 ve KVK'nun 14/6. maddeleri hükümlerindeki özellikleri taşımayan bir ödeme sayılacağından vergi matrahlarından indirilemeyecektir.

Kanımızca konunun böyle değişik sonuçlara varabilecek düşünce ve yorumlardan arındırılarak bir önceki başlıkta olduğu gibi vergi yasaları içinde yorumlanması gerekir. Kıdem tazminatının İş Hukuku'nda dayandığı temel düşünce, ister geçmiş hizmetin değerlendirilmesi; ister istihdam garantisi; isterse işsizlik sigortası düşüncesi olsun; söz konusu tazminatlar, vergilemede genel anlamda işten çıkma tazminatı, dolayısıyla ücret geliri kabul edilmiştir. Gelir Vergisi Yasası'nda ise işten çıkma tazminatına kısmi bir istisna tanınmıştır. İstisna kural olarak verginin konusuna ilişkin bulunduğundan, kıdem tazminatının vergiye tabi olan bölümü ile vergi dışı kalacak bölümü arasında öz ve nitelik açısından bir ayırım yapmak mümkün değildir. Her iki bölüm de kıdem tazminatı bütünüdürün parçalarıdır. Bu nedenle vergi hukukunda her fiili hizmet yılı için ödenecek asgari ücretin 30 günlük tutarının 7,5 katını aşan tazminat tutarlarının kıdem tazminatı sayılıp sayılmayacağı tartışması özelliğini yitirmektedir. Çünkü işçiler yönünden ücret (istisna içinde kalsın kalmasın) kabul edilen işten çıkma tazminatının, vergi hukuku, işletmecilik ve muhasebe tekniği açısından İşletmeler yönünden de gider kabul edilmesi zorunlu bulunmaktadır (G.V.K. mad. 40/1, 3).

"Torbalanmış Toz Kireç" denince akla ilk **PAKSAN** gelir

Duvar harcı, siva ve badanada...ekonomi,
standard ürün, temizlik, üstün kalite,
kolaylık ve mükemmel sonuç.

PAKSAN

Paketlenmiş Toz Kireç'de Türkiye'nin en büyük kuruluşu

PAKSAN

PAKETLENMİŞ KİREÇ SANAYİİ A.Ş.

Merkez : Büyükdere Cad., TMT Han 84/4, Gayrettepe, İstanbul.

Telefon : 66 06 75, Telex : 26231

Fabrika : Karasu Yolu. Taşkırsıçı Mevkii, Adapazarı. Telefon : 3132

Borçlanma Yöntemi ve Az Gelişmiş Ülkeler

HALÜK FERDEN GÜRSEL

BİR yandan az sayıda mal çeşidi-
ne dayalı ihracat yapıları değiş-
tirilemezken, öte yandan hem OPEC
hem de endüstrileşmiş ülkeler yönün-
den gelen yüksek fiyatlar gelişme yol-
undaki ülkelerin ödemeler dengesini
daha da bozacağı benzer. Dünya
Bankası geçenlerde yayınladığı bir
raporda konuyu enine boyuna ele
aldı ve konudaki yeni deęerlendirmel-
eri açıkladı.

Raporda gelişmekte olan 80 ül-
kenin kamu sektörlerinin dış borçları
araştırma konusu ediliyor. Çalış-
mada özel kesim kuruluşlarının borç-
ları yer almıyor. Buna karşılık kamu
kesimi, yanında, Hükümet garantisini
altındaki borçlar da araştırmaya da-
hil, Bu nedenle gelişmekte olan ül-
kelerin uzun vadeli borçlarının tümü
kapsanmamış oluyor. Rapora göre,
«Eurocurrency» (Avrupa Paraları) pi-
yasalarına, gelişmekte olan ülkeler
tarafından giderek daha fazla baş-
vurulması, uluslararası kuruluşlar gi-
bi kaynaklardan elde edilen ödünç-
lere oranla daha kısa vadede borcu
geri ödemeyi ve daha fazla faiz ver-
meyi ifade etmektedir.

Dünya Bankası, incelemesinde
gelecekteki borç taksit ödemelerinin,
belli bir yıldaki toplam borç yüküne
oranı demek olan «zaman içinde borç
gelişimi» tablolarını da hesaplamış
bulunuyor. Bunlara göre, ülkenin bor-
cunun vadesi azaldıkça, ortalama fa-

iz hadleri de artıyor. Gelişme yolun-
daki ülkelerin borç koşullarındaki ge-
lişmeler rasyosu 1969-1974 yıllarında
75'den 79'a yükselirken, on yıllık sü-
reyi içeren tablolar 106'dan 124'e ka-
dar çıkıyor. Bunun anlamı, bu ülke-
lerin ödünç alabilme koşullarının gi-
derek ağırlaştığı ve bu ülkelerin kı-
sa vadeli üretici ülke kredilerinden,
yüksek faizli banka sistemi kredile-
rine yönelmekte olduğudur.

Rapor, gelişme yolundaki ülkele-
rin mali piyasalardan elde ettikleri
borçların toplam borçlara oranının
1974 sonu itibariyle yüzde 24'üne
ulaştığını ortaya koyuyor. Aynı oran
1967'de yüzde 11'den ibaret idi. Bu
gözlem ise gelişme yolundaki ülkele-
rin şimdi daha kısa vadelerle (beş
ilâ yedi yıl) ve çoğu kez «değişir»
faiz hadleri ile karşılaştıklarını açık-
lıyor.

1973-74 döneminde «değişir» fa-
iz hadlerinin giderek artan oranda
kullanılması esas itibariyle daha yük-
sek borçlanma maliyeti anlamına ge-
liyor. Ancak bu borçlarda referans
olarak kabul edilen oran Londra Ban-
kalararası teklif oranı (LIBOR) düş-
tüğü zaman ödünç alanlar kârlı ola-
biliyorlar.

Öte yandan, değişir faiz oranlı
borçların artması -1974 yılı sonunda
bu ülkelerin özel kaynaklardan sağ-
ladıkları ödünçlerin yarısı, değişir fa-
iz hadli idi- ülkenin gelecekteki öde-

meler dengesi durumunun tahmin edilmesindeki sorulara yenilerini ekledi.

Yakın zamana kadar, borcun geri ödenme masraflarının hesabında en önemli bilinmeyenler ihracat gelirleri, ithalât giderleri ve alınacak yeni ödünçlerin maliyetleri olmaktadır. Fakat değişir faizli kredilerin varlığı, geçmiş dönemlerde kısa vadeli para piyasası dalgalanmaları ile birlikte dalgalanacağını ifade etmektedir. Bu dalgalanmaların da tahmini kolay değildir.

Bu ögenin önemi gelişme yolundaki ülkelerin borcu geri ödeme yüklerinin en yüksek (1974) ve en düşük LIBOR oranı (1972) ile değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Eğer faiz hadleri en düşük düzeylerindeki yerlerinde kalsalardı, 1976 yılında sözü edilen kredilerin geri ödeme yükü 4.66 milyar dolar olacaktı. Bu miktar en yüksek faiz hadleri ile değerlendirildiğinde, maliyet 5,5 milyar dolara yükselmektedir.

Dünya Bankası raporu, dalgalanan faiz oranlı kredilerin son iki yılda özellikle önem kazandığına ve dolayısıyla da borçların geriye ödeme yükünün hesabında giderek büyüyen bir istikrarsızlık faktörünün ortaya çıktığına da işaret etmektedir.

Araştırma, enflasyonun borcun geri ödeme yüklerini nasıl değiştirdiğini de göstermektedir. Nominal borç taksit ödemeleri 1972'deki 8.5 milyar dolardan 1974'de 13,3 milyar dolara yükselmiş olmakla beraber, bu ödemeler ithalât fiyat indeksleri dikkate alınarak hesaplandığından «gerçek» borç yükünde bir azalma gözlemlenmektedir. Başka deyişle 1 dolar borç taksidinin geri ödenmesi için ithalâta yapılması gereken kesinti 1974 yılında, hem 1973 ve hem de 1972'ye oranla daha az miktarda idi. Ancak bu tür hesaplamaların daha anlamlı olması için, her ülkenin durumunun ayrı ayrı ele alınması gereği vardır.

Dünya Bankası raporuna göre, 1974 yılı rakamları ile gelişme yolundaki ülkelerin, mevcut borçluluk durumlarını devam ettirebilmek için 9 milyar ana para ve 4,5 milyar faiz olmak üzere 13,5 milyar dolara ihtiyaçları bulunmaktaydı. 1974'den bu yana yapılan hiçbir borçlanmayı dikkate almaksızın bu rakamın 1976 sonunda 15,5 milyar dolara ulaştığı da hesaplanmaktadır.

Uluslararası tartışmaların adak noktasını teşkil eden husus ise «net mali kaynaklar» transferi konusudur. Bu rakam ödünç alınan fonlardan (taahhütlerden değil) borç ana para faiz ödemelerinin çıkarılması ile elde edilmektedir. Nominal rakamlarla bu transferler 1970'de 4,5 milyardan, 1973'de 7,6 milyara yükselmekte, 1974 yılında da petrol fiyatlarının artışı nedeniyle 7,1 milyar dolara düşmektedir. Son OPEC zamlarından sonra gelişme yolundaki ülkelere net mali transferlerin daha da azalacağı umulmaktadır.

Sonuç olarak gelişme yolundaki ülkelerin uluslararası mali piyasalardan borçlanmalarının giderek artması, bu ülkelerin dış borç yönetimi kapasitelerini arttırmalarını gereğini de beraberinde getiren bir gelişme olmaktadır. Aksi halde bundan en çok zarar görecektir olanlar gene sözü edilen ülkeler olacaktır.

◆ Yarınki kazdan, bugünkü yurta yeğdir.

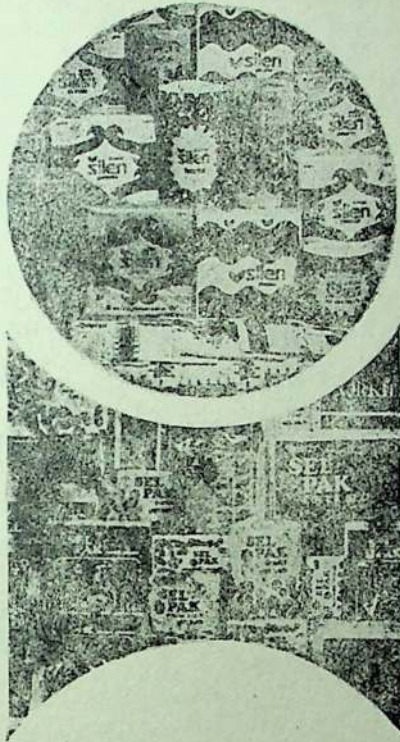
Türk Atasözü

◆ Çalışmak, en hayırlı sermayedir.

Hız. Ömer

◆ Taşıma su ile değirmen dönmez.

Türk Atasözü

kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Titiz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
tutunuyor SILEN mamülleri.

**SEL
PAK**

her yerde her zaman

silen

temizliğin simgesi...

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

EUROMONEY

1980'DE DÜNYA EKONOMİSİ

DERLEYEN : HÜLYA KABAALIOĞLU

EUROMONEY Dergisi her yıl birçok kuruluşun belli başlı dünya ekonomileri için yaptığı tahminleri bir araya getirip değerlendirmektedir. Bu yıl değerlendirilen tahmin sayısı artarak 350'yi bulmuştur. Aşağıda ele alınan ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Batı Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'dır. Daha sonra geçen yıl yapılan tahminlerin ne ölçüde gerçekleştiklerinin saptanması için karşılaştırmalar yapılmaktadır.

1980'de dünyada durgunluk olmayacaktır. Amerikan ekonomisinin gelecek yıl duraklayacağı veya biraz gerileyeceğinde; Japonya, Almanya ve Fransa'da büyüme oranlarının düşeceği; İngiltere'nin ekonomik durumunun Amerika'ninkine benzeyeceğinde ve İtalya'nın parlak bir istisna olacağına tahminler görüş birliğine varmaktadır. Dünyada bir durgunluk, eğer meydana gelecekse, 1981'e kadar gerçekleşmeyecektir.

İktisatçılar arasında tam bir fikir birliği hiç bir zaman olmaz. Ancak, şimdiye kadar tahminler arasında bir ölçüde görüş ayrılığı da olmamıştır. Bu yıl yapılan tahminlerde petrol zamlarının tahmincilerin işlerini aksattığı görülmektedir. Doğru

sonuçlara özellikle bu yıl çok az ulaşılabilmektedir. En kolay tahminler yapılabilen ABD için bile tam bir hedefi tutturana az olmuştur. 1978 yılı ABD, Batı Almanya, Fransa, Kanada ve İtalya GSMH tahminlerinde 200 taneden sadece sekizi doğru çıkmıştır. Enflasyon tahminleri daha da kötü olmuştur. Beş ülkeden sadece ikisinde hedef tutturulmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri

A.B.D. ekonomisinin durgunluğa girdiğinde hemen hemen herkes birleşmektedir. Toplanan 32 tahminin ortalaması 1979'da % 1.5'lük ve 1980'de % 0.6'lık reel büyümeyi göstermektedir. Verimlilik 1973/1974'den beri en hızlı bir oranda, yılda % 3.3 oranında düşmüştür. Sınai üretim Ocak ile Haziran arasında yıllık olarak sadece % 0.6 oranında artmıştır.

Enflasyon oranı gayet yavaş azalacak, ama 1980'in ikinci yansında % 10'u bulacaktır.

1979'da % 6.1 tahmin edilen işsizlik oranı, 1980'de % 7.2'ye yükselir. Citibank daha da yüksek bir oran, % 8.1 tahmin etmektedir. Durgunluğa işaret eden iki gösterge da-

ha vardır : Otomobil işçilerinin grevi her zamankinden daha kötü sonuçlar verebilir ve büyümeyi daha da düşürebilir. 1979'da hareketsiz olan tüketici harcamaları ve konut inşaatı, tüketicilerin petrol fiyatlarına kendilerini ayarlamaları sırasında yine gerileyebilir.

Japonya

Petrol ithalatının maliyeti arttığı için gelecek yıl büyüme kısıtlanacak; para politikası sıkışacaktır. Büyüme, bu yılki ortalama tahmin olan % 5.4'e karşılık 1980 yılında % 3.7 olacaktır. Bankers Trust ise 1980'de ekonominin % 1.2 oranında küçüleceğini tahmin etmektedir. Enflasyon hızla yükselecektir ve 1979'un sonunda % 15 oranını bulacaktır.

Ödemeler dengesi cari hesabı tahminleri bu sene 1.5 milyar dolar açık ile 6 milyar dolar fazla arasında değişmektedir. 1980 için ise 6.4 milyar dolar açık ile 7.0 milyar dolar fazla arasında değişmektedir. Aradaki bu büyük fark, Japonya'nın başarısı ticarete bağlı olduğu için, diğer ülkelerin nasıl gelişmeler göstereceği ile ilgilidir.

Japonya'da 1979 için % 2.2 olarak tahmin edilen ortalama işsizlik oranının 1980'de ancak % 2.3'e yükselebileceği sanılmaktadır.

Batı Almanya

IFO Enstitüsü, 1979'da reel büyümeyi % 3.5 - % 4.0, 1980'de % 2.0 - % 2.5 olarak ve cari işlemler açığını bu yıl 2 milyar DM ve 1980'de 8 milyar DM olarak tahmin etmektedir. Diğer tahminçiler bu ölçüde karamsar değildir, ancak son değerlere göre ticaret fazlası azalmaktadır. Bu yılın ilk 7 ayında fazla 15.5 milyar DM iken, bu tutar 1978'de aynı dönemde 21 milyar DM olmuştu. Cari hesap Temmuz'da 2 milyar DM ve Haziran'da 3.2 milyar DM olmak üzere açık vermektedir. Diğer ekonomilerden daha hızlı olan, büyüme itha-

lâtı çok arttırmıştır. Diğer bir enflasyon nöbeti, bu kış ücretler için zorlu pazarlıklara yol açabilir. Ortalama işsizlik oranı tahmini 1979 için % 3.8 ve 1980 için % 4.1'dir.

Fransa

Reel büyüme oranı bu yıl % 3'den küçük olacaktır ve hükümet bile 1980'de % 2'den fazlasını beklememektedir. Geçen Aralık ayında getirilen güvenlik vergisindeki 4 milyar dolarlık artış ile petrol faturasındaki 20 milyar franklık artış ağır gelmektedir.

banka ve ekonomik yorumlar

Dergisi'nin ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1978 yılı cildi : 300.— TL.
1977 yılı cildi : 200.— TL.
Daha önceki yıllar : 150.— TL.

İSTEME ADRESİ

Çatal Çeşme Sokak No. 17
Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 29 34 11

Enflasyonda da iyimser olunmamaktadır. Gelecek sene için ortalama tahmin 1979'da olduğu gibi % 10.2'dir. Eğer Fransız hükümeti dikkatli davranmazsa daha da yüksek olabilir. Ortalama işsizlik tahminleri bu yıl için % 6.4 ve 1980 için % 6.9'dur.

İngiltere

33 tahmincinin yaklaşık yarısı 1980'de GSMH'da önemli bir düşüş beklemektedir. Tahminler % 3.9'a varan küçülmeden % 1.5'luk olumlu büyüme kadar değişmektedir.

Enflasyon 1980'de % 13.8 ile OECD içindeki en yüksek oranlardan biri olacaktır. Ekonomik faaliyetteki düşüş işsizliği % 6.6'ya çıkarabilir. Nitekim ortalama işsizlik oranının bu yıl % 5.6 ve 1980'de % 6.6 olacağı tahmin edilmektedir.

Cari işlemler hesabı açık vermeye devam edecektir. Ancak İngiltere üzerine tahmin yapmak çok zordur. Nitekim geçen yıl döviz kurunu çoğu yanlış hesap etmiştir. Bu kez de enflasyon ve GSMH için aynı derecede yanılıya düşebilirler. Sonuçlar, beklenildiği kadar kötü de çıkmayabilir.

İtalya

İtalya için 1973/1974'deki durgunluktan sonra en iyi yıl 1979 olmuştur. Bu yıl büyüme için ortalama tahmin % 3.7'dir ve hatta bazıları % 4.5'a kadar çıkmaktadır. Enflasyon 1979 ve 1980'de çift rakamlı olmaya devam edecektir. Ford'un tahminine göre enflasyon gelecek yıl % 8.4'e yükselebilir.

1978'de lirenin birçok para karşısında değer kaybetmesi halen yıllık % 9 oranında artan mamul madde ihracatını bu yılın toptan hasılasının dörtte birine varacak ölçüde arttırmıştır. Son zamanlarda lirenin değer kazanması ise durumu tersine döndürebilir.

Ortalama işsizlik tahmini 1979 yılı için % 7.3 ve 1980 için % 7.6'dır.

Tahminlerde Hedefi Tutturanlar

Aşağıda, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ve Tüketici Fiyat İndeksleri (TFİ) ile ilgili tahminler gerçek tutarlarla karşılaştırılmaktadır. Bu tutarlar OECD Economic Outlook, Temmuz 1979'dan alınmıştır. Gerçekleşen tutarla % -0.1 ile % +0.1 kadar farklı olanlar, «Hedefe Yaklaşılanlar» olarak belirtilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri

• GSMH

Gerçekleşen : % 4
Ortalama tahmin : % 3.8

Hedefi tutturanlar :

- Goldman Sachs
- Hudson Research Europe
- Manufacturers Hanover Trust
- Data Resources Inc.
- Brookings Institute
- American Express

Hedefe yaklaşanlar :

- Fortune Magazine (% 4.1)
- Chase Manhattan (% 3.9)
- Wharton (% 3.9)

• TFİ

Gerçekleşen : % 6.8
Ortalama tahmin : % 7.4

Hedefi tutturan :

- Council of Economic Advisors

Hedefe yaklaşan :

- Brookings Institute (% 6.9)

Japonya

• GSMH

Gerçekleşen : % 5.6
Ortalama tahmin : % 5.4

Hedefi tutturan :

- Saitama Bank

Hedefe yaklaşanlar :

- Bankers Trust Company (% 5.7)
- Morgan Guaranty (% 5.5)
- Nomura Research Institute (% 5.5)
- NIESR (% 5.5)
- OECD (% 5.5)

• TFi

Gerçekleşen : % 4.5
Ortalama tahmin : % 4.4

Hedefi tutturana:

- Sumutomo Bank
- National Westminster
- Morgan Guaranty

Hedefe yaklaşan : Yok

Batı Almanya**• GSMH**

Gerçekleşen : % 3.4
Ortalama tahmin : % 2.7

Hedefi tutturana : Yok

Hedefe yaklaşan : Yok

• TFi

Gerçekleşen : % 2.6
Ortalama tahmin : % 3.0

Hedefi tutturana : Yok

Hedefe yaklaşanlar :

- General Motors (% 2.7)
- Morgan Guaranty (% 2.5)

Fransa**• GSMH**

Gerçekleşen : % 3.8
Ortalama tahmin : % 3.2

Hedefi tutturana : Yok

Hedefe yaklaşan : Yok

• TFi

Gerçekleşen : % 9.3
Ortalama tahmin : % 10.0

Hedefi tutturana : Yok

Hedefe yaklaşan : Yok

İtalya**• GSMH**

Gerçekleşen : % 2.6
Ortalama tahmin : % 2.5

Hedefi tutturana :

- Banco Nazionale del Lavoro

Hedefe yaklaşanlar :

- Bankers Trust Company (% 2.5)
- Hudson Research Europe (% 2.5)
- Maxwell Stamp (% 2.5)
- Chase Econometrics (% 2.5)
- ISCO (% 2.5)

• TFi

Gerçekleşen : % 12.1
Ortalama tahmin : % 13.1

Hedefi tutturana : Yok

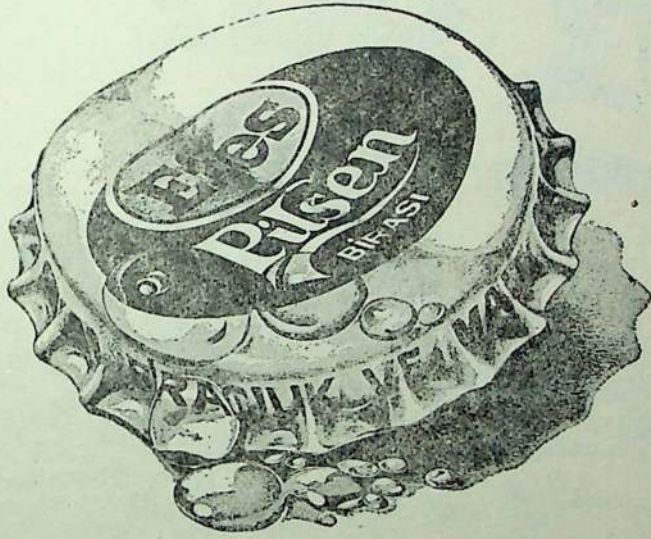
Hedefe yaklaşan :

Morgan Guaranty (% 12.0)

EV

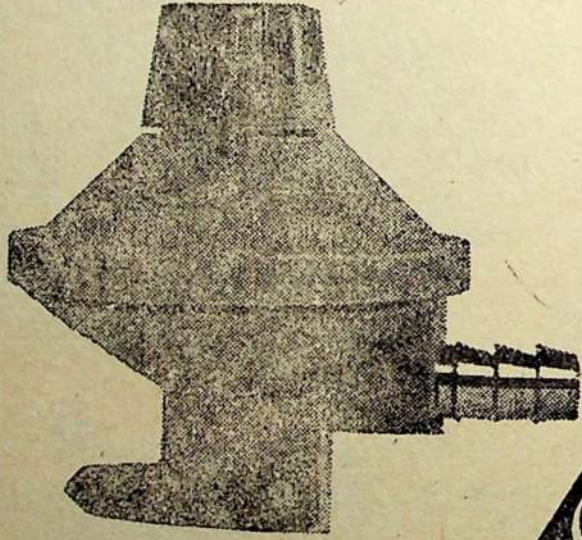
**sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır**

"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.

tam emniyetli gaz

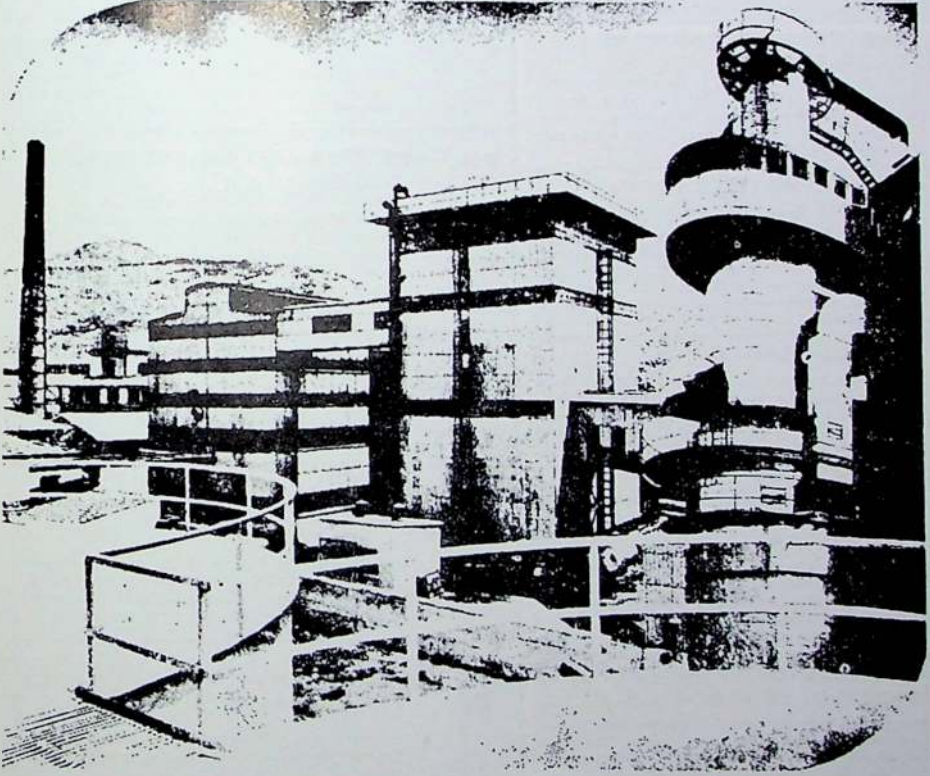
AYGAZ

*Milyonların
tercih ettiği
sizin gazınız!*

Turyağ

nebati yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **öncü**

61 yıllık tecrübe
1100 kişilik uzman kadro

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.-İZMİR

Kurtkaya Holding A.Ş.

Kendi sahalarında herbiri ayrı ayrı lider olan en güçlü sanayi ve pazarlama firmalarını bünyesinde toplamış gerçek anlamda bir sermaye holdingidir

BAĞLI KURULUŞLAR

ERKA ERKA BALATA VE OTOMOTIV SANAYII A.Ş.

1953 yılında kurulan ve bugün 27.000m²lik kapalı alanda 30 dan fazla mühendis nezaretinde 1000 e yakın işçinin çalıştığı Erka işletmelerinde: Fren, debriyaj ve endüstri balataları, balata perçinleri, Erkalit kontaklı levhaları, mamulleri üretilmektedir.

BASAK TICARET VE SANAYI LTD. ŞTİ.

Oto yedek parça ve aksesuarlarını başarıyla dağıtan güçlü ve sürekli gelişim içinde olan bir pazarlama kuruluşudur.

BAŞER MADENCİLİK LTD. ŞTİ.

Yurtici kaynaklarımızı üretme alan holdingimize dahil bu kuruluş da ürettiğimiz mamuller ile yurt savunması için ürettiğimiz araç ve gereçlerin en önemli hammaddesi olan amiyant istihrac edilmektedir.

ERKA-OTO ERKA-OTO RADYATORLERİ SANAYII A.Ş.

Türkiye'nin ilk Oto radyator fabrikası olup, Yurdumuz Otomotiv montaj sanayinin tüm radyator ihtiyacının %70 ini karşılamakta, yurdumuzun bu komple Oto radyator ve petekleri üretmektedir.

ERKATEKS ERKATEKS AMYANT TEKSTİL SANAYII A.Ş.

Her tür amiyant ipliğini, amiyant dokumalarını, salmastra ve tüplerini, suni plastikten iplik, şerit, levha torba, halat, ağ üreten yurdumuzun bu konudaki tek kuruluşudur.

ÇELİKAY SANAYII ANONİM ŞİRKETİ

1956 tarihinden bu yana her çeşit taşıt araçlarının çelik makaslarını, çelik dövme parçalarını, otomotiv montaj sanayinde kullanılan çeşitli aksam parçalarını üreten bir kuruluşur.

ERKAFLEKS ERKAFLEKS YER DÖŞEMELERİ SANAYII LTD. ŞTİ.

Modern üretim teknolojisi ile PVC esaslı yer karosu ve yapıstırıcı üreten, günden güne güçlenen bir kuruluşur.

KURT KAYA OTO SANAYI VE TICARET A.Ş.

15 bin civarında otomobil, 7 satış merkezindeki 200'ü aşkın personeli ve Türkiye saatinde yaygın ve geniş dağıtım tesisiyle şirketimiz yurdumuzun oto yan sanayisindeki en büyük pazarlama kuruluşudur.

ITO KILIT VE YEDEK PARÇA SANAYII A.Ş.

Kunul, is yeri, otel, motel, hastahane, fabrika, çelik esya ve otolar için 56 çeşit kilit yanında, 40 tan fazla oto yedek parçasını, 20 yıllık tecrübesi ile, Balkanların ve Ortadoğu'nun en modern tesis ve makine parkında üretmektedir.

PANKURT SANAYII A.Ş.

Ekonomik kalkınmamıza önemli katkıları olan bu kuruluşumuz sanayi firmaları için bosta redüktörler olmak üzere komple sanızman ve diferansiyeller, dişli çarklar ve kamalı miller, elastik ve rijit kaplinler ve varyatörler gibi çeşitli üretim mamulleri ve makine parçaları imâl etmektedir.

BAŞKURT KABLO SANAYII LTD. ŞTİ.

Oto tesisat, oto montaj, elektrikli ev aletleri radyo ve televizyon sanayinin ihtiyacı olan kalaylı ve kalaysız elektrik kablolarını ve oto kalorifer motorlarını, şarj armatürlerini, dinamo yastıklarını üretmektedir.

ŞAHİN ŞAHİN MOTOR YATAKLARI SANAYI VE TICARET A.Ş.

GLACIER lisansı ile yurdumuzun tek motor yatakları üreticisi olan kuruluşumuz yurt ihtiyacımızın karşılanması yanında milyonlarca liralık döviz tasarrufu sağlamaktadır.

İŞTİRAKLERİMİZ

CIHAN Batarya Sanayi ve Ticaret A.Ş.

SİMİTAŞ A.Ş.

MIKAFOR Plastik Levha Sanayii ve Ticaret A.Ş.

BALIKESİR ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.

ÇANAKKALE SERAMİK FABRİKALARI A.Ş.

ALTINFORMİKALAR A.Ş.

KALEBODUR Seramik Fabrikası A.Ş.

BOZUYUK Orman Ürünleri ve Sanayii A.Ş.

Kurtkaya Holding A.Ş. Sirkeci, Nöbethane Cad. No. 25/2 İstanbul Tel.: 28 25 98